

Jens Damgård Jensen

Friluftsliv, natur og helse

En undersøgelse af politiske og institutionelle perspektiver med konsekvenser for praksis

The background of the page is a light blue color with a repeating pattern of wavy lines. In the center, there are two vertical columns of small white dots, and to the right of these, there are two vertical columns of larger white circles. At the bottom, there are several thick, curved lines in shades of blue and grey, resembling stylized waves or abstract shapes.

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for Humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap
Institutt for Friluftsliv, idrett- og kroppsøving
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2021 Jens Damgård Jensen

Denne avhandlingen representerer xx studiepoeng

Sammendrag

Friluftslivet og naturen spiller en vigtig rolle i norsk kultur og identitet, og benyttes i stigende grad inden for psykisk helsearbejde. Dette projekt beskæftiger sig med forholdet mellem det politiske og helseinstitutionelle syn på friluftsliv, natur og helse. Konkret undersøges hvordan førende politiske diskurser om friluftsliv, natur og helse, præger helseinstitutioners måde at italesætte deres virksomhed. Således får studiet mulighed for at kunne sige noget om, hvilke konsekvenser helseinstitutioners måde at fortolke de politiske diskurser kan få for helsearbejdet i praksis. Projektet er kvalitativt, og dets empiriske materiale består dels af dokumenter, som er repræsentative for regeringens politiske syn, og dels af interviews af 3 helsearbejdere der hver især repræsenterer hver deres institution. Ydermere inkluderer det empiriske materiale en række dokumenter, som kortfattet beskriver helseinstitutionernes praksis. Metoden, som bruges i analysen, bygger på Norman Faircloughs kritiske diskursanalyse. Derudover inddrages en supplerende økokritisk analyse, der har til formål at udvide det diskursanalytiske perspektiv på natur. Projektet bygger den økokritiske analyse på et teoretisk rammeværk præsenteret igennem modellen; TheCultureinNatureMatrix. Ydermere inddrages Bruno Latour, med teorien; Actor-Network-Theory, som et hjælpemiddel til at kunne analysere helseinstitutionel arbejdspraksis i naturen. De to ledende helseteorier; recovery og salutogenese, bruges også for at belyse helsediskurserne, samt i projektets diskussionskapitel.

Projektet finder, at den politiske diskursorden får betydning for den helseinstitutionelle diskursorden. Dette træder frem igennem en sammenligning af, hvordan regeringen og helseinstitutionerne taler om friluftsliv og natur. Her finder projektet, at der både eksisterer en politisk og helseinstitutionel friluftsliv- og miljødiskurs, og at helseinstitutionerne i høj grad reproducerer de politiske diskurser. Hos andre diskurser forekommer der dog fra helseinstitutionel side modstand mod politiske diskurser, hvilket tyder på at den helseinstitutionelle diskursorden også inkorporerer andre diskurser end den politiske. Dette kommer til udtryk igennem en helseinstitutionel helsediskurs, som delvis adskiller sig fra den politiske helsediskurs. Desuden ses det ved, at det politiske og helseinstitutionelle natursyn adskiller sig fra hinanden, hvoraf disse repræsenteres igennem en politisk arenadiskurs og en helseinstitutionel aktørdiskurs. Konsekvenserne af en helseinstitutionel modstand eller forstærkning af diskurserne gør, at dette enten kan virke udvidende eller indskrænkende for helsearbejdets praksis.

Indholdsfortegnelse

1 Indledning	6
1.1 Tema og afgrænsning.....	7
1.2 Forskningsspørgsmålet	9
1.3 Opgavens struktur.....	10
1.4 Tidligere forskning.....	11
2 Baggrund og begrebsafklaring	14
2.1 Naturbegrebet og natursyn	14
2.2 Friluftslivets plads i kultur og politik	16
2.3 Helsebegrebet.....	18
2.4 Friluftsliv, natur og helse sat i kontekst til hinanden	20
3 Teori	22
3.1 Latour og Actor-Network-Theory.....	22
3.2 Teoretiske perspektiver på natursyn	26
3.3 Helse teori.....	31
4 Videnskabsteori og metode	34
4.1 Videnskabsteoretiske vurderinger	35
4.2 Hermeneutik	35
4.3 Kritisk diskursanalyse	38
4.4 Økokritik som metode	43
4.5 Indsamling af data.....	44
4.6 Metodekritik.....	47
5 Analyse og fund	49
5.1 Analysen i praksis	49
5.2 Hvordan omtales friluftsliv?.....	50
5.3 Hvordan omtales natur?	56
5.4 Hvordan omtales helse?.....	67
6 Diskussion	73
6.1 Perspektiv og diskurs	73
6.2 Arena og aktør perspektivets konsekvenser for helsearbejdets praksis.....	80

7	Konklusion	84
7.1	Videre forskning.....	85
8	Litteraturliste	87
9	Bilag.....	95
9.1	Forespørgsel om deltagelse i projektet (godkendt af NSD)	95
9.2	Interviewguide	99

Forord

Nu, da dette projekt nærmer sig slutningen, ser jeg frem til igen at kunne sove om natten uden pludseligt at måtte stå op fordi en indskydelse relateret til projektet må skrives ned på notesblokken.

Først og fremmest ønsker jeg at rette en stor tak til min vejleder, Per Ingvar Haukeland, som har hjulpet mig igennem processen ved at give værdifulde tilbagemeldinger på både ideer, planlægning og selve teksten.

Også en stor tak skal til min moster, Pia, der flere gange har hjulpet med at skille det væsentlige fra det uvæsentlige.

Til sidst en tak til min kæreste, Aina der i en længere periode har måttet acceptere en stressestet kæreste.

Bø, 16/05/2021

Jens Damgård Jensen

1 Indledning

Flere forskere vil pege på at friluftslivet og naturen, på tværs af befolkning, spiller en vigtig rolle i norsk kultur og identitet (Goksøyr, 1994; K. Gurholt, 2008; Nedrelid, 1993). Friluftslivet synes da også at være udbredt i den norske befolkning, og undersøgelser viser, at hele 84% af befolkningen går fodturer i skov og fjeld (Meld. St. 18, 2015, s. 23). Friluftslivets og naturens stærke fodfeste i norsk identitet kommer også til udtryk i norsk politik, Klima og miljødepartementet arrangerede i 2015 Friuftslivets år (FÅ15) for tredje gang. Projektet var en del af en national strategi om at øge interessen for og deltagelsen i friluftsliv i Norge. En af begrundelserne for projektet var at et aktivt friluftsliv ikke kun giver gode oplevelser men også en god helse (Miljødirektoratet, 2016). At have god helse er selvfølgelig vigtigt, og folkehelseinstituttet (2018) viser med deres helsetilstandsrapport at Norge, på trods af stigende alder, har store helse udfordringer, fordi mange er for fysisk inaktive. God fysisk helse bør selvfølgelig være en stor prioritet, men vel så vigtigt er det, at befolkningens psykiske helse bliver taget vare på. Undersøgelser viser, at op imod en fjerdedel af den norske befolkning har psykiske helseudfordringer en eller flere gange igennem livet (Departementene, 2017, s. 9) Som en respons på at takle psykiske helseudfordringer er der de seneste par år blevet publiceret et større antal artikler og bøger, som sætter fokus på naturens og friluftslivets indflydelse på psykisk helse. De argumenterer for at friluftslivet og naturen ikke kun fremmer fysiske fordele, men også tilbyder en vej til øget psykisk og socialt velvære (Bischoff et al., 2007; L. Gabrielsen et al., 2018; Leiv E. Gabrielsen & Fernee, 2014; Korpela et al., 2016; Tellnes, 2017). Regeringens mening træder også tydeligt frem i St.meld. Nr 18, *Friluftsliv – Natur som kilde til helse og livskvalitet (2015-2016)*, hvor titlen i sig selv giver et indtryk af at friluftsliv og natur er godt for helsen. I deres nationale strategi for friluftsliv, er hovedargumentet for at satse på friluftsliv derfor dets positive indflydelse på folkehelsen (Klima- og miljødepartementet, 2014). Klima- og miljødepartementets rapport; *Naturopplevelse, friluftsliv og vår psykiske helse (2009)*, samt deres handlingsplan for friluftsliv; *Natur som kilde til helse og livskvalitet (2018)*, sætter også fokus på friluftsliv og naturens rolle i et folkehelseperspektiv, og opfordrer sygehuse og andre behandlingsinstitutioner til at bruge naturen og friluftslivsaktiviteter som en del af behandlingen af psykisk helseudfordringer. Måden vi taler om friluftsliv og natur, som værende sundt og helsefremmende, synes altså at være blevet veletableret hos den almene nordmand, såvel som i samfundets store offentlige institutioner. Høyem & Westersjø (2011) skriver at friluftslivets store

betydning er noget den offentlige politik lægger til rette for. De sætter derfor fokus på, at man bør undersøge, hvordan føringer fra norsk politik får konsekvenser for norsk helsearbejde. Igennem stortingsmeldingen, handlingsplanen, rapporten og deres nationale strategi er regeringen med til at sætte rammer og føringer for, hvordan der satses på brug af friluftsliv og natur i psykisk helsearbejde. Rammerne kan komme til udtryk igennem konkrete lovtiltag eller finansiering. Men føringerne kan også, mere eller mindre bevidst, påvirke igennem sprog og talemåder. En rapport fra Norsk institutt for naturforskning (NINA) slår fast, at vi for længst har etableret en diskurs, der forstår friluftslivet og naturen som vigtige redskaber til at gøre folk sunde (Øian, 2014, s. 30). Gurholt og Haukeland omtaler også dette, og skriver at: "Discourses that promote friluftsliv as healthy, sustainable, and democratic lifestyles and a common good (...) have broad support along the political continuum from Left to Right " (2020, s. 175). I denne sammenhæng synes det derfor vigtigt at sætte fokus på, hvilket syn på friluftsliv og natur, som ligger bag den politiske diskurs, og hvordan dette tolkes af helseinstitutioner på måder, som kan virke hæmmende eller fremmende for deres praksis.

1.1 Tema og afgrænsning

Med udgangspunkt i ovenstående vil jeg mene, at der er behov for mere kundskab om, hvilket syn på friluftsliv og natur, som ligger bag regeringens politiske føringer og rammer. Det er vigtigt at afdække dette af flere grunde; Først og fremmest for at kaste lys over, hvilke antagelser som ligger bag den politik, der ser på natur og friluftsliv som helsefremmende. Og ydermere for at få mere kundskab om hvordan antagelserne kan være med til at indskrænke og udvide handlingsrummet for helseinstitutioner, som ønsker at arbejde med forbindelsen mellem friluftsliv, natur og helse. Dette skaber derfor også rammerne for dette projekt, hvis mål er at undersøge forholdet mellem det rådende politiske syn på friluftsliv, natur og helse og helseinstitutioners italesættelser af praksis med brug af natur og friluftsliv i psykisk helsearbejde. Mere konkret kan det siges at projektet undersøger;

- Hvilke antagelser og diskurser som ligger til grund for regeringens syn på natur og friluftsliv.
- Hvordan helseinstitutioner italesætter og beskriver deres brug af natur og friluftsliv i psykisk helsearbejde.

- Hvordan forholdet mellem det politiske syn på natur, friluftsliv og helse, og det syn som viser sig i helseinstitutionernes sproglige praksis, kan udvide eller indskrænke brugen af natur og friluftsliv i en rehabiliteringsproces.

Således håber jeg mit projekt vil kunne bidrage til en større forståelse af, hvordan vi taler om friluftsliv og natur i en helsediskurs, og hvordan perspektiver på natur og friluftsliv skiller og sammenfalder mellem regeringen og helseinstitutioner. Ydermere håber jeg at det vil kunne kaste lys over et eventuelt magtforhold mellem forskellige syn på natur og friluftsliv ved at afdække om disse perspektiver og konsekvenser for praksis udelukker andre måder at bruge naturen og friluftslivet på i helsefremmende arbejde.

Da regeringen er et stort politisk organ med magt og stor synlighed i samfundet, er denne valgt som undersøgelsesobjekt for, hvordan den førende politiske kurs taler om natur og friluftsliv som positivt for helsen. Dette valg er først og fremmet gjort med tanke på ressourcer, da en uddybende undersøgelse af sproglig tale på samfundsniveau ville kræve en inddragelse af enormt mange institutioner. Projektet begrænser sig derfor til konkret at kunne analysere hvilke diskurser som er underliggende regeringens syn på natur og friluftsliv og hvad, som ligger til grund for dette. Dog antager jeg at regeringens syn på friluftsliv og natur som helsefremmende afspejler nogle af de større strømninger i samfundet. Med tanke på dette inddrager jeg derfor løbende historiske perspektiver, som støtter op om en forståelse af den sproglige praksis.

Projektet afgrænser sig også til at omhandle helseinstitutioners sproglige fremstilling af natur og friluftsliv inden for psykisk helsebehandling. Fysisk og psykisk helse kan dog næppe skilles ad, da begge har indflydelse på hinanden (Martinsen, 2018). Det betyder blandt andet at helsearbejdere ofte bruger fysisk aktivitet til at forbedre den psykiske helse. Afgrænsningen sigter derfor mod det, at undersøgelsen begrænser sig til at omhandle institutioner og deres helsearbejdere, som bruger natur og friluftsliv med den hensigt at forbedre personers psykiske helse. Da fokus ligger på *brug af natur og friluftsliv* har jeg fundet det acceptabelt ikke at rette undersøgelsen mod specifikke psykiske lidelser. Eftersom psykiske lidelser relaterer sig til bestemte diagnoser (Departementene, 2017, s. 9), ville dette i første omgang gøre projektet unødigt smalt. Desuden ville det blive vanskeligt at finde nok institutioner og helsearbejdere, som fokuserer på specifikke diagnoser. I stedet benyttes termen, psykisk helse, i bred forstand, og kan derfor inkludere plager som;

depression, angst, rusmisbrug, skizofreni osv. Ud fra ovenstående indledning, tema og afgrænsning vil jeg nu præsentere projektets forskningsspørgsmål.

1.2 Forskningsspørgsmålet

Med tanke på at forskningsspørgsmålet er det overordnede spørgsmål analysen som helhed skal svare på (L. E. F. Johannessen, 2018, s. 24), har jeg formuleret det ud fra behovet om mere kundskab om gældende tema og de foreliggende muligheder for indhentning af empirisk materiale. Som tidligere nævnt har dette resulteret i en undersøgelse bestående af flere dele, forskningsspørgsmålet lyder derfor;

Hvordan præger den politiske diskurs om friluftsliv, natur og helse, måden helseinstitutioner italesætter deres virksomhed? Hvilke modsætninger og forstærkninger opstår? Og hvilke konsekvenser har disse for helsearbejdet i praksis?

Spørgsmålene, som relaterer sig til hvordan den politiske diskurs præger helseinstitutionernes italesættelse af egen virksomhed samt hvilke modsætninger og forstærkninger, som opstår imellem den helseinstitutionelle og politiske måde at omtale natur, friluftsliv og helse, danner udgangspunkt for selve analysen. Kort sagt vil analysen dels fokusere på, hvordan politiske diskurser er med til at præge helseinstitutioners måde at omtale deres virksomhed, dvs. deres brug af natur og friluftsliv i helsearbejde, og dels på hvilke modsætninger og forstærkninger, som opstår imellem de to (den førende politiske diskurser og helseinstitutionelle diskurser knyttet til friluftsliv, natur og helse). I det senere diskussionsafsnit vil det så blive diskuteret, hvilke konsekvenser de forstærkninger eller modsætninger, som opstår, kan have for praksisfeltet, dvs. helseinstitutioners mulighed for at bruge friluftsliv og natur i sit helsearbejde.

Undersøgelsen knytter sig til, hvilket syn på friluftsliv, natur og helse, som ligger til grund for politisk og helseinstitutionel måde at omtale disse på. Det empiriske materiale, som indeholder information om førende politiske diskurser, består derfor af dokumenter, hvori regeringen og dets underdepartementer beskriver visioner, føringer, rammer, strategier osv. for friluftsliv, natur og helse. Det empiriske materiale fra helseinstitutionerne består hovedsageligt af 3 interviews af

helsearbejde, som repræsenterer hver deres institution. Som et tilskud til dette inkluderer empirien dokumenter fra institutionen, som beskriver deres praksis, samt bagvedliggende tanker for denne.

Ovenstående forskningsspørgsmål knytter sig til sproglige praksiser, idet den fokuserer på *ta/e* om friluftsliv, natur og helse. Dette lægger op til en diskursanalyse. Jeg bruger Norman Faircloughs kritiske diskursanalyse af to grunde: For det første tilbyder den kritiske diskursanalyse en anerkendt metodisk fremgangsmåde til at undersøge, hvordan sproglige praksisser formidles, og hvor de kommer fra. For det andet inddrager Fairclough et dialektisk syn på diskurser og sociale strukturer. Dialektikken refererer til, at diskurser på den ene side skabes og kontrolleres af sociale strukturer, og på den anden side er socialt konstituerende; den skaber og grundlægger sociale praksiser (Fairclough, 1992, s. 64). Det dialektiske syn vil derfor være et værdifuldt bidrag til dels at undersøge, hvordan regeringen og helseinstitutioner omtaler friluftsliv, natur og helse, men også hvordan de hver især påvirker hinanden, og herigennem er med til at konstituere en social praksis. For at skabe en bedre forståelse af hvad der ligger til grund for regeringens natursyn, trækker jeg også på projektets baggrundskapitel, hvori friluftsliv, natur og helsebegrebets plads i det norske samfund præsenteres.

Som et tilskud til den kritiske diskursanalyse inddrager projektet også økokritikken der vil fungere som en supplerende tilgang til analysen. Økokritik beskæftiger sig med menneskets forhold til naturen, og har således fokus på, hvilket syn på natur og mennesker, som formidles igennem teksterne. Økokritikken bruges almindeligvis som en litteraturkritisk metode, men i dette projekt vil den, i kombination med diskursanalysen, blive brugt på de politiske dokumenter og det empiriske materiale fra helseinstitutionerne. Økokritikken kan dermed supplere diskursanalysen, fordi den kan hjælpe med at finde andre perspektiver på brug af natur i psykisk helsearbejde.

1.3 Opgavens struktur

Kapitel 1 har indtil nu indeholdt en introduktion til projektet, hvorigennem den indledende baggrund for og en tematisering og afgrænsning af projektet beskrives. Videre i kapitlet vil der blive gjort rede for relevant tidligere forskning, som findes på området.

Kapitel 2 er et baggrundskapitel, der har til formål at give et historisk og kulturelt overblik over friluftslivet, naturens plads i norsk kultur. I forlængelse af dette gives en præsentation af helsebegrebet set fra forskellige perspektiver. Til sidst samles de tre begreber, og kobles til Bourdieus tanker om felt for at sætte dem ind i en sammenhængende kontekst.

Kapitel 3 indeholder opgavens teoretiske perspektiver, der dels vil virke uddybende for baggrundskapitlet, og dels åbne får en diskussion af analysens fund. Teorierne som præsenteres er: Actor Network Theory (ANT). Teoretiske perspektiver på natur, herunder modellen The Nature in Culture Matrix. Helseteorierne; recovery og salutogenese.

Kapitel 4 er metodekapitlet. Her placeres projektet først inden for en videnskabsteoretisk forståelsestradition, hvorefter de to metodiske tilgange; Faircloughs kritiske diskursanalyse og økokritikken præsenteres. Videre redegøres for min egen forforståelse, for derefter at redegøre for indsamlingen af data. Afsluttende følger et afsnit om metodekritik.

Kapitel 5 er selve analysen. Først beskrives fremgangsmåden i analysen, for så at præsentere analysen og dens materiale. Analysen er delt op i tre dele; friluftsliv, natur og helse.

Kapitel 6 På baggrund af de fund, som analysen finder, diskuteres hvilke konsekvenser den modstand eller forstærkning, som opstår i henholdsvis de politiske og helseinstitutionelle diskurser, kan få for helseinstitutionernes brug af natur og friluftsliv. Teorierne præsenteret i kap 3, og baggrundsinformationerne i kap 2, bruges som redskaber til at diskutere konsekvenserne.

Kapitel 7 afrunder opgaven og opsummerer dens pointer. Til sidst gives et bud på videre forskning.

1.4 Tidligere forskning

Dette projekt beskæftiger sig med diskurser inden for det politiske og helseinstitutionelle område med fokus på friluftsliv, natur og helse. Inden for dette tema har jeg ikke fundet nogle undersøgelser, som konkret beskæftiger sig med sammenhængen mellem politiske og helseinstitutionelle diskurser. Artiklen; *Oppfatninger av natur i planverkene for kroppsøving og mat*

og helse i femårige grunnskolelæreruddannelser (Hallås et al., 2019), arbejder dog med noget lignende, da de identificerer forskellige diskurser, blandt andet en friluftslivs- og miljødiskurs i de planer, som ligger for kropsøvningsfaget, og diskuterer senere hvilke natursyn, som ligger bag. Generelt findes der dog meget forskning på koblingen mellem natur og helse. Forskningen bærer dog præg af det faktum, at det er vanskeligt at sige netop hvad det er i eller udenom naturen, som virker helsefremmende (Bischoff et al., 2007). Kundskabsoversigten; *Friluftsliv og helse* (Bischoff et al., 2007) indeholder en beskrivelse af aktuelle forskningsprojekter inden for feltet; psykisk helse og natur. Målet med oversigten er at danne et overblik over eksisterende forskning på feltet, og give et perspektiv på videre kundskabsbehov.

De senere år er der opstået forskellige programmer inspireret af amerikanske og australske praksisser, som kaldes wilderness therapy, bush therapy og adventure therapy. Fælles for dem alle er, at naturen bruges i en terapeutisk kontekst. Disse er særlig udbredt i Australien og Nordamerika. På baggrund af dette er der opstået en række artikler, som beskriver processerne og de positive helsegevinster, som opnås i disse programmer. Artiklen; *Therapy in the open air* (Fernee et al., 2015), beskriver wilderness therapy som en effektiv gruppe behandling, som kan virke særligt positivt på personer, som ikke viser bedring fra konventionelle behandlingsmetoder. Forfatterne beskriver, hvordan wilderness therapy, bush therapy og friluftsterapi hænger sammen, men samtidig adskiller sig fra hinanden på grund af det pågældende lands kultur for brug af natur. Behandlingsmetoderne er relativt nye i helserelateret arbejde. Som resultat af dette hersker der stadig stor tvivl om hvor, hvordan og for hvem metoderne virker (Fernee et al., 2017).

Friluftslivsterapi er en nordisk version, inspireret af amerikanske og australske tilgange. Dog adskiller denne sig ved at fokusere mere på oplevelsen af at være til stede i naturen, frem for at lægge til rette for mere adventure prægede aktiviteter (Gabrielsen et al., 2018). Friluftslivsterapi kan defineres som "A specialized approach to mental health treatment that combines individual and group-based therapeutic work with basic outdoor life, engaging participants through ecological, physiological and psychological processes" (Gabrielsen et al., 2016). Der findes også institutioner og organisationer, som bruger naturen aktivt i deres arbejde med forbedring af helsen. På trods af at friluftsterapi endnu er forholdsvis nyt, så synes det at have fået stor medgang, især i litteraturen, hvor det lover gode resultater (Gabrielsen et al., 2018), (Eikenæs et al., 2006).

En anden tilgang til brug af natur i forbindelse med psykisk helse er det, som kaldes økoterapi. Økoterapien er opstået som et modsvar på, at verden oplever store problemer med dens befolknings psykiske helse. Ifølge grundprincipperne i økoterapien så kan dette forklares med, at mennesket i den moderne verden har distanceret sig fra naturen. Distanceringen medfører, at de basale økosystem tjenester, som mennesker også er afhængige af, er i færd med at blive ødelagt. Konsekvenserne af dette bliver blandt andet, at vores psykiske helse lider herunder. Økoterapi forsøger derfor at anerkende naturens økosystemtjenester ved at genskabe vores evne til at interagere med naturen, noget som igen medfører et bedre helbred (Summers & Vivian, 2018). Økoterapi refereres også til som grøn træning og grøn omsorg. Praksisen indebærer at være aktiv i naturen, og ofte ligger fokus på selve aktiviteten frem for dens muligheder for helsegevinst (Wood, 2020).

2 Baggrund og begrebsafklaring

Dette kapitel fungerer som et baggrunds og begrebsafklarende kapitel. I første afsnit præsenteres begreberne; natur og natursyn. I næste afsnit placerer jeg friluftslivsbegrebet i en politisk og kulturel kontekst. Derefter præsenterer jeg helsebegrebet, og redegør for fire helsemodeller, for fire forskellige tilgange til helse. Afsluttende for dette kapitel kobles min forståelse af helse, friluftsliv og naturbegrebet, samt natursyn sammen, og jeg skitserer, hvilke konsekvenser dette får for mit generelle syn på natur og friluftsliv.

2.1 Naturbegrebet og natursyn

I dette afsnit giver jeg en generel afklaring af begreberne; natur og natursyn. Det er relevant at afklare disse, fordi dette projekt beskæftiger sig med, hvilket syn på naturen, der ligger bag politiske føringer for brug af naturen i psykisk helsearbejde. Netop fordi natursynet kommer til udtryk igennem vores handlinger og talemåder, så spiller dette en stor rolle i samfundets og enkeltindviders praktiske omgang med naturen (Christensen, 2008). Længere nede i samme afsnit præsenterer jeg forskellige natursyn med udgangspunkt i modellen; The Nature in Culture Matrix. I den sammenhæng relaterer jeg det antropocentriske og økocentriske natursyn til brug af natur for at skabe en bevidsthed hos læseren om, hvordan natursyn kan få konsekvenser for naturbrug. Dette er også et perspektiv, som efter analysen vil blive diskuteret mere indgående.

Måden man ser på naturen; natursyn, hvad man ser som natur; naturbegrebet, og hvordan man mener den bør benyttes, afhænger af den enkelte. Bjørn Tordsson skriver at hans oplevelse af natur er hans egen, præget af et liv med sækken på ryggen (Tordsson, 2010, s. 69). Erstatte vi rygsækken med ordet kultur, bliver kultur et synonym, som beskriver det selvsamme. Kultur er det vi lærer ved at deltage i en social og kulturel virkelighed (Tordsson, 2010, s. 51). Kulturen præger os derfor igennem livet, og får også indflydelse på vores natursyn. Fordi naturbegrebet og natursyn begge eksisterer som en del af noget større; de afhænger af erfaringer og er kulturelt aflejrede, så er det to begreber, der er vanskelige at definere. Jens Christensen gør os også opmærksomme på, at de to begreber er vanskelige at skille fra hinanden, fordi en afklaring af naturbegrebet, dvs. at bestemme hvad naturen er, også indeholder elementer af natursynet fordi man da bestemmer, hvilke fænomener, der ses som natur (Christensen, 2008, s. 26). I daglig tale bliver det ofte brugt om

noget der findes "derude." Dette er den konventionelle brug af naturbegrebet, og relaterer sig til skoven, fjeldene, havet osv. Samtidig snakker vi også om naturen som det "indre," og vi snakker om menneskets natur som noget, der ligger dybt i os, før det bliver påvirket af kultur (Høystad, 1994). Pedersen (2003) kritiserer det faktum, at man i beskrivelser af naturbegrebet inden for feministisk teori har negligeret at taget højde for begrebets kompleksitet, netop fordi det ikke er blevet set som et kulturelt koncept. Ydermere mener hun, at menneskets relation til natur bør ses i en samfundsmoderniseringskontekst, hvor friluftslivet er blevet den primære vej til at få kontakt med naturen. Grænserne mellem kultur og natur må derfor ses som flydende, blandt andet fordi det er åbent for fortolkning, hvor meget kulturel påvirkning vi kan tillade, før naturen mister sin status som natur (Christensen, 2008). I min forståelse af natursynet støtter jeg mig i høj grad til Jens Christensens (2008, 2009) forståelse af natursynet som begreb, når han siger, at natursyn er et metaforisk begreb, hvormed det bliver åbent for associationer og fortolkning. Det metaforiske henleder opmærksomheden mod, at et natursyn afspejler en levet livsverden, og et forsøg på at beskrive et natursyn indebærer derfor, at forskeren må bevæge sig ind i historien og kulturen. Som konsekvens af det ovenstående ser jeg på begreberne; kultur, natur og natursyn, som komplekse og sammensatte begreber, hvis mening er afhængige af konteksten og derfor næsten umulige at udtømme. Som en foreløbig afrunding af det ovenstående lader jeg nedenstående citat være opsummerende for, hvordan vi kan forstå begrebet; natursyn. I teoriafsnittet vil jeg komme tilbage til begrebet, og ved hjælp af modellen; Nature in Culture Matrix, give nogle konkrete rammer for forskellige typer natursyn.

Det er efterhånden blevet min overbevisning, at et natursyn ikke er et særskilt fænomen, men ethvert natursyn må forstås i perspektiv af et historisk og kulturelt betinget betydningsunivers. Ethvert natursyn må forstås som indvævet i en livs- og verdensanskuelse, der i en given tid og i en given kultur ytrer sig foranderligt og mangfoldigt, afhængigt af hvad der i denne periode er på spil, indbefattet hvad der af forskellige aktører sættes på spil (Christensen, 2008, s. 3).

Som tidligere nævnt er friluftslivet, i dagens samfund befolkningens mest brugte måde at være i naturen på. Og netop fordi friluftsliv foregår i naturen, ser jeg på begreberne; friluftsliv og natursyn, som værende tæt tilknyttede. I det nedenstående følger derfor en beskrivelse af, hvordan norsk friluftsliv er kulturelt og politisk forankret. Dette vil også bidrage til at sætte natursynet ind i en bredere kulturel kontekst.

2.2 Friluftslivets plads i kultur og politik

Som det kort bliver beskrevet i det indledende kapitel, så har friluftslivet en særlig plads i den norske sjæl og identitetsfølelse. Dette skyldes i høj grad den sene modernisering og urbanisering som Norge var udsat for, hvori friluftsliv som populær kultur primært har fået indflydelse fra to kanter. Den ene er engelskmændenes adventure og sportsprægede tilgang, som i slutningen af 1800-tallet vandt frem, fordi en række englændere fra højere sociale kredse kom til Norge for at bestige fjeldene. Inspireret af disse blev trenden båret videre af det norske borgerskab. Den anden baserer sig på gamle traditioner fra det norske bondesamfund. Hvor englænderne så på naturen som æstetisk og maskulint karakterfremmende, så var bondesamfundets forhold mere praktisk. De så på naturen som et spisekammer, hvor man høstede og jagede. I den forbindelse har allemandsretten også haft stor betydning, da den tillader befolkningen at bevæge sig relativt frit i naturen (K. Gurholt, 2008, s. 56). I slutningen af 1960-tallet og starten af 1970-tallet oplevede Norge "den grønne bølge" som medførte et større fokus på miljøvern, og som dermed også var med til at tydeliggøre friluftslivets miljøpolitiske rolle. Samtidig oplevede friluftslivet en større tilslutning som fritidsaktivitet. Tanker om hvad friluftslivet burde være, blev på den tid påvirket stærkt fra faglige kredse, hvor en række forskere fremførte deres visioner for et friluftsliv. Fokus lå på at aktiviteterne burde være mindst mulig ressourcekrævende. Tanken om at man, igennem enkle aktiviteter i naturen, kunne opleve et større naturnærvær, stod derfor stærkt (Høyem & Westersjø, 2011). Ideen om det norske friluftsliv som "en simpel måde at leve på" med gode værdier, hvorigennem man kan opleve naturen uden at påvirke miljøet negativt, kan endnu siges at være vidt udbredt. Nansens tale fra 1921 om friluftsliv som en vej til god dannelse kan med god sandsynlighed siges at have været en inspiration for dette. Det samme kan økofilosofibevægelsen, som filosofen Arne Næss var frontfigur for (Gurholt, 1999). I 1972 kom myndighederne med en officiel definition af friluftsliv: "Friluftsliv er ophold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturoplevelse" (Finansdepartementet, 1972, s. 9). I sin Ph.d. beskriver André Horgen myndighedernes definition som mere nøgtern (Horgen, 2019, s. 43), hvilket gør definitionen noget mindre ideologiladet. Ikke desto mindre eksisterede der i 70'erne stærke ideologier om hvad friluftsliv kan og bør være. Dette er en diskussion, som stadig pågår, og den handler i høj grad om at skille friluftslivets værdier, med fokus på naturen, fra sportens konkurrence prægede aktiviteter. Haukeland og Gurholt (2020, s. 167) påpeger, at dette tydeligt ses ved at friluftsliv og idræt styres igennem to forskellige ministerier; klima- og miljø ministeriet og kulturministeriet. Det offentlige

definition af friluftsliv er den samme i dag, og den er lavet for at være en afgrænsning af forvaltningens arbejdsområde og arbejdsopgaver. Ifølge en række nationale undersøgelser (Norwegian Environment Agency, 2019; Vaage, 2015) er friluftsliv fortsat en vigtig del af befolkningens fritid. I en spørgerunde om, hvilken aktivitet befolkningen skulle ønske de kunne bruge mere tid på, var friluftsliv det mest udbredte. Undersøgelserne viser, at 90 % af befolkningen deltager i friluftslivsaktiviteter mindst en gang i året. Desuden er det aktiviteter som endagsture på gåben, som er mest udbredt. Ikke desto mindre er der en stigende trend mod mere specialiserede og udstyrskrævende former for friluftsliv. Dagens nordmænd er mere villige til at bruge penge på udstyr, og aldersgruppen 16-24 årige, viser en større tilbøjelighed til at fravælge de traditionelle friluftslivsaktiviteter som svampeplukning, fiske osv. Der er også færre nordmænd som går på fjeldski end i 70'erne, og på trods af at det siges, at "nordmænd er født med skiene på", så synes det ikke længere at være tilfældet.

Fortællingen om det norske friluftsliv som "et enkelt liv" og som et liv, hvori man efterlader få aftryk på miljøet, synes at være accepteret som en plausibel national fortælling, og er derfor blevet en vigtig del af det norske (Goksøyr, 1994; Klima- og miljødepartementet, 2009; Nedreliid, 1993). Mere moderne, udstyrs og actionprægede aktiviteter synes dog at være en trussel mod denne fortælling. Det er ikke alle former for friluftsliv, som er miljøvenligt, og med et øget fokus på udstyr, ekspeditioner, rejser til destinationer uden for Norge, har friluftsliv vist sig at være en stor synder inden for miljø og konsumering (Aall et al., 2011). Der er imidlertid forskel på at se på friluftsliv som begreb, og friluftslivets praksis. F.eks. vil et begreb som "den norske fortælling" eller "det enkle friluftsliv", kunne siges at være rigtigt ud fra et begrebsståsted og give indtryk af at det enkle friluftsliv har monopol på praksis. Men i praksis er dette ikke tilfældet, og friluftslivet synes at være mangfoldigt, idet det indeholder mange tilgange. For selv om det kan synes som et enfoldigt begreb, er det mangfoldigt i praksis. Set op imod andre friluftslivspraksisser vil det enkle friluftsliv dog kunne siges at være mere bærekraftigt.

Det kan diskuteres, om der findes en kløft imellem ideologien bag "det norske friluftsliv" og måden, hvorpå det fremstilles og dyrkes. Gurholt & Haukeland (2020, s. 172) påpeger også, at fortællingen om det norske friluftsliv og, at det skal være for alle, kan være med til at lægge kulturelle føringer for, hvordan man bør dyrke friluftsliv. De henviser til det paradoksale, at paraplyorganisationerne; Norsk Friluftsliv og Friluftsrådets Landsforbund ønsker at fremme et friluftsliv for alle, samtidig med

det friluftsliv, som dyrkes bør være det kulturet accepterede; nemlig den norske fortælling. I det ovenstående har jeg skitseret friluftslivets kulturelle og politiske plads i Norge. I det nedenstående vil jeg præsentere helsebegrebet og belyse det fra forskellige vinkler som er fremtrædende i dagens samfund.

2.3 Helsebegrebet

Projektet beskæftiger sig med politiske føringer for helseinstitutioners brug af natur, og hvordan de taler om brug af naturen i psykisk helsearbejde. Det synes derfor relevant at få en forståelse for helsebegrebet, og hvordan det kan belyses ud fra flere perspektiver. Helt konkret er formålet med dette afsnit at give et indblik i forskellige helseperspektiver for at skabe en platform, som vil gøre det lettere at forstå, hvilke syn på helse, som ligger i projektets empiriske materiale. Ydermere mener jeg, at det vil kunne styrke analysearbejdet af diskurser, fordi en forståelse af regeringens og helseinstitutionernes helsesyn, vil være med til at sætte brugen af natur og friluftsliv i en bredere kulturel kontekst.

Set i en historisk kontekst har synet på helse ændret sig. I antikken havde man et helhedsligt perspektiv på helse, men under fremvæksten af naturvidenskaberne opstod et mere dualistisk syn, fordi man så på krop og sjæl som splittede. I den forbindelse blev helse derfor et mere snævert begreb. I senere tid har begrebet igen udvidet sig, fordi flere definitioner, som lægger vægt på mestring og subjektive oplevelser, har sprunget frem (Nortvedt et al., 2016). Ud fra ovenstående er det tydeligt, at helsebegrebet indeholder mange dimensioner, en definition af dette afhænger af ens ståsted. Ifølge Gjernes (2004, s. 145) kan helse forstås som et kulturelt begreb, der kan beskrives igennem forskellige kulturelle modeller. Med kulturelle modeller mener hun mere eller mindre eksplicit formuleret kundskab om verden, som deles af dens medlemmer. Sådanne modeller og deres syn på helse vil få stor indflydelse på, hvordan man taler og handler i helsearbejde. Hun præsenterer fire helsemodeller, som synes at være særlig interessante i kulturelle sammenhænge; den biomedicinske, den holistiske, den folkelige og den politiske helsemodel. Modellerne præsenteres som forskellige metoder i forebyggende helsearbejde. I mit projekt beskæftiger jeg mig ikke direkte med forebyggende helsearbejde, men i stedet med helsefremmende arbejde. Helsefremmende arbejde er tiltag, som tager sigte på at forbedre livskvalitet, trivsel og muligheder til at mestre de udfordringer og belastninger, man udsættes for

samt reducere sandsynligheden for udvikling af risikofaktorer for sygdom. Således vil helsefremmende arbejde langt hen ad vejen også omfatte forebyggende arbejde, som forsøger at reducere sygdom (Braut, 2018). Jeg støtter mig til Gjernes forståelse af helsebegrebet som værende kulturelt afhængigt, hvilket kan føre til at begrebet både får praktiske, teoretiske og diskursive konsekvenser. I det nedenstående præsenterer jeg de fire helsemodeller, dels for at få belyst helsebegrebet fra flere sider, og for senere at kunne identificere forskellige helsesyn i analyse materialet.

Den biomedicinske model ser på helse som fravær af sygdom. Normaltilstanden er derfor at være frisk, mens sygdom opfattes som fravig heraf. Modellen kan beskrives som reduktionistisk fordi den reducerer sygdomme til mindre biologiske processer eller kropsdele, og kritiseres derfor for at være for snæver (Gjernes, 2004). Den biomedicinske tilgang er blandt de mest brugte syn på helse, og er ofte fremtrædende inden for sygehusverdenen (Øverby et al., 2011).

Den holistiske helsemodel udspringer fra Verdens helse organisations (WHO) definition af helse. Denne blev udarbejdet i 1946 og lyder: "A state of complete physical, mental and social well-being and not merely the absence of disease or infirmity" (WHO, 2006, s. 1). Definitionen var banebrydende, da den inddrager mentale og sociale faktorer som vigtige aspekter for at have god helse. Mange mener dog alligevel, at den bør kritiseres for at inddrage ordet, complete, i definitionen, fordi det er de færreste som har fuldstændig fravær af sygdom. WHO's definition kommer derfor ufrivilligt til at beskrive de fleste mennesker som "unhealthy." (Huber et al., 2011) Begrebet er derfor blevet kritiseret for at beskrive en idealsituation. Ikke desto mindre er WHO's definition blevet stående som en af de mest brugte, og på trods af dens brede og diffuse syn, som gør den vanskelig at bruge i helsepolitiske sammenhænge, er det denne helsedefinition, som oftest bliver brugt i offentlige dokumenter omhandlende helseoplysning og helsefremmende tiltag (Gjernes, 2004).

Den folkelige helsemodel relaterer sig til den almene nordmands oplevelse og opfattelse af helse. I denne model er helse mere flydende, fordi begrebet baserer sig på folks opfattelser som kan ændre sig igennem livet. Måden folk tænker god helse vil derfor ikke være baseret på konkrete definitioner, men snarere en blanding af sociale, fysiske og psykiske oplevelser af velvære. Et aspekt ved den folkelige helsemodel er, at rationaliseringen ofte vil skille sig fra institutionelle og offentlige

medicinske vurderinger. F.eks. er de fleste enige om, at cigaretter er helseskadelige, men vil alligevel hævde, at en enkelt cigaret, isoleret set, ikke vil få stor indflydelse på sundhedstilstanden (Gjernes, 2004).

Den fjerde model, som Gjernes (2004) præsenterer, er den politiske helsemodel. Den centrale tankegang er her en slags frigøring, som skal foregå igennem en myndiggørelse af folk, på engelsk kaldet, empowerment. Fremover i opgaven vil det være den engelske benævnelse som bruges. Empowerment kan således kaldes et politisk projekt. Det opstod i forbindelse med den afholdte konference fra 1986 i Ottawa, som resulterede i et hoveddokument kaldet Ottawa Charteret. Hovedbudskabet i dokumentet var, at befolkningsgrupper og enkeltindivider bør gives bedre kontrol over forhold, som påvirker deres helse. Empowerment kan både bruges på makro og mikro niveau. På makro niveau handler det om at øge grupperes kollektive magt. Og på individniveau handler det om at udvikle individers kontrol over, og tro på sig selv igennem medvirkning fra personens side. Dette betyder også, at denne model ikke har en ensidig definition af helse, da personens eller gruppens syn på helse ikke nødvendigvis fokuserer på patologiske faktorer. Alligevel vil en definition dog oftest indeholde et fravær af sygdom.

Fælles for alle fire helsemodeller er at de er normative. Det vil sige at de hver især har et sæt af værdier, som har en mening om, hvad helse er, og hvordan man får god helse (Gjernes, 2004). I diskursanalysen vil jeg derfor kunne bruge denne viden, om forskellige tilgange til helse, til at identificere forskellige helseværdier og helsesyn. I det næste afsnit vil jeg samle trådende for hele dette kapitel ved at koble natur, friluftsliv og helsebegrebet sammen, og sætte dem i kontekst til projektet.

2.4 Friluftsliv, natur og helse sat i kontekst til hinanden

Når man undersøger sammenhængen mellem friluftsliv og helse, så viser det sig ofte, at det er vanskeligt at bevise et direkte årsag/virkningsforhold. Dette kommer af, at både friluftsliv, helse og natur er komplekse begreber, der alle påvirker hinanden. F.eks. er det vanskeligt at afgøre, hvorvidt det er oplevelsen af natur, naturen selv, den fysiske aktivitet, spændingen, sollyset, roen, den friske luft, den sociale og pædagogiske ramme eller andre elementer i friluftslivet, som virker helsefremmende. Ofte kan de ikke isoleres, og i de fleste tilfælde er det en kombination af flere

elementer, som skaber en positiv helsegevinst (Bischoff et al., 2007, s. 6). Jeg støtter mig til Bischoff, når hun skriver, at man næppe kan designe et forskningsprojekt, som isolerer friluftslivs begrebet, således at vi nøjagtigt kan pin pointe specifikke elementer, som virker helsefremmende og hvilke, som ikke gør. Som jeg ser det, så får Bischoffs udtalelser dermed den konsekvens, at jeg både må tillægge natur og natursyn, friluftsliv og helsebegrebet et kritisk og konstruktivt blik. Netop fordi begreberne ikke kan studeres isoleret, må jeg forholde mig kritisk til, hvordan politiske diskurser kan skabe føringer for helseinstitutioners brug af natur, friluftsliv og helse, og dermed virke indskrænkende eller udvidende for deres handlingsrum i en psykisk rehabiliterings praksis. Her kan det være nyttigt at se på Bourdieus brug af felt, hvis primære funktion er at belyse konstruktionen af sociale objekter. Han definerer det som:

(...)structured spaces of positions (or posts) whose properties depend on their position within these spaces and which can be analysed independently of the characteristics of their occupants (which are partly determined by them) (Bourdieu, 1993, s. 72).

Et felt består altså af flere positioner, som både kan analyseres individuelt og i relation til de opponerende positioner i feltet. Ifølge Bourdieu har de enkelte positioner forskellige interesser, og der står derfor noget på spil. Positionerne skal være villige til at kæmpe for dette. Det er denne magtkamp, som foregår imellem institutioner, agenter eller organisationer, som definerer et felt (Bourdieu, 1993). Felter består af specifikke strukturer, som distribuerer forskellige former for kapital, f.eks. akademisk kapital eller politisk magt. Hvad som distribueres vil afhænge af det enkelte felt, og denne proces kalder Bourdieu for censur. Konkret vil dette f.eks. betyde, at hvis jeg identificerer et bestemt politisk natursyn, som viser sig at skabe føringer for hvordan helseinstitutioner taler om at bruge naturen, så må jeg forholde mig kritisk til dette natursyn, og derfor vurdere, hvordan det virker hæmmende. Mit kritiske syn baserer sig på Norman Faircloughs kritiske diskursanalytiske tilgang og en supplerende økokritik, som beskrives i metodekapitlet. En diskursteoretisk indstilling indebærer, at man må undersøge fænomenet eller temaet som socialt konstrueret, og undersøge hvilken rolle teksterne spiller i denne konstruktionsproces. Men det betyder ikke nødvendigvis, at fænomenet ikke findes i virkeligheden (L. E. F. Johannessen, 2018, s. 73). Når jeg ønsker at undersøge syn på natur og friluftsliv, så må jeg se dem som socialt konstruerede fænomener, der er et resultat af diskursive praksisser. Dette betyder ikke, at jeg må fornægte, at naturen findes. I stedet indebærer det en tro på, at måden der snakkes om friluftslivet og naturen på, får samfundsmæssige konsekvenser – det påvirker hvordan helseinstitutioner tænker brug af natur og friluftsliv.

3 Teori

I dette kapitel beskrives først Latours Actor-Network-Theory specifikt med tanke på at introducere en ny tilgang til begrebet; aktør. Herefter præsenteres forskellige natursyn med udgangspunkt i modellen; The Nature in Culture Matrix. I den sammenhæng kobles arena og aktørperspektivet, der hver især repræsenterer to forskellige måder at bruge naturen på, til de to natursyn; antropocentrisme og økocentrisme. Modellen bygger på en økokritisk tilgang, og danner det teoretiske rammeværk bag projektes supplerende økokritiske metode. Således vil de to perspektiver, arena og aktør, hjælpe med at se hvilke modsætninger eller forstærkninger, som opstår imellem det politiske og helseinstitutionelle natursyn. Til sidst præsenteres recovery og salutogenese, der begge repræsenterer en holistisk tilgang til helse. Et overblik over disse teorier vil dels gøre det lettere at identificere diskurser, som trækker på et holistisk menneskesyn, og dels være aktuelle i projektets senere diskussion af diskursernes konsekvenser for helseinstitutionel praksis.

3.1 Latour og Actor-Network-Theory

Ifølge filosofen og antropologen Bruno Latour har sociologer som studerer det sociale, en tendens til at forklare alle handlinger med det sociale. Det vil sige, at menneskets handlinger, oplevelser og forklaringer styres af sociale strukturer, normer, vaner, regler, kulturer og så videre. Denne tankegang står stærk på trods af, at man endnu ikke, efter Latours mening, har klaret at forklare, hvad det sociale består af. Latours grundlæggende syn er, at vi lader os mislede af de dikotomier, som den moderne konstitution har skabt; natur/kultur, subjekt/objekt og sprog/virkelighed. Derfor mener han at det, som bør være relevant hos subjekt og objekt eller ikke-menneskelige og menneskelige aktører, ikke nødvendigvis bør være, om det er et menneske eller ikke. Det, som bør være relevant er deres relation til andre aktører, hvad de gør, og hvordan de agerer igennem netværker. Dette er grundstenen i Actor-Network-Theory (ANT) (Latour, 2005). Latours teori søger, at belyse associationerne mellem forskellige aktører (menneskelige og ikke-menneskelige) for, at forstå, hvordan de påvirker hinanden, og hvordan de hver især er med til at skabe ændring (Blok & Jensen, 2011). En teori kan ses som et sæt med antagelser om et fænomen (L. E. F. Johannessen, 2018, s. 29), og jeg bruger derfor ANT's antagelser til at undersøge fænomenet; brug af natur i psykisk helsearbejde.

3.1.1 Det sociale

Ifølge Latour bliver det sociale et begreb, som konstant bruges og, som på trods af at vi ikke kan forklare dets struktur og egentlige indflydelse, bliver taget for givet. Latour mener, at det eneste tidspunkt vi faktisk kan beskrive det sociale og dets påvirkning på menneskets handlinger, er i det han kalder: The basic social skill, som begrænser sig til social kontakt mellem mennesker, når de står ansigt til ansigt. Han kritiserer derfor sociologer for at prøve at forklare et menneskes handlinger udelukkende med referencer til dets menneskelige sociale forbindelser. Latour bygger sin kritik på, at mennesker i mange situationer handler uden anden menneskelig kontakt, og derfor bliver mennesket påvirket af sociale forbindelser, som ikke nødvendigvis knytter sig til menneskelige aktører (Latour, 2005). Igennem teorien; Actor-Network Theory (ANT), foreslår Latour et radikalt paradigmeskifte. Han ønsker at udvide vores syn på det sociale, hvori mange sociologer mener, at ændringer og udvikling udelukkende kan opstå fra mellem menneskelige interaktioner. I stedet foreslår han at se det sociale som en bevægelse, der indirekte kan registreres, når en opfattelse af noget ændrer sig. Det sociale er derfor ikke en specifik masse eller noget, som direkte kan måles. Det er en forandring i måden hvorpå, noget bliver sagt eller gjort. Bevægelsen kan blandt andet opfanges igennem udtalelser om eller fra en person, som har ændret holdning, væremåde, perspektiv eller syn på noget. Dog kan udtalelser, som kommer fra to forskellige personer, og som tilsyneladende siger noget om samme sociale verden, ikke nødvendigvis siges at komme fra samme udgangspunkt (Latour, 2005). Udsagnene "naturen gør mig godt" og "i naturen føler jeg mig hjemme" er ikke specielt forskellige. Men med udgangspunkt i ANT må man følge det enkelte udsagn, og ikke slå det ind under samme sociale verden, fordi det sociale, dvs. bevægelsen og udgangspunktet for udtalelsen kan være vidt forskellige. Hvis vi sætter dette i perspektiv til det overordnede tema: italesættelse af brug af natur og dens muligheder vil vi opdage, at de positive udsagn "naturen gør mig godt" og "i naturen føler jeg mig hjemme" muligvis begge relaterer sig til en ændring der er sket i naturen, men som ikke nødvendigvis er sat i bevægelse af samme ting. Udforsker vi brug af natur ud fra et socialkonstruktivistisk ståsted bliver forklaringen muligvis, at bevægelsen bag begge udsagn stammer fra personer som er socialiseret ind i et norsk samfund, hvor friluftlivet står stærkt. Som jeg læser Latour, så er problemet med denne forklaring, at vi ikke kan bevise dette svar. Derfor må vi følge det enkelte udsagn og finde ud af hvilken aktør, der har medieret dette.

3.1.2 Aktører

Dette bringer os til Latour's syn på begreberne aktør og aktørskab. Aktør refererer almindeligvis til noget, som er deltagende, og som indgår i en menneskelig social kontekst. Men da det sociale, som vi normalt ser det, er undefinerbart, og i relation til ANT refererer til en bevægelse, åbner dette for en ny forståelse af aktører. Latour foreslår, at ikke menneskelige objekter igennem en menneske-objekt relation også kan agere som en aktør og herigennem skabe ændringer. Latour påstår altså, at sociale forbindelser, som fører til handling, sjældent består af menneske-menneske eller objekt-objekt forbindelser, men derimod en kombination af disse. Med dette menes ikke, at objekter eller ting har en sjæl, følelser, eller selvstændig handlingsevne. Derimod menes, at objekter, i relation til mennesker, har evnen til at gå ind i en rolle som aktør, og med dets aktørskab kan mediere en forandring (Latour, 2005, s. 75–77). Latour bygger hans syn om aktører på en overbevisning om, at det ikke kun er menneskelige subjekter, der kan skabe ændringer i samfundet. Dermed menes ikke, at mennesket ikke spiller en vigtig rolle i udviklingen af samfundet. Det, som er Latours point er, at andre ikke-menneskelige aktører kan være vel så vigtige i en udviklingsproces. Og det, som gør det muligt at identificere dem er dels deres sociale forbindelse, dvs. deres associationer og forbindelse til hinanden, og dels de handlinger, som de udfører. Forbindelserne kan identificeres på tværs af grænserne mellem kultur (samfund)/natur og subjekt/objekt fordi disse sociale konstruktioner, ifølge Latour, ikke skaber virkelige grænser for social (i ANT forstand) ændring (Blok & Jensen, 2011). Med henblik på det tidligere nævnte udsagn; "Naturen gør mig godt", kan det derfor risikere at være sat i bevægelse af solen, der som aktør træder frem og medierer udsagnet "naturen gør mig godt". Dette betyder ikke, at udsagnet ikke kan være relateret til den norske socialisering ind i friluftsliv. Men da ANT er en relativistisk og konstruktivistisk teori (Latour, 2005, s. 12), må vi forfølge det enkelte udsagn, ofte igennem flere led, for at afdække reelle aktører, som igennem det sociale får indflydelse her og nu. I relation til helsearbejderens brug af natur så åbner dette aktør perspektiv for at forklare (og ikke mindst acceptere), at et objekt, f.eks. bålet, kan agere som en aktør, der medierer en ændring, som kan virke helsefremmende.

Mediators and intermediaries

ANT mener ikke, at sociale kræfter eksisterer i sig selv. Derfor må det få dets indflydelse igennem noget andet. Dette er, hvad Latour kalder for intermediaries (formidlere) og mediators (mæglere). Fremover vil de to engelske termer blive brugt for at undgå en forvirring i brugen af de danske ord i andre sammenhænge. Forskellen på de to er deres evne til at skabe ændring. Intermediaries er

forudsigelige. De videregiver information, og spiller den rolle, som vi regner med. Derimod kan vi ikke forudsige, hvad en mediator vil gøre. Det er en aktør, der skaber ændring uden at vi kan forudsige det. Intermediaries og mediators kan være objekter og ting, som fx en computer, men også elementer, som ikke er synlige for øjnene, f.eks. en samtale. Det, som afgør, hvad de er, er rollen, som de spiller i at skabe de sociale kræfter (Latour, 2005, s. 39). Blok og Jensen (2011) nævner ikke specifikt begreberne; mediator og intermediaries, men nævner, at den omverden, som aktørerne er en del af, præger hvordan de agerer. Det strukturelle miljø, som aktørerne befinder sig i, er derfor med til at sætte rammerne for deres handlingsmuligheder. Samtidig indeholder aktørerne potentialet til gensidigt at forme det strukturelle miljø, og dermed påtage sig en anden rolle end ventet. Det strukturelle miljø kan relatere sig til et specifikt miljø, f.eks. i en teltlejr. Men sproglige ytringer (diskurser) kan også være med til at skabe rammerne og handlingsmulighederne for aktørerne. Drages perspektivet ind i naturen så kan vejret ses som en intermediary. Vi befinder os i skoven på en skyet efterårsdag og det begynder at regne. Vi har dog allerede set på skyerne, som er grå, og vi ved, at det ofte regner i efteråret. Når det begynder at regne, kommer det derfor ikke som en overraskelse. Befinder vi os derimod ude under en skyfri himmel på en varm sommerdag og med en vejrudsigt, som spår sol hele dagen, så vil det komme som en overraskelse hvis det pludselig begynder at regne. Vejrets rolle skifter i dette scenario til at blive en mediator. Den blå himmel kommunikerede varme, sol og t-shirt vejr. I stedet fik vi kulde og regn, der skaber en ændring i måden, vi agerer og opfatter på. Det uventede tvinger os til at handle. I dette tilfælde, hvor det uventede spiller en vigtig rolle for at skabe ændring, så ligger mediator begrebet sig tæt op ad Arne Næss, når han, som tidligere nævnt, taler om værdien i det spontane møde. Næss taler for at naturen rummer muligheder, og mener, at den tilbyder et miljø, som aktivt lægger til rette for møder med en egenværdi. Disse møder er præget af spontanitet, og har potentiale til at gøre stort indtryk (P. I. Haukeland, 2008). Fælles for Latour og Næss er, at de tillægger ikke-menneskelige objekter en værdi, og i dette tilfælde inden for naturen. Noget, som til tider kan misforstås med at disse tillægges en sjæl og nærmest får egne tanker.

3.1.3 Netværk

Bruno Latour bruger netværk som et begreb i ANT til at kortlægge og beskrive de bevægelser, som aktørerne laver. Latour beskriver dette i nedenstående citat:

...ANT is not about traced networks but about a network-tracing activity. As I said above there is not a net and an actor laying down the net, but there is an actor whose definition of

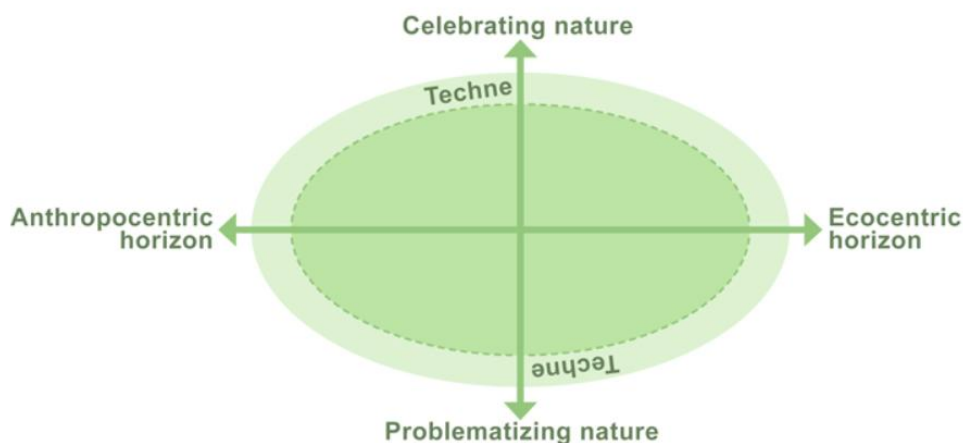
the world outlines, traces, delineate, limn, describe, shadow forth, inscroll, file, list, record, mark, or tag a trajectory that is called a network (Bruno Latour, 1996, s. 378).

ANT lægger op til at følge aktørerne og observere dem indgående. Følger vi dem tæt, kan de give os information om deres verden. Sporene, de mange aktører efterlader, er det, netværket består af. Netværket er derfor ikke selve aktørerne, men en beskrivelse af hvad og hvordan de bevæger sig (Bruno Latour, 1996). Denne beskrivelse tillader os at følge relationerne mellem aktørerne, og er desuden en identifikator på, om aktørerne faktisk påvirker hinanden (Latour, 2005, s. 129). Med udgangspunkt i ovenstående forstår jeg det, som at aktørerne hver især efterlader spor, der er med til at skabe netværker, som kan føre os til at forklare ændringer.

ANT teorien er aktuel at inkludere i dette projekt, da perspektivet man tillægger sig, kan få indflydelse på, hvilke muligheder man ser i naturen, når den skal bruges i en rehabiliterings proces. Med udgangspunkt i empirien fra mine interviews af helsearbejdere og deres institutioner bruger jeg deres fortællinger om oplevelser med deltagere, som har oplevet ændringer i deres psykiske helse i naturen til, at kortlægge et netværk af aktører. I den sammenhæng er det de aktører, som synes at have medieret en ændring der har særlig interesse. Således vil jeg benytte Latours brug af aktørbegrebet til at åbne for, at naturen muligvis kan agere som en aktør, der kan mediere ændringer hos folk. Samtidig vil perspektivet blive brugt til at analysere, hvilke konsekvenser et aktør syn på natur, der kan ses som en anden tilgang til natur end et arena perspektiv, får for helseinstitutioners praktiske brug af natur i en psykisk rehabiliteringsproces.

3.2 Teoretiske perspektiver på natursyn

I det nedenstående præsenteres modellen: *The Nature in Culture Matrix*, som et værktøj til at forstå hvordan forskellige udtagelser om natur knytter sig til forskellige natursyn. I dette projekt bliver modellen helt konkret brugt til vise, hvordan forskellige diskursive udtalelser kan lede mig frem til et bagvedliggende natursyn.

Figur 1.0 The Nature in Culture Matrix.

Modellen er oprindeligt udviklet af forskergruppen: Nature Children Litterature Culture (NaChiLitCul), som et værktøj til at analysere økokritiske dimensioner af litteratur. Forskere har også brugt modellen til at analysere personers opfattelser af natur. Ved at se på en teksts udtalelser (både hverdagslige og ontologiske) om natur kan man placere dem i modellen, hvormed man kan belyse natursynet. Denne udvidelse af analyseværktøjet åbner for at kunne bruge det i en analyse af forskellige kulturelle ytringer, som relaterer sig til natur, friluftsliv og miljø. (Goga et al., 2018). I henhold til mit projekt skaber Nature in Culture Matrix nogle rammer for, hvordan forskellige udtalelser om natur og kultur, kan give et indblik i dets syn på naturen. Det betyder, at modellen kan hjælpe mig med at placere forskellige diskurser, knyttet til brug af natur (og friluftsliv) i analysen af politiske dokumenter og helseinstitutioner. Matrixen indeholder tre dimensioner. To, som er afbilledet i form af en vertikal og horisontal akse og den tredje, techne, som omgiver akserne. På den horisontale akse, ligger det antropocentriske syn hvor mennesket står i fokus, og det økocentriske, hvor mennesket ses som integreret del af et større system; et økosystem. Den vertikale akse indeholder yderpunkterne, en fejring af naturen og en problematisering af naturen. Det fejrende syn ser på naturen som flot, unik og idyllisk, hvorimod det problematiske syn, inspireret af stigende miljøforandringer, fokuserer på problemer i naturen. Det bør pointeres at begge akser, med værdierne fejrende, problematiserende, antropocentrisk og økocentrisk, repræsenterer yderpunkter med glidende overgange. Den tredje dimension, techne, stammer fra retorisk teori, og bliver i denne henseende forstået, som den intentionelle kunst at skabe, forme og fremstille noget. I forhold til børn-og ungdomslitteratur vil det sige de litterære og visuelle håndværksmæssige greb, som natur udtrykkes igennem i litteraturen (Goga, 2017, s. 19). Ved at inkludere techne begrebet leder The Nature in Culture Matrix vores opmærksomhed hen mod det,

at naturbegrebet formidles igennem noget. Det er producerede repræsentationer af en verden (Goga et al., 2018, s. 278). På grund af dens inddragelse af technebegrebet opfatter jeg modellen, som værende i overensstemmelse med Gurholts og Christensens tidligere nævnte tanker om, at naturbegrebet bør ses i en kulturel og historisk kontekst. Jeg bruger techne begrebet som et bidrag til diskursanalysen ved at sætte fokus på, hvordan de politiske dokumenter er skabt og, hvordan de med deres visuelle opbygning (farver, billeder osv.) og litterære udtryk forsøger at formidle og overbevise os om deres version af verden. På baggrund af ovenstående introduktion til modellen vil jeg i det nedenstående, bruge dens begreber til at koble de forskellige natursyn til brug af natur. Det antropocentriske natursyn kobles først til et såkaldt arena perspektiv, hvorefter et økocentrisk natursyn vil blive koblet til et aktør perspektiv. Præsentationen af henholdsvis et arena og aktørperspektiv, i kombination med forskellige natursyn, er afgørende i denne opgave da dette knytter helseinstitutioners syn på natur sammen med mulige måder at bruge naturen på, som muligvis igen kan være afgørende for naturens indflydelse på helsen. I mine diskursive og økokritiske analyser åbner det derfor for at kunne knytte specifikke sproglige karakteristika til diskursive praksisser, dvs. til brug af natur.

3.2.1 Et antropocentrisk natursyn og arena perspektiv

Sigurd Hverven (2018) argumenterer for at nutidens natursyn i høj grad er antropocentrisk dvs. at naturens værdi ses og måles ud fra, hvilken værdi den har for mennesket. Dette syn er udpræget, fordi personer som Aristoteles og René Descartes har påvirket os i denne retning. Aristoteles mente, at naturen var til for at brødføde mennesket, og Descartes så på dyr, som udelukkende mekaniske væsner uden et indre liv. Som tidligere nævnt i baggrundskapitlet så påvirker natursynet vores sprog og handlemåder. Dette ses f.eks. i Brundtlands rapporten fra 1987, hvor bærekraftig udvikling defineres: "Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs" (World Commission on Environment and Development, 1987, s. 16). Denne definition af bærekraftig udvikling er en af de mest brugte i verden. Den indeholder et tydeligt antropocentrisk syn da menneskets behov og udvikling står i centrum (Hallås et al., 2019, s. 3). I et antropocentrisk syn ligger der derfor implicit et dualistisk syn på naturen og en opfattelse og forståelse af, at mennesket og naturen, subjektet og objektet er adskilt fra hinanden. Med hensyn til brug af natur så synes antropocentrismen at medføre, at naturen bliver set på, og dermed brugt som en arena for menneskelig udfoldelse. I denne sammenhæng støtter jeg mig op ad Gurholt og Haukeland

(2020, s. 174) når de skriver, at det moderne syn på naturen afstedkommer et arena perspektiv. I den forbindelse henviser de til tidligere forskning der viser, at dagens friluftsliv ofte er præget af aktiviteter hvor vores kroppe bevæger sig i etablerede arenaer, som f.eks. klatrevægge, skispor og skibakker. I den henseende er det derfor nærliggende at tale om at en praksis, hvor naturen bruges som en arena for udøvelse af aktiviteter, kan hægtes sammen med det antropocentriske natursyn. I den økokritiske analyse vil jeg derfor lede efter sproglige udtalelser fra både det politiske og helseinstitutionelle materiale, som bærer præg af et menneskecentreret fokus på brug af natur.

3.2.2 Et økocentriske natursyn og aktør perspektivet

Det økocentristiske natursyn ser på naturen i et helhedsperspektiv, og står derfor i kontrast til antropocentrismen. I videste forstand består alle tekster af etablerede måder at se verden på, som igennem etablerede tankefigurer er med til at påvirke måden, hvorpå vi ser verden. Et eksempel på en kulturelt etableret tankefigur er den jødisk-kristne forestilling om menneskets forrang ofte omtalt som: human exceptionalism. I relation til de to natursyn, det antropocentriske og det økocentriske, kan tekster enten opretholde den menneskecentrerede måde at forstå naturen på, eller udfordre den og tænke helhedsligt hvor dyr, planter og mennesker ses som ligeværdige liv (Goga, 2017, s. 19).

Det økocentriske natursyn med dets fokus på et ligeværdigt syn, hvor andre væsner end mennesket har værdi, giver genklang af Næss's filosofi. Selvom Arne Næss ikke selv brugte begrebet; økocentrisk, så går hans tanker om, at mennesket er en del af naturen, og at alt liv har en egenværdi, godt i spænd med det økocentriske perspektiv, hvor gensidig afhængighed står centralt (Hallås et al., 2019). Næss's beskriver i sin bog; *Økologi, samfunn og livsstil: utkast til en økosofi* (1976), hans tanker om økosofien, og hvordan den kan være en vej ud af miljøkrisen. Økosofien er normativ, og bygger på, at mennesket ses som en del af et økosystem, hvor livet i sig selv har en egenværdi, fordi alle væsner er gensidigt afhængige af hinanden. Næss's dypøkologiske bevægelse afviser den antropocentriske opfattelse, hvor mennesket ses som adskilt fra sit miljø (naturen), og baserer sig i stedet på en helhedsmodel, hvor menneskets forhold til naturen, indgår i den grundlæggende konstitution for både mennesker og natur. Det betyder, at mennesket ses som en del af naturen, og at naturen ses som en del af mennesket. De er derfor gensidigt afhængige. Heri ligger dypøkologiens argument; nemlig at den dybe glæde og tilfredsstillelse opstår, når der

åbnes op for en anerkendelse af et partnerskab med andre former for liv (P. Næss, 1992, s. 54). Grunden til, at Næss' økosofi og dypøkologiske tanker er relevante for dette projekt er, at hans syn på livets væsner, som værende gensidigt forbundne udspringer fra et synpunkt, der sætter fokus på det relationelle perspektiv. Det relationelle er i denne sammenhæng interessant, da det kan tilføje andre perspektiver på brug af natur, end det socialkonstruktivistiske tilbyder. Haukeland og Lund-Kristensen (2020, s. 72) skriver, at "Et slikt relasjonelt syn er ikke upåvirket av den sosiale og kulturelle konteksten, men likevel et personlig uttrykk for hva vi erfarer og verdsetter." I den forbindelse lægger Næss særlig vægt på det, han kalder det økologiske Selvet, som dækker over individets evne til at identificere andres væsners interesser. Næss bruger begrebet som en måde, hvorpå man igennem dannelse af relationer til andre væsner får lyst til, at passe på dem og ivaretage ikke kun sine egne men også deres interesser (Haukeland & Lund-Kristensen, 2020). Jeg bruger ikke begrebet som en løsning på miljøkrisen, da det er ikke dette projekts fokus. I stedet beskæftiger jeg mig med sproglige fremstillinger af natur i en helsekontekst, og ser derfor på begrebet som en indgang til et natursyn, der har fokus på en relationel tankegang mellem individet og andre væsner. Det åbner for den mulighed, at naturen kan ses som noget andet end en arena. Som tidligere beskrevet i dette kapitel bruger Latour aktør begrebet til at beskrive, hvordan ændring ikke nødvendigvis kun kan opstå igennem menneskelige relationer, men også igennem en subjekt – objekt relation. Med udgangspunkt i Næss's relationelle fokus og økocentrismens helhedslige perspektiv på sammenhængen mellem menneske og natur, knytter jeg Latours brug af aktørbegreb til naturen. Naturen fremstår i den henseende som et ikke-menneskeligt objekt (aktør), der i en social relation til mennesket (subjektet) rummer muligheden for at kunne skabe ændring. Ud fra ovenstående gennemgang vil brug af natur som en aktør bygge på en relationel tilgang til naturen, hvori der ligger en tro på, at naturen i sig selv kan bidrage til en ændring, som muligvis kan forbedre helsen. Muligvis vil omtale af naturen som aktør ikke findes nævnt ordret i empirien fra de politiske dokumenter eller helseinstitutionerne. For at finde sproglige udtalelser som relaterer sig til brug af natur som en aktør, vil jeg derfor både lede efter sproglige karakteristika som relaterer sig til et økocentrisk natursyn, og med udgangspunkt i Latours actor-network-theory spore udtalelser hvori naturen fungerer som en aktør.

De ovennævnte tanker om, hvordan forskellige natursyn kan fordre forskellige måder at bruge naturen på, skal ikke ses som en uddybende afklaring, men nærmere som en afklaring af dette projekts tilgang til begreberne; natur og natursyn. Natursyn repræsenterer normative måder at se

på naturen på, og de to natursyn; det økocentriske og antropocentriske, kan derfor ses som kulturelle udtryk. I relation til helseinstitutioners og de politiske dokumenters måde at tale om brug af natur, så afspejler deres måder at snakke om naturen på et natursyn, som igen afspejler en kultur, der f.eks. fordrer til brug af nature, som en aktør eller arena. Muligvis rummer begge tilgange muligheden for at virke indskrænkende eller udvidende for helsearbejdet i praksis. Hvorvidt dette er tilfældet og i så fald hvilke konsekvenser dette måtte få for helseinstitutioners praksisfelt, vil træde frem i projektets senere diskussion. Afsluttende for dette afsnit bør jeg nævne, at begreberne; natursyn og natur, er størrelser som både kan omhandle individets og/eller samfundets omgang med naturen. Fælles for begge er, at de indgår i og er en del af en eller flere kulturer, hvormed det bliver vigtigt at se dem i relation til en kulturel og historisk kontekst.

3.3 Helse teori

De to helseteorier, som præsenteres i dette kapitel er recovery og salutogenese. Disse er valgt, fordi de efterhånden har fået en bred tilslutning i psykisk helsearbejde, er anerkendt, og anbefalet af Nasjonalt Kompetensesenter for Psykisk helsearbeid samfundet. Som det vil fremgå i analysen, nævnes de to teorier også af flere helseinstitutioner som værnende inspirationskilder til deres praksis. Teorierne bliver derfor brugt i arbejdet med at identificere en helsediskurs, og senere i diskussionen af konsekvenser for helseinstitutionernes praksisfelt.

3.3.1 Recovery

Recovery er et fagligt perspektiv hvor der tages udgangspunkt i at bedring både er en social og personlig proces. Målet er, at det enkelte menneske, på trods af sine begrænsninger, skal kunne leve et meningsfuldt liv. Noget helt centralt for god helse i recovery tilgangen er, at den ligger vægt på, at mennesket skal opnå et meningsfuldt liv ved at myndiggøre det og få redskaberne til, at kunne genvinde kontrol over eget liv (Karlsson & Borg, 2017, s. 12). Recovery handler også om at tage afstand fra en tingliggørelse af mennesker. Karlsen og Borg (2017, s. 13) skriver, at sprog skaber virkeligheder, og virkeligheder skaber sprog. Man kan derfor både blive forført og forhekset. Til det sidste hører, at vi er med til at tingliggøre en person, når vi kalder han eller hun for "narkoman" eller "den psykisk syge", fordi vi dermed låser personen fast i egenskaber og udtryk, som er dikteret af sproget. Menneskesynet i recovery er holistisk, og adskiller sig derfor fra traditionelle behandlinger, som baserer sig på en antagelse om at patientens rolle er at tage i mod

råd og behandlings- og omsorgstiltag fra en ekspert. I stedet baserer recovery sig på, at det er to eksperter, som mødes; fagpersonen har sin ekspertise inden for feltet psykiske helse, og brugeren har sin ekspertise fra egne levede erfaringer. Det er denne dialog mellem forskellige erfaringer, som skaber basisen for en forbedring af helsen. Dermed er brugermedvirkning et vigtigt element i recovery. Denne forståelse af recovery hænger sammen med andre faglige traditioner, da den både inspireres og omsluttet af bl.a. salutogenese, holisme, empowerment mm. (Karlsson & Borg, 2017). Recovery handler altså om at finde ressourcer i sig selv og finde frem til de omgivelser, der styrker den psykiske helse, og giver meningsfuldhed (Borg et al., 2013). I den forbindelse lægger recovery sig tæt op ad salutogenesen fordi de bygger på samme grundprincipper. Salutogenesen med begrebet; sence of coherence (SOC) kan bruges som et værktøj i diskussionen til at identificere mulige konsekvenser for helseinstitutioners praksisfelt. F.eks. hvordan en friluftslivsdiskurs i en rehabiliteringsproces, teoretisk set, kan påvirkes af en tankegang, som bygger på recovery og salutogenese.

3.3.2 Salutogenese

Aaron Antonovsky har udviklet teorien om salutogenese som et supplement til det patogene syn. Han retter fokus mod et salutogent perspektiv, dvs. mod faktorer, som virker helsefremmende. Den grundlæggende tanke i salutogenesen er, at udfordringer, som sygdomme, lidelser, eller generelle udfordringer ikke kan undgås. Samlebetegnelsen for alle disse udfordringer er stressorer. Siden de ikke kan undgås, må man i stedet identificere de ressourcer, som omgiver os, og, som kan hjælpe med at bekæmpe stressorer. Et andet grundlæggende karaktertræk ved den salutogene tankegang er dens syn på helse. Salutogenesen udskifter den dikotomiske måde at opfatte mennesker som syge eller raske med en opfattelse af helse, der befinder sig på et kontinuum. På kontinuummet opfattes mennesker hverken som raske eller syge, men kan bevæge sig i stedet fra en følelse af ease til dis-ease (Antonovsky, 2012). Som et svar på hvad der giver en følelse af ease, altså en følelse af god helse, præsenterer Antonovsky SOC begrebet.

Sence of coherence

Antonowsky bruger den kendte helsemetafor; livets elv, til at forklare sit syn på livet. I metaforen repræsenterer elven menneskets liv, hvor individet konstant befinder sig i strømmen uden mulighed for at svømme i land. Undervejs kan man blandt andet møde sten, som i den virkelige verden er stressorer. Med tanke på denne metafor stiller Antonovsky spørgsmålstejn ved, hvordan

mennesker, som præges af de fysiske, sociokulturelle og historiske betingelser i deres omverden, klarer at svømme med strømmen. Han vil altså vide, hvordan et menneske, som er blevet udsat for en eller flere stressorer, f.eks. en med tilbøjelighed til at blive stresset, kan klare de vanskeligheder, som det medfører (Antonovsky, 2000, s. 106). Ifølge Antonovsky er svaret *sence of coherence*, eller på dansk; oplevelse af sammenhæng.

Opplevelsen af sammenhæng er en global innstilling som udtrykker i hvilken grad man har en gennemgående, varig, men også dynamisk følelse af tillit til at (1) stimuli som kommer fra ens indre og ytre miljø, er strukturerede, forutsigbare og forståelige, (2) man har ressourcer nok til rådighed til å kunne takle kravene som disse stimuliene stiller, og (3) disse kravene er udfordringer som det er verd å engasjere seg i (Antonovsky, 2012, s. 41).

I sammenhæng med SOC præsenterer Antonovsky de tre begreber; begribelighed, håndterbarhed og meningsfuldhed. Hvert begreb relaterer sig til et element i SOC definitionen. For at relatere dette til en psykisk rehabiliteringsproces på helsefaglige institutioner, så forstår jeg disse tre begreber som mulige værktøjer til at skabe en praksis, som tager udgangspunkt i en salutogen tilgang til helse. Begrebet; begribelighed, handler om individets tillid til at kunne klare hændelser og strukturere dem således, at de bliver forudsigelige. Mennesker med lav grad af begribelighed ser let på hændelser som kaotiske, uoverskuelige og tilfældige. Næste begreb; håndterbarhed, knytter sig til, hvor mange ressourcer et individ oplever at have tilgængeligt i udfordrende situationer. Håndterbarhed og begribelighed hænger til dels sammen, da man må kunne begribe udfordringen for at kunne identificere og mobilisere de nødvendige ressourcer. Det sidste begreb; meningsfuldhed, er ifølge Antonovsky det vigtigste, da mennesker må opleve hændelser og udfordringer som meningsfulde for at ville reagere på den. Individet, der oplever livet som meningsfuldt, har lettere ved at mobilisere ressourcer og engagere sig (Antonovsky, 2012).

Med udgangspunkt i ovenstående antager jeg, at en helsefaglig praksis der bygger på salutogene tanker, og i relation til dette projekt, bruger friluftsliv og natur i deres arbejde med rehabilitering må forsøge at gøre praksissen begribelig, håndterbar og meningsfuld for brugerne. I mit empiriske materiale fra helseinstitutionerne vil jeg lede efter beskrivelser, som bekræfter eller afkræfter dette, således at jeg kan opnå forståelse for, hvordan en salutogen helsediskurs påvirker helseinstitutioners praksisfelt.

4 Videnskabsteori og metode

Dette kapitel indeholder projektets metodiske tilgang til analysen. Metoden; den kritiske diskursanalyse, er valgt, fordi den egner sig til at identificere hvordan regeringen og de undersøgte helseinstitutioner taler om friluftsliv, natur og helse. Jørgensen og Phillips (1999) beskriver metoden som en pakke, hvor teori og metode kædes sammen. Med dens teoretiske forankring egner diskursanalyse sig derfor også til at analysere hvordan helseinstitutionerne tolker de politiske diskurser. Projektets supplerende økokritiske metode er valgt for at kunne identificere hvilke natursyn regeringens og helseinstitutionernes tillægger naturen. Dette skaber baggrund for at kunne forklare modsætninger og forstærkninger inden for regeringens og helseinstitutionernes natursyn. I det nedenstående placeres opgaven først videnskabsteoretisk inden for forståelsestraditionen. Derefter skitseres en række hovedtræk hos hermeneutikken. Dette gøres, fordi diskursanalyse bygger på hermeneutikkens fortolkningstraditioner, og hermeneutikken danner derfor rammerne for fortolkning i diskursanalysen. Hermeneutikeren, Jürgen Habermas, siger at forskerens forforståelse bliver en del af fortolkningen, og den viden som indhentes, bliver derfor altid formidlet ud fra forskerens forforståelse (Habermas, 1972). Efter afsnittet om hermeneutik, forsøger jeg derfor at redegøre for min forforståelse i sammenhæng med dette projekt. Herefter følger afsnittet; kritisk diskursanalyse, der har til hensigt at vise hvordan kritisk diskursanalyse bliver brugt i dette projekt. Ved brug af kritisk diskursanalyse opfordres forskeren også til at supplere med andre tilgange, således at man kan tillægge et bredere perspektiv på materialet. Dette fordrer dog at forskeren kender feltet, og på en redelig måde kan skelne mellem de forskellige tilganges præmisser (Jørgensen & Phillips, 1999). Med tanke på dette følger der efter afsnittet om diskursanalyse en beskrivelse af opgavens supplerende økokritiske tilgang. Økokritikken inddrages da dens fokus på menneskets forhold til naturen, som noget mere-end-menneskeligt vil fungere som et udvidende perspektiv til diskursanalysens socialkonstruktivistiske syn. De to analyser supplerer hinanden fordi de udvider perspektivet på, hvilke konsekvenser diskursen får for helsearbejdet i praksis. Efter dette følger en gennemgang af, hvordan dataene er samlet ind og herunder etiske tanker i denne proces. Afsluttende for kapitlet forholder jeg mig kritisk til projektets metodebrug.

4.1 Videnskabsteoretiske vurderinger

Inden for videnskabelig forskning skiller man grundlæggende mellem to tilgange til at indsamle empiri; kvalitativ og kvantitativ forskning. Ofte er det forskningsspørgsmålet, som skiller de to fra hinanden, og i kvalitativ forskning er målet ikke at forklare og prædikere, men at forstå og beskrive. Den kvalitative tilgang egner sig derfor godt når man er ude efter menneskelige erfaringer, oplevelser, tanker, forventninger og motiver. Dette giver mulighed for at forstå de dynamiske processer, som mennesket indgår i samfundet (Malterud, 2011). Dette projekt arbejder kvalitativt fordi det beskæftiger sig med menneskers erfaringer, og hvordan de italesætter deres erfaringer. Kvalitativ forskning kan både rettes mod interviews og tekstanalyser noget, jeg ønsker at kombinere i undersøgelsen af personer, som arbejder i helseinstitutioner, såvel som i undersøgelsen af politiske dokumenter. Med henblik på at målet inden for kvalitativ forskning er at opnå forståelse, så placerer dette projekts sig inden for den videnskabsteoretiske forståelsestradition.

Georg Henrik von Wright argumenterer for at man har haft en tendens til at forklare menneskelige handlinger med kausale forklaringer som udelukkende arbejder ud fra et årsag/virkningsforhold. Dette beskriver han som forklaringstraditionen. Forståelsestraditionen, som dette projekt er placeret i, knytter derimod forståelse til det som von Wright beskriver som intentionalitet. Heri ligger, at for at kunne forstå agenters handlinger, må man relatere det til deres intentionalitet; deres motiver og mål med handlingen (Wright, 1971, s. 6). Med tanke på Husserls forståelse af intentionalitet kan dette dog problematiseres. Husserl mener at vores intentionalitet beskriver det, at sindet altid er rettet mod noget (Hansen, 2020). Som jeg tolker det så giver den kvalitative tilgang, med fokus på forståelse, mig mulighed for at undersøge de sociale fænomener; syn på natur friluftsliv og helse. Jeg støtter mig derfor til Husserls forståelse af intentionalitet.

4.2 Hermeneutik

Projektets metodiske tilgang er den kritiske diskursanalyse som beskrives længere nede i kapitlet. Diskursanalyse bygger på fortolkning frem for forklaring (L. E. F. Johannessen, 2018), og springer derfor ud af hermeneutiske forskningstraditioner. "A simple definition of hermeneutics is textual interpretation, or in other words, finding meaning in the written word" (Byrne, 2001, s. 968). Hermeneutik er altså fortolkninger af tekst med det mål at finde frem til hvad, som menes. I

hermeneutikken er alle de fænomener, som udgør den menneskelige kultur grundlæggende karakteriseret ved intentionalitet eller meningsfuldhed (Johannessen, 1988, s. 174). Regeringens måde at føre politik på, afspejler derfor deres holdninger og meninger. Det samme gælder for helseinstitutionerne i denne undersøgelse. Den måde, de taler om naturen og friluftslivet i en rehabiliteringsproces på, vil også afspejle deres holdninger og meninger. Med tanke på dette bliver projektets anliggende at forstå, hvad som ligger bag menneskers intentionalitet og konkret i dette projekt: hvilket syn på natur, friluftsliv og helse, der ligger bag deres handlinger.

I hermeneutikken eksisterer der en konflikt imellem den romantiske hermeneutik, præsenteret af Gadamer, og den kritiske hermeneutik, som Jurgen Habermass averterer for. Habermass kritiserer Gadamer for at lade empati og tiltro til tradition være styrende for fortolkning af tekster, hvormed han ukritisk underkaster sig deres autoritet. Ricoeur beskriver dette i et essay:

”A gulf therefore divides the hermeneutical project, which puts assumed tradition above judgement, and the critical project, which puts reflection above institutionalised constraint.”(Ricoeur, 2016, s. 43)

Paul Ricoeur bliver ofte kaldt for den hermeneutiske fænomnolog. Han er enig med Gadamer og Heidegger, når de siger, at mennesket kan ses som forstående og fortolkende mennesker. På samme tid inspireres han af Habermasses kritiske hermeneutik, og udleder, at den romantiske hermeneutik mangler en metodisk forståelsesramme, som kan lede til en mere gennemsigtelig forskningsproces (Thornquist, 2003). Sagt på en anden måde tilslutter Ricoeur sig tanken om en livsverden, men inddrager et mere fast metodegrundslag for at kunne vise til en mere gennemsigtelig forskningsproces. Ifølge Ricoeur ligger hermeneutikkens udfordring i at bygge bro mellem forklaringen og forståelsen. I stedet for at se på de to som dikotomier foreslår han, at kombinere dem i en dialektisk bevægelse fra forklaring til forståelse (Ricoeur, 1976). Ricoeur skriver at alt tekst er en diskurs, som bliver til igennem skriften. Denne diskurs opstår altid ud fra en begivenhed. Diskursen kan opstå og forsvinde, men er relevant, da tekstens diskurs forstås igennem tekstens mening. ”If all discourse is actualized as an event, all discourse is understood as meaning” (Ricoeur, 1976, s. 12). Diskursen bliver synliggjort igennem en hændelse og sproget, som omtaler hændelsen (altså diskursen), afspejler derfor meningen, dvs. selve fortolkningen af hændelsen. Med den kritiske diskursanalyse som metode placerer dette projekt sig nærmere Habermass og Ricoeur end Gadamer, men anerkender alligevel, at når man beskæftiger sig med mennesker og deres intentionalitet, så må man prøve at forstå deres livsverden for at kunne forstå deres handlinger.

4.2.1 Min forforståelse

Forskeren, som arbejder hermeneutisk, bør forsøge at gøre sig bevidst om sin forforståelse, eller rettere sagt, sine fordomme fordi vi altid læser en tekst med vores forudsatte meninger og holdninger. At forstå en tekst og dens mening med det formål at kunne videreformidle dens budskab er ikke en objektiv proces, hvor fortolkeren benægter egne tanker og forståelse. Det er derimod en vedvarende proces, hvor egne meninger og fordomme kontrolleres igennem en bevidstgørelse af disse (Gadamer, 2003). Kirsti Malterud beskriver forforståelsen, som den rygsæk vi har på når vi går ind i forskningen. Dens indhold påvirker derfor måden, vi ser på verden (Malterud, 2011, s. 40). Igennem hele forskningsprocessen har jeg forsøgt at være mine fordomme bevidst. I tankerne har jeg derfor bevæget mig igennem fortiden for at udforske erfaringer og oplevelser, som har formet mig og min tilgang til emnet.

Jeg har tidligere arbejdet med unge, som på grund af en diagnose eller udfordrende barndom, har måttet slås med psykiske og fysiske udfordringer. Dengang oplevede jeg at kunne hjælpe disse unge. Jeg oplevede, at i den periode vi var sammen, havde jeg en stor indflydelse på deres hverdag. Og jeg oplevede, at området vi befandt os i, som efter min mening var et naturskønt område, havde en positiv indflydelse på dem. Sidst men ikke mindst lagde jeg mærke til, at institutionerne som omgav os, havde stor magt til at forme oplægget og afgøre om noget var muligt eller ej. Dette kunne ske igennem økonomiske beslutninger eller en ændring i målsætning for oplægget. Desuden var det dem, som igennem en række kriterier bestemte, hvilke unge, som kunne deltage. Disse oplevelser har skabt en interesse for psykisk helse arbejde i naturen. Som en forlængelse af dette oplevede jeg i første interview, at jeg nærmest så på helsearbejderen som et slags forbillede. Personen havde valgt at arbejde med noget, som jeg oplever som både vigtigt og interessant. For ikke at gå i fælden og ubevidst favorisere helsearbejderen oplevede jeg det som gavnligt at kunne støtte mig til den relativt konkrete metode, kritisk diskursanalyse, igennem analyseprocessen. Dette tillod mig igen at tage et skidt tilbage og se på materialet. Bourdieu skriver, at Gadamer og Ricoeur stiller vigtige eksternalistiske spørgsmål. Modsat internalister mener de at teksten ikke kan stå alene, men også må sættes i relation til dens sociale kontekst. De stiller derfor spørgsmål som: hvem har skrevet teksten? Hvorfor er den skrevet? Og hvilke forhold er den produceret under? Dette er alle spørgsmål som relaterer sig til at undersøge, hvilket felt teksten er knyttet til (Bourdieu, 2005, s. 32). Teoretikerne giver mig altså muligheden for at analysere helsearbejderens udtalelser og stille kritiske spørgsmål.

Naturen har altid betydet meget for mig, og jeg tilbringer store dele af min fritid ude. Jeg mærker hvordan den giver mig overskud i hverdagen, og tilbyder et rum, hvor jeg uden særlig grund kan få et smil på munden. Naturen har stor værdi for mig og jeg ser et stort potentiale for at kunne bruge den i helsearbejde. Dette motiverer mig til at forske på området. Men i dette ligger en fare for, at min indhentning af data, og fortolkningen af disse, ikke bliver valid, hvis jeg ubevidst fokuserer på det forkerte. Ricoeur skriver om dette, og minder mig på, at der findes flere mulige fortolkninger af samme tekst, men ikke alle er aktuelle i forhold til feltets muligheder

(...) if it is true that there is always more than one way of construing a text, it is not true that all interpretations are equal. The text presents a limited field of possible constructions (Ricoeur, 1976, s. 79).

4.3 Kritisk diskursanalyse

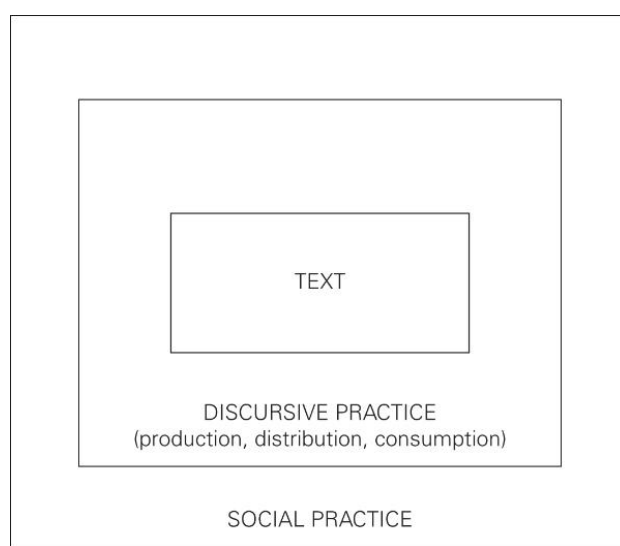
Kritisk diskursanalyse er kritisk, fordi den ønsker at udforske og kortlægge magtrelationer i samfundet samt finde normative perspektiver, for dermed at kunne kritisere disse relationer og pege på nye muligheder for social forandring (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 11). Således vil den inden for feltet; brug af natur og friluftsliv i psykisk helsearbejde, kunne pege på hvilke magtrelationer, som eksisterer mellem den norske regeringen og de undersøgte helseinstitutioner. Diskursanalytiske tilgange baserer sin teori om magtrelationer på socialkonstruktivistiske præmisser, hvori viden skabes igennem social interaktion, og der kæmpes om hvad, som er sandt og falsk. Det socialkonstruktivistiske syn medfører derfor, at aktørers handlinger altid er historisk og kulturelt indlejrede. Ved brug af denne tilgang accepterer man samtidig det præmis, at den sociale verden ikke determineres af ydre forhold (Jørgensen & Phillips, 1999).

En kritisk diskursanalytisk tilgang trækker på strukturalistisk og poststrukturalistisk sprogfilosofi, som hævder, at man må studere sproget for at få tilgang til virkeligheden. Antagelserne bygger på, at vi igennem sproget skaber repræsentationer af virkeligheden, som igen er med til at skabe virkeligheden. Det betyder ikke, at virkeligheden ikke findes, dvs. at en begivenhed ikke har fundet sted. Det betyder blot, at begivenheden først får betydning igennem diskurser. Diskurser kan siges at være en bestemt måde at forstå verdenen på. Således er sproget en maskine, der er med til at konstituere den sociale verden (Jørgensen & Phillips, 1999). Dermed repræsenterer helsearbejdernes fortællinger om brug af natur og friluftsliv i en rehabiliteringsproces diskurser, der indeholder en række indforståede antagelser om den sociale verden. Og derfor er helsearbejderne

med til at skabe en social praksis, enten igennem en reproduktion eller fornyelse af tidligere diskurser. Denne tilgang, hvor diskursen er med til at skabe den sociale verden, stemmer overens med Faircloughs syn på diskursanalyse. Det, som adskiller ham fra flere andre diskursanalytikere, er, at han ser på diskurs som bare en af flere aspekter i en større social praksis (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 15). I det nedenstående forklares Faircloughs metodiske tilgang til kritisk diskursanalyse, og hvordan den bliver brugt i projektet.

4.3.1 Faircloughs kritiske diskursanalyse

Faircloughs metodiske tilgang til diskursanalyse baserer sig hovedsageligt på hans dialektiske syn på diskurs og sociale relationer. Som tidligere nævnt bidrager diskursen, ifølge Fairclough, både til at ændre og forme sociale strukturer, samtidig med, at diskursen reflekterer selvsamme strukturer. Derfor ønsker vi ikke bare at afdække diskursen set som en isoleret begivenhed, men også den sociale praksis, der udspiller sig (Jørgensen & Phillips, 1999). Faircloughs kritiske tilgang til diskursanalyse kan beskrives igennem hans tredimensionelle model: the conception of discourse (Fairclough, 1992, s. 73).

Figur 2: Faircloughs tredimensionelle model: the conception of discourse (Fairclough, 1992, s. 73)

Modellen er en analysemetode, som man kan følge ved diskursanalyse. Modellen ser på ethvert tilfælde af sprogbrug som en kommunikativ enhed, hvormed den deler analysen ind i tre dimensioner. Dimension 1 koncentrerer sig om analysen af tekster, og kan siges at være den forklarende del af analysen. Dimension 2 og 3 omhandler den diskursive og sociale praksis, og kan beskrives som mere fortolkende. Hvorvidt man vælger at starte med den formelle tekstanalyse, diskursive praksis eller sociale praksis afhænger af projektet. De tre dimensioner vil uanset ofte

overlappe hinanden, og afhængig af fagdisciplinen vil man tillægge dem en forskellig grad af fokus (Fairclough, 1992). I det nedenstående har jeg valgt at præsentere den tredimensionelle model i kronologisk rækkefølge, hvorunder jeg redegør for relevante værktøjer, som bruges i min analyse. Den præsenteres kronologisk for at skabe oversigt over metoden, men i selve analysen vil overgangen mellem dimensionerne fremstå mere flydende.

4.3.1.1 Tekst

Dimensionen omhandler tekstens egenskaber. Tekst kan her forstås som skrift, billeder eller tale. Tekstens egenskaber kan synliggøres igennem dens vokabular, grammatiske opbygning og sætningssammensætning. Tilsammen udgør de tekstens lingvistiske karaktertræk, som er karakteristisk for diskursen. Denne dimension er omfangsrig, og må tilpasses til den tekst, man ønsker at undersøge og projektets forskningsspørgsmål (Jørgensen & Phillips, 1999). I min tekstanalyse har jeg fokus på at synliggøre, hvordan sproglige karaktertræk er med til at underbygge regeringens og helseinstitutioners syn på friluftsliv, natur og helse. For at forklare, hvordan temaerne fremstilles, benytter jeg mig af de lingvistiske redskaber, modalitet, assumptions og metaforer.

Modalitet refererer til, hvordan teksten danner mønstre, enten igennem dens måde at omtale sociale relationer, eller måden, hvorpå den kontrollerer fremstillingen af virkelighed. Dette kan bl.a. belyses ved at se, om taleren udtrykker sig objektivt eller subjektivt, hvormed man kan afsløre, hvilken grad af affinitet han viser til emnet (Fairclough, 1992, s. 236). Der vil fx være forskel på sætningerne: "Friluftsliv er godt for psykisk helse", og "Friluftslivet kan være medvirkende til en bedre psykisk helse." Forskellen ligger i at man i første sætning, fremstiller friluftslivets positive påvirkning på psykisk helse som en universel sandhed, hvorimod sidste sætning viser mindre grad af affinitet ift. friluftslivets helsebringende effekt.

Assumptions, eller antagelser, er et sprogligt virkemiddel, som næsten alle tekster bruger. Det er ikke desto mindre relevant da antagelser bliver gjort på baggrund af, at man tager noget for givet. Når vi afslører tekstens antagelser om specifikke fænomener, får vi derfor information om tekstens bevidste eller ubevidste syn på sagen (Fairclough, 2003, s. 40). F.eks. vil sætningen "Folk som dyrker det norske friluftsliv er tilhængere af det enkle liv" synliggøre, at taleren ser normativt på, hvad som

kendetegner det norske friluftsliv. Konsekvensen bliver, at man må være tilhænger af et liv med enkle midler for at kunne dyrke det norske friluftsliv.

Metaforer strukturerer måden vi tænker og handler på, og får dermed også indflydelse på vores videns og tro systemer. De er derfor ekstremt gode til at konstruere virkeligheden på en bestemt måde. Fairclough henter sin forståelse af metaforer fra Lakoff og Johnsons udredning (Fairclough, 1992). En metafor er således et kraftfuldt sprogligt værktøj, fordi de gør det muligt at bruge det vi kender til at beskrive noget andet. Det kan overføre viden fra et domæne til et andet domæne, og dermed forme, hvordan vi tænker om et fænomen. Metaforernes store magt ligger i, at vi ofte er helt uvidende om de metaforiske greb som bliver brugt (Johannessen, 2018). Udtagelsen; "Når sækken er pakket og du er på tur, så kan du give slip på stresset derhjemme", er et eksempel på, hvordan sækken bliver en metafor for at have kontrol på livet. Det er ønskeligt at have kontrol over eget liv, og vi får umiddelbart en opfattelse af, at turlivet er en måde at få kontrol over eget liv. Ved at afdække denne metafor kan jeg derved sige noget om, hvad som står på spil i kampen om de diskursive praksisser.

4.3.1.2 Diskursiv praksis

I modellens næste dimension fokuserer man på, hvordan teksten produceres og konsumeres. Dimensionen er et dialektisk samarbejde mellem tekstanalysen og den diskursive praksis. Analysen sammenholder fund fra tekstanalysen med andre etablerede diskursive praksisser ved hjælp af redskaberne; manifest intertekstualitet og interdiskursivitet. Interdiskursivitet beskriver, hvilke etablerede diskurser og genrer teksten trekker på. Ved at sammenholde diskurser, som er fundet igennem den formelle tekstanalyse, med eksisterende diskurser udefra, kan man afgøre, om teksten reproducerer tidligere diskurser eller arbejder med at forny dem. Udover at trække på andre diskurser kan teksten også trække på andre tekster. Manifest intertekstualitet gør os opmærksomme på, om tekstens synspunkter bygger på argumenter fra andre tekster (Jørgensen & Phillips, 1999). Med tanke på begrebet; interdiskursivitet, så kan sætningen; "Friluftsliv spiller en vigtig rolle for befolkningens psykiske og fysiske helse" afsløre, at forfatterne trækker på en kartesisk diskurs, hvor subjekt/objekt – krop/sind er adskilt. Det er fuldt muligt, at forfatterne ikke selv opmærksomme på dette. Noget, som igen viser, hvordan diskurser kan virke i det skjulte. I dette projekt relaterer diskursiv praksis sig til de undersøgte helseinstitutioner og politiske dokumenters sproglige praksisser. Dvs. deres måde at konsumere friluftsliv, natur og helse.

4.3.1.3 Social praksis

Fairclough beskriver målet med dimensionen således:

The general objective here is to specify: the nature of the social practice of which the discourse practice is a part, which is the basis of explaining why discourse practice is as it is; and the effects of discourse practice upon the social practice (Fairclough, 1992, s. 237).

Analysen løftes nu ud i en bredere social praksis, det vil sige fra en diskursiv praksis til en social praksis. Først og fremmest gøres der forsøg på at afdække relationen mellem tekstens diskursive praksis og den diskursorden som den indgår i. Diskursordenen kan beskrives som et system eller struktur, der indeholder alle diskurserne og genrene på et felt. Den får derfor naturligt magt, da den definerer hvilke diskurser som synes tilgængelige for aktørerne. De diskurser, som bliver brugt inden for en social institution, styres derfor af diskursordenen. Det er dog muligt at ændre feltets diskursorden, hvis den kommunikative begivenhed trækker nye diskurser ind uden for feltet (Jørgensen & Phillips, 1999). Inspireret af Fairclough installerer jeg en diskursorden som ramme for mit projekt. For at afsløre diskursordenen må man spørge: "Hvad er det for et net af diskurser, den diskursive praksis indgår i? Hvordan er de distribueret og reguleret?" (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 98). I den forbindelse bruger Fairclough begrebet hegemoni til at beskrive den konstante magtkamp, som findes mellem diskurserne. Han beskriver, at målet ikke udelukkende er at dominere, med også at skabe relationer (Fairclough, 1992, s. 92). Jeg bruger hegemonibegrebet til at forklare, hvordan institutioner trækker på andre diskurser for at få magt til at påvirke diskursordenen, og dermed den sociale praksis. De to dimensioner; diskursiv og social praksis, har ikke et skarpt skille, men står i et dialektisk påvirkningsforhold. Dette kan f.eks. synliggøres ved at se på, hvordan brug af naturen i en psykisk rehabiliteringskontekst både sker igennem diskursiv planlægning, og selve gennemførelsen af oplægget igennem en social praksis. I dette projekt kan social praksis således forstås som brug af friluftsliv og natur i en psykisk rehabiliteringsproces, som altså reguleres af diskursordenen (de diskurser som omgiver den). Således bliver diskurser både konstituerende for den sociale verden, men samtidig også påvirket af den.

Diskurser kan afgrænses på forskellige måder, alt afhængig af formålet med diskursanalysen. Mathiesen (1996, s. 20) skriver, at man med fordel kan lave en institutionel afgræsning af diskurserne. Ved at afgrænse en diskurs med udgangspunkt i en bestemt samfundsmæssig virksomhed og herunder dens institutionelle rammer, gives diskursanalysen en tydelig social forankring. Med tanke på dette vælger jeg at skelne mellem politiske diskurser og

helseinstitutionelle diskurser, da der ikke nødvendigvis er samsvar mellem diskursen i politiske og helsefaglige institutioner. Ydermere er det aktuelt at huske på, at teksterne fra henholdsvis helseinstitutionerne og de politiske dokumenter, har gennemgået forskellige reguleringsmekanismer. Interviewene repræsenterer holdninger og synspunkter, som er opstået ud fra menneskelige erfaringer. De politiske dokumenter er derimod politisk konstruerede, og siger derfor noget mere om, hvad der ligger bag tekstens syn på friluftsliv, natur og helse. Begge typer tekst repræsenterer altså værdier, opfattelser, normer, holdninger, ekskluderinger osv. Men i de to typer af tekster adskiller disse perspektiver sig ved, enten at repræsentere menneskelige erfaringer og holdninger, eller politiske syn, ideer og holdninger. Dette betyder dog ikke, at diskurserne ikke vil kunne få indflydelse på hinanden, og i analysen forsøger jeg at finde sproglige ligheder, som tilsiger at helseinstitutionerne præges af politiske diskurser.

4.4 Økokritik som metode

Simply put, ecocriticism is the study of the relationship between literature and the physical environment. Just as feminist criticism examines language and literature from a gender-conscious perspective, and Marxist criticism brings an awareness of modes of production and economic class to its reading of texts, ecocriticism takes an earth-centered approach to literary studies (Glotfelty & Fromm, 1996, s. 10).

Økokritik er et bredt begreb, og kan både forstås som en teori, metode og filosofi. Som metode har økokritikken almindeligvis været brugt i litteraturanalytiske studier, hvor analysen har indtaget en økokritisk tilgang. Hvor kritisk diskursanalyse sigter mod at afsløre magtkampe, der kan findes igennem sproglige interaktioner i den sociale (menneskelige) verden, så udvider økokritikken den sociale verden til også at inkludere den ikke-menneskelige verden. Jeg bruger økokritikken som supplerende metode for at udvide min analyse af diskurser om natur til også at omhandle den ikke-menneskelige verden. Dermed får jeg mulighed for at undersøge, hvilket natursyn som ligger bag en politisk og helseinstitutionel diskurs. Ved at inkludere den ikke-menneskelige verden kan jeg ydermere også diskutere, hvilke konsekvenser henholdsvis et økocentrisk eller antropocentrisk syn på naturen vil kunne få for helseinstitutionernes praksisarbejde. Økokritikken søger at undersøge relationen mellem tekst og økosfæren, altså mellem menneske og natur. Som retorisk diskurs forhandler det mellem den menneskelige og ikke-menneskelige verden (Glotfelty & Fromm, 1996). Metoden kan forstås som normativ da den som udgangspunkt kritiserer fremstillinger af et antropocentriske syn, der skiller mennesket fra naturen. Jeg vælger at opfatte denne normative

tilgang som en styrke, da metodens mål synes mere synligt, og derfor ikke indeholder skjulte agendaer.

I praksis bruger jeg metoden med udgangspunkt i modellen: The Nature in Culture Matrix. Med inspiration fra (Goga, 2017; Goga et al., 2018; Hallås et al., 2019) ser jeg på modellens fire dimensioner; økocentrisk, antropocentrisk, fejrende og problematiserende natursyn, som repræsentationer for forskellige diskurser. Som værktøj til at identificere diskurser, der repræsenterer dimensionerne, bruger jeg tekstanalyseværktøjerne, modalitet, metaforer og assumptions. F.eks. kan overskriften fra stortingsmeldingen om friluftsliv; "Natur som kilde til helse og livskvalitet" læses i et økokritisk perspektiv. Ordet; kilde, kan ses som en metafor da det giver umiddelbart associationer til noget rent og livsforlængende. Dette kan knyttes op til en fejrende diskurs, hvor naturen ses som idyllisk. Den fejrende diskurs baserer sig på den grundlæggende forestilling om, at der findes en tæt og positiv forbindelse mellem menneske og natur (Goga, 2016, s. 62). I dette tilfælde bærer diskursen dog også præg af et antropocentrisk natursyn, hvor mennesket sættes over naturen. Helt konkret kan den økokritiske metode således blive et analyseværktøj til at identificere, hvordan der tales om natur i både det helseinstitutionelle og politiske materiale. Ved at analysere hvilke værdier, som knyttes til diskursen, kan jeg sige noget om hvor vidt naturen omtales i et arena eller aktør perspektiv. Fordi diskursanalysen kun forholder sig til teksterne, og ikke de erfaringer, hvor naturen agerer som arena eller aktør, inddrager jeg økokritikken. Dermed tillægger jeg måden der tales om natur et blik, som ikke kun handler om begrebsverdenen, men også hvilken rolle levende væsner spiller i måden vi erfarer verden på.

4.5 Indsamling af data

4.5.1 Søgestrategi og udvalg

Valg af empirisk data til projektet var afhængig af projektets formål, og der blev derfor gjort en afvejning af, hvordan jeg kunne besvare forskningsspørgsmålet, og hvilke informanter det var muligt at skaffe. For at svare på forskningsspørgsmålet blev det relevant at inddrage henholdsvis dokumenter fra et ledende politisk syn på friluftsliv, natur og helse, samt materiale fra norske helseinstitutioner, der bruger natur og friluftsliv i deres praksis. I nedenstående oversigt præsenteres indsamlede og brugte empiriske materiale.

Materiale i form af politiske dokumenter
Stortingsmelding 18, 2015-2016. Friluftsliv. Natur som kilde til helse og livskvalitet
Klima- og miljødepartementet, 2018. Handlingsplan for friluftsliv. Natur som kilde til helse og livskvalitet
Regjeringen, 2017-2022. Mestre hele livet. Regjeringens strategi for god psykisk helse
Stortingsmelding 14 2015-2016. Natur for livet. Norsk handlingsplan for naturmangfold.

De politiske dokumenter blev udvalgt ud fra kriteriet om at de skulle reflektere regeringens politik inden for friluftsliv, natur og helse. Dette blev gjort da det er vanskeligt at snakke om en politisk diskurs, f.eks. en politisk helsediskurs, over hele den politiske linje fra venstre til højre. Det bør nævnes, at dokumenterne indeholder flere diskurser end dette projekts analyse afdækker. Dokumenterne er blevet analyseret med fokus på diskurser om friluftsliv, natur og helse, hvormed dokumenterne er blevet brugt i varierende grad alt efter deres indhold.

Materiale i form af interviews og skriftlige dokumenter fra tre psykiske helseinstitutioner
3 x interviews af helsearbejdere. Varighed: 1 – 1½ time pr interview
2 x dokumenter som beskriver praksis og beslutningsprocesser inden for institutionen

Følgende kriterier blev sat for valg af helseinstitutioner og interview af helsearbejdere:

1. Friluftsliv og natur måtte spille en stor rolle i institutionens praksis.
2. Institutionen gør brug af friluftsliv og natur for at forbedre personers psykiske helse
3. Helsearbejderen som blev interviewet måtte have en central rolle i institutionens praksis. Dvs. at helsearbejderen måtte have godt kendskab til institutionens opbygning og beslutningsprocesser, samt være deltagende i arbejdet med at bruge friluftsliv og natur i rehabiliteringsprocessen. Som supplement til dette efterspurgte jeg dokumenter fra institutionen, der beskrev deres oplæg og beslutningsproces herom.

4.5.2 Det kvalitative interview

Det semistrukturerede interview giver plads til at være kreativ og forfølge interessante temaer, som opstår i interviewsituationen. Det kan dog være u hensigtsmæssigt at interviewe uden mål og

mening, og det er derfor gavnligt at udarbejde en interviewguide i stikordsform (Malterud, 2011, s. 129). Før interviewene udarbejdede jeg en interviewguide. Denne dannede fundamentet for mine spørgsmål, og hjalp mig med at konkretisere projektet. Selve interviewene foregik, pga. Corona restriktioner, over telefon og skype. Interviewene var lærerige, og undervejs oplevede jeg et behov for at ændre i min interviewguide, da jeg følte, at informanterne til tider kunne misforstå mig. Dette gjorde mig også mere opmærksom på mine egne forventninger og fordomme.

4.5.3 Transskribering

For at gøre kvalitative data fra interviews overskuelige og gennemsigtige er det normalt at transskribere dem. Processen bliver et kompromis, da de virkelige data kun opstår og eksisterer i selve interviewsituationen. Transskribering giver derfor kun et kunstigt syn på selve handlingen (Malterud, 2011). Jeg valgte at transskribere hvert enkelt interview relativt få dage efter dets afslutning, og jeg valgte desuden at gøre dette selv. Dermed blev det enklere at genkalde situationen. Undervejs skrev jeg noter til tanker, der opstod som et resultat af at tænke på interviewsituationen og transskribere den. Analyseprocessen fik altså her sin spæde begyndelse. Og netop derfor valgte jeg at transskribere interviewene selv. Længere pauser blev markeret med "pause", og transskriberingen indeholder også smalltalken op til interviewenes start for bedre at kunne fange stemningen mellem interviewer (mig) og informant. I løbet af transskriberingsprocessen opstod der information, som jeg valgte at få uddybet. Dette blev formidlet til informanterne, hvorefter disse sendte deres svar retur i form af tekst.

4.5.4 Ethiske tanker

Kvalitativ forskning indebærer ofte en større grad af personlig kontakt med informanterne end kvantitativ forskning, og omhandler personlige livserfaringer, tanker og sproglige karaktertræk (Malterud, 2011, s. 203–204). Det er dette, som giver denne type forskning muligheden for, at indhente kvalitative data. Det medfører dog at forskeren må gøre sig nogle tanker om etik, relateret til andre mennesker. Da interviewguiden blev udformet, blev dette gjort med tanke på retningslinjerne fra Norsk senter for forskningsdata (NSD). Før gennemføringen af interviewene blev projektbeskrivelsen og interviewguiden (se bilag) sendt ind til NSD og godkendt. I processen med at finde informanter, blev et forespørgselsdokument (se bilag) sendt ud. Denne indeholdt en beskrivelse af projektet, hvad det ville indebære at deltage, samt information om at deltagelse til en hver tid var frivilligt. Desuden blev der i samme dokument og senere i interviewene informeret om,

at deltagerne ville blive anonymiseret. Hvis informanten ikke føler sig tryk ved interviewsituationen, kan de tilbageholde eventuel information på grund af mistillid til forskeren. Forskerens reaktioner undervejs i et interview kan også være afgørende for indhentning af videre information. Man bør derfor være interesseret, men samtidig forholde sig nøgternt til udtagelserne undervejs (Malterud, 2011, s. 201–202). Før interviewstart brugte jeg tid på at identificere mulige emner og spørgsmål, som eventuelt måtte kunne påvirke mig emotionelt. Her kom refleksionerne rundt min forforståelse til hjælp, således at udtagelser fra informantens side, som muligvis måtte adskille sig fra mit eget værdisæt, ikke ville udløse uheldige udbrud fra min side.

4.6 Metodekritik

4.5.5 Interview

Et element som bør nævnes er måden hvorpå dataene fra helseinstitutionerne blev indhentet. Projektet kunne have draget stor nytte af også at inkludere deltagende observation, og interviews af brugerne (dem som skal forbedre deres helse). I og med at dette ikke blev inkluderet i undersøgelsen, er det helsearbejdernes erfaringer og fortællinger om praksis, som har været gældende for dette. En inddragelse af observation og andre informanter havde åbnet for at kunne sige noget direkte om de faktiske praksisser, og ville også have været værdifuld information i forbindelse med diskussionen af konsekvenser for det helseinstitutionelle praksisfelt.

Udfordringerne under corona pandemien, gjorde det dog vanskeligt at møde op til observation af praksis. Det kan ses som en svaghed ved studiet, at jeg pga. corona-restriktioner måtte interviewe telefonisk/virtuelt. Dermed kan jeg have mistet noget af den personlige kontakt og stemningen i situationen, og det kan også have været medvirkende til at informanterne kunne misforstå mig. Men jeg mener, at det lykkedes mig at få en god personlig kontakt med informanterne, idet jeg havde afsat tid til small-talk inden interviewet, og at jeg fik de relevante uddybninger ved at indhente dem på skrift fra informanterne efter interviewet.”

Projektets grundlag for at kunne sige noget om helseinstitutionel praksis på generelt plan kan også kritiseres, da 3 interviewer ikke er tilstrækkeligt grundlag for dette. Desuden kan informanternes svar ikke siges at være dækkende for hele den institutionelle praksis. Projektet har forsøgt at gøre op for dette ved også at inddrage dokumenter tilsendt fra institutionen. Således bør dette projekt nærmere ses, som et eksempel på, hvordan et større projekt ville kunne blive udarbejdet.

4.5.6 Diskursiv praksis, social praksis og diskursordenen

Som tidligere skrevet indeholder den kritiske analyse både en diskursiv- og social praksis. Grænserne mellem disse to er flydende, og de kan være vanskelige at skille fra hinanden. Jørgensen & Phillips (1999) nævner, at dette derfor afhænger af projektets formål, hvor man må vurdere hvordan analysen udformes. Jeg har forsøgt at afgrænse den sociale praksis fra det diskursive ved at etablere en diskursorden, som kobler sig til den sociale praksis (brug af natur og friluftsliv i en psykisk rehabiliteringsproces). Fairclough har tendens til at etablere diskursordenen inden for institutioner (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 147), og inspireret af dette etablerer jeg to diskursordner fordi projektet beskæftiger sig med to institutioner (den regeringen og helseinstitutioner). Fordelen ved at etablere flere diskursordner er at jeg lettere vil kunne opfange interdiskursive ændringer i den helseinstitutionelle diskursorden forårsaget af den politiske diskursorden. Dette er gavnligt for at opfange diskurser, der kommer fra en anden diskursorden (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 148). Ikke desto mindre kan Fairclough kritiseres for, at de to dimensioner; diskursiv- og social praksis er vanskelige at skille fra hinanden.

4.5.7 Den politiske påvirkning

Undersøgelsen belægger sig på antagelsen om, at et førende politisk organ, som regeringen, får indflydelse på helseinstitutioners praksis igennem en videreføring, ændring eller produktion af diskurser. Dette er med til at aktualisere projektet, da øget viden om diskursers påvirkning er med til at kaste lys over indforståede sandheder og synspunkter. Samtidig bliver netop det, at de politiske diskurser får indflydelse på helseinstitutionel talemåde (og dermed også social praksis), en præmis for projektets aktualitet.

5 Analyse og fund

Dette kapitel indeholder selve analysen og de empiriske fund. Først følger en beskrivelse af hvordan analysen er gennemført. Med udgangspunkt i forrige metode kapitel og projektets forskningsspørgsmål, er analysen delt op i tre hovedoverskrifter: *Hvordan omtales friluftsliv? Hvordan omtales natur? Og hvordan omtales helse?* Afsnittene omhandlende helse og friluftsliv, indeholder diskursanalytiske analyser af hvordan den politiske diskurs præger helseinstitutioners italesættelse af praksis. Afsnittet omhandlende natur indeholder det samme, men inkluderer også en økokritiske analyse af et diskursens bagvedliggende natursyn. Hvert afsnit afsluttes med at konkludere, hvorvidt helseinstitutionerne forstærker eller skaber modstand mod hele, eller dele af den politiske diskurs.

5.1 Analysen i praksis

Analysen har fokuseret på at identificere den overordnede friluftslivs og helsediskurs, hvormed hvert afsnit fokuserer på, hvordan friluftsliv og helse omtales, hvordan disse legitimerer deres plads, og hvordan de indgår i et net af andre diskurser. Der identificeres ikke en overordnet naturdiskurs men i stedet flere diskurser som omhandler, og taler om natur. Fordi naturbegrebet er vanskeligt at definere, har det været vanskeligt at identificere en naturdiskurs. I stedet er fokus lagt på, hvordan brug af natur omtales. Dette er gjort for at også at åbne for den økokritiske analyse, hvormed et arena eller aktør perspektiv kan tillægges diskursen. Hvert afsnit afsluttes med at identificere modsætninger eller forstærkninger imellem de politiske og helseinstitutionelle diskurser. Ved at identificere modsætninger og forstærkninger, dvs. forskelle og ligheder, vil det blive klart, hvilke diskursive ligheder som måtte findes mellem politiske og helsefaglige institutioner. Som nævnt i metode kapitlet, så vil de tre dimensioner; tekst, diskursiv- og social praksis ofte have overlap, og i analysen er de vanskelige at skille fra hinanden. En konkret måde at illustrere dette på i min analyseproces er, at begreberne, som tilhører de enkelte dimensioner og de analyserede tekster har haft en vekselvirkning. Dvs. at bevidsthed om begreberne og deres indhold har givet mig konkrete værktøj til at se efter diskursmateriale i teksterne. Omvendt har læsningen af dokumenterne til tider også frembragt uklarheder, hvormed jeg har måttet lede efter nye begreber, som kunne give forklaring. Da metoden er den kritiske diskursanalyse og økokritikken, er begreberne hentet fra deres respektive værktøjskasser. Det skal nævnes, at analysen har indeholdt

en pendling mellom de politiske dokumenter og det empiriske materiale fra helseinstitusjonene. Det har f.eks. medført at ord, holdninger og normer, som har vært fremtredende i en politisk diskurs, er blitt forsøgt bekræftet eller afkræftet i en helseinstitusjonell diskurs og omvendt. Analysen har således koncentreret sig om at identifisere diskurser, der både kunne analyseres som politiske og helseinstitusjonelle for at en meningsfull sammenligning kunne gøres. Analysen er gjort således at de helseinstitusjonelle diskurser, som presenteres, er tilstedeværende i hos alle de tre undersøgte helseinstitusjoner. Afsluttende kan det siges, at yderligere analyser ville kunne have identifisert flere diskurser som f.eks. en kønsdiskurs. Disse er dog ikke inddraget da de ikke relaterer sig til temaet for dette prosjekt.

5.2 Hvordan omtales friluftsliv?

I analysen av diskursen om friluftsliv er der blitt lagt vekt på, hvordan friluftslivet omtales som begrep og praksis. Analysen afdækker, at de politiske dokumenter inneholder en gjennomgående diskurs, som legger vekt på, at netop det særegne enkle norske friluftsliv står sterkt i folkets identitet. Helseinstitusjonene slutter op om samme diskurs, og refererer bl.a. til nasjonale polarhelte som Helge Ingstad i deres diskursive praksis, og bruker det som en måte at legitimere dette valg av tilgang til friluftslivet. Under en overordnet friluftslivsdiskurs synes der dels at eksistere en tradisjonell friluftslivsdiskurs, og en mere moderne friluftslivsdiskurs. Analysen afdækker at disse to er tilstede i både politisk og helseinstitusjonell tale. Friluftslivsdiskursen kan ses som en ideologisk diskurs, fordi den er med til at konstruere et spesifikt syn på friluftslivet. Friluftslivsdiskursen er relevant i dette prosjekt, da den synes at have sterk tilslutning, i den politiske såvel som den helsefaglige diskurs, og påvirker dermed også helsearbejdernes bruk av friluftsliv.

5.2.1 Den politiske friluftslivsdiskurs

Regeringen skriver at;

Det norske friluftslivets historiske egenart og forankring er tydelig i dagens norske friluftsliv. Det som særlig kjennetegner det norske friluftslivet er den enkle tilretteleggingen og det enkle utstyret. I tillegg er naturopplevelse svært sentral i den norske friluftslivstradisjonen. Sentralt i den norske friluftslivstradisjonen er også ferdsel på eget ansvar. Å ferdes i naturen forutsetter tur etter evne, både ut fra fysisk form, og det å kunne mestre de krav som terreng, vær og landskap setter. En viktig verdi i norsk natur er den relativt lave graden av tilrettelegging (Meld. St. 18, 2015-2016, s. 14).

Faircloughs modalitetsbegreb leder opmærksomheden frem mod, at tekstens forfatterne fremstiller befolkningens deltagelse i netop det særegne norske friluftsliv som en universel virkelighed. Dette gør, at læseren, uanset om det er sandt eller ikke, sidder med en fornemmelse af, at norsk friluftsliv har en række karakteristika, som gør det særegent. De viser en høj grad af affinitet til et friluftsliv med enkle midler, og som enkelt kan tilrettelægges. Især det sidste ord; tilrettelæggelse, er interessant, fordi det nævnes to gange. I sætning to, hvor det beskriver, at det enkle friluftsliv indeholder lav grad af tilrettelæggelse, og i sidste sætning, hvor det beskriver, at en værdi ved norsk natur er den lave grad af tilrettelæggelse, dvs. stier og markeringer i landskabet. Ved at bruge samme ord om både natur og friluftsliv fremstiller forfatteren det således, at naturen og det enkle friluftsliv hører sammen. Et andet ord som nævnes flere gange er ordet; norsk, der bruges hele seks gange i ovenstående citat. Det norske kan ses som en social relation, der inkluderer hele befolkningen, og en hyppig brug af ordet danner derfor et mønster, som er med til at understrege det norske friluftslivs udbredelse. At ordet nævnes så ofte, er også et varsel om, at friluftslivsdiskursen interdiskursivt trækker på en nationalitetsdiskurs, som vægtlægger de norske værdier. Hvad angår et andet interdiskursivt forhold så kan de politiske dokumenter siges at reproducere en friluftslivsdiskurs, der tilsyneladende opstod i 1970'erne, og som det nævnes i baggrundskapitlet, synes at indeholde stærke ideologier om, hvad friluftsliv bør være. Horgen (2019, s. 49) taler om den samme friluftslivsdiskurs, som han nævner opstod i 1970'erne, og skriver at diskursen synes at være af den holdning at det norske friluftsliv er opstået uden særlig påvirkning udefra. Regeringens beskrivelse af det norske friluftslivet som værende indehaver af en "historisk egenart" støtter op om dette perspektiv. Ydermere omtaler Horgen den samme diskurs i hans foredrag hos fjellsportskonferensen i 2018, hvor han nævner at diskursen synes at være forankret i allemandsretten (Horgen, 2018, s. 23). Regeringen skriver i handlingsplanen for friluftsliv; "Allemannsretten er en vigtig del av norsk kultur og selve grunnlaget for det friluftslivet vi har i Norge" (Klima- og miljødepartementet, 2018, s. 3). En anden konstruktion som friluftslivsdiskursen synes at være forankret i, er mottoet; Tur efter evne, som konstitueres igennem fjellvettreglerne. Her trækker diskursen på en sikkerhedsdiskurs, hvor vurderingerne prægtes af subjektivitet og erfaring, frem for analyser og modeller. På s. 87 er reglerne listet op, og et udpluk af disse er: "Tilpass turen etter evne og forhold." "Ta med nødvendig utstyr for å kunne hjelpe deg selv og andre." Som det fremstår i disse to råd, tages der udgangspunkt i at man vælger tur efter evne. Allemandsretten og tur efter evne er således eksempler på hvordan friluftslivsdiskursens diskursive praksis er med til at skabe en social praksis. Den sociale praksis indgår i et net, som

blandt andet består af en nationalitets- og sikkerhedsdiskurs hvis praksisser udøves igennem friluftslivsaktiviteter, og er således med til at etablere den politiske friluftslivsdiskurs.

På side 14 i Meld.st. Nr.18 (2015-2016) beskriver regeringen, at for at kunne opleve naturoplevelser som fjerner en fra stress og mas, må man kunne færdes i naturen med tanke på tur efter evne. Tur efter evne beskrives som "(...) det at kunne mestre de krav som terræng, vær og landskap setter." Fordi friluftslivet indeholder føringer, der næsten kan opfattes som "regler", f.eks. tur efter evne, så kan dette være med til at forklare den indirekte forståelse af, at friluftslivet er godt for helse hvis man følger dets regler. Set i relation til helse, kan udtrykket; tur efter evne, således ses som en metafor for vores helse, hvor vi kan lære at mestre vores eget liv ved at identificere de ressourcer som kræves.

Ovenstående fremstiller den politiske friluftslivsdiskurs som entydig og sammenhængende. Ikke desto mindre forekommer der modsatrettede tendenser i diskursen. Dette ses i den sociale praksis, hvor nyere aktiviteter repræsenterer en ændring fra den traditionelle udøvelse af friluftslivet. Den kan ses som en trussel mod den oprindelige traditionelle friluftslivsdiskurs, fordi den repræsenterer en ændring i tilgangen til friluftslivet. I henhold til de politiske dokumenter medfører en stigning i populariteten for nyere friluftslivsaktiviteter, at regeringen har henstillet en forespørgsel til Stortinget om en ændring i regelværket rundt allemandsretten. Aktiviteterne har fået større opbakning og derfor har "forholdene endret sig på flere områder siden friluftsløven ble utarbeidet i 1957. Endringer i arealbruk og aktivitetsmønster, herunder nye former for friluftslivsaktiviteter gjør det nødvendig med enkelte moderniseringer og tilpasninger i lovverket (...)" (Klima- og miljødepartementet, 2018, s. 8). De henviser her til aktiviteter som "terrengsykling og kiting" (Klima- og miljødepartementet, 2018, s. 8). På samfundsbasis kan en øgende interesse for moderne friluftslivsaktiviteter således siges at kunne udfordre den traditionelle friluftslivsdiskurs hegemoniske plads i den diskursive orden. I en politisk helsekontekst har den traditionelle friluftslivsdiskurs en hegemonisk plads over den moderne friluftslivsdiskurs, fordi de fleste eksempler, hvor friluftslivets aktiviteter beskrives som positive for helsen, knytter sig til en social praksis, hvor den traditionelle friluftslivsdiskurs passer ind.

Fairclough forstår ideologier som konstruktioner af virkeligheden, herunder den fysiske verden, sociale relationer og sociale identiteter, der er bygget ind i de diskursive praksisser, og som derfor

er med til at producere, reproducere eller ændre relationer knyttet til dominans (Fairclough, 1992). Den politiske friluftslivsdiskurs kan forstås som en konstruktion af sociale relationer, da den igennem den diskursive praksis reproducerer tidligere diskursive praksisser. Dermed er den også med til at konstruere en fælles social identitet, hvis værdier er præget af den traditionelle friluftslivsdiskurs. Fairclough nævner også at; "The ideologies embedded in discursive practices are most effective when they become naturalized, and achieve the status of common sense" (1992, s. 87). Som nævnt fremstilles de ideologiske tanker om det norske friluftsliv som en universel sandhed i de politiske dokumenter ved, at forfatterne viser en høj grad af affinitet til teksten. På side 16 i St.meld. Nr.18 (2015-2016), findes en boks med overskriften: *Helsemessige virkninger av naturopplevelse*. En nærmere analyse af boksen afdækker, at den politiske friluftslivsdiskurs både trækker på forskning og ideologiske udtalelser for at konstituere sin værdi overfor helse. I boksen henvises der til en række forskningsprojekter, blandt andet forskning fra Storbritannien, gengivet i Environmental science and Technology I 2014, som viser at mennesker der lever i urbane områder med grøntarealer bliver lykkeligere, oplever mindre angst og depressioner. Således trækker diskursen på forskningsresultater for at vinde gehør. Samtidig afsluttes boksen med sætningen; "Naturen rommer ikke instrukser for handling, men gir et mangfold av muligheter." Der refereres ikke til forskning, og citatet afslører derfor et bagvedliggende ideologisk syn.

5.2.2 Den helseinstitutionelle friluftslivsdiskurs

At den helseinstitutionelle friluftslivsdiskurs også er ideologisk ladet, kommer til udtryk igennem forestillinger og meninger om hvordan friluftslivet bør udføres. Diskursen i helseinstitutionerne viser tendenser til, at have samme forestillinger som den politiske diskurs. Og som nedenstående analyse vil vise, er det den traditionelle friluftslivsdiskurs, der er mest udpræget. Den etablerer sin position blandt andet ved at trække på andre diskurser. I et interview med en helsearbejder, hvor samtalen omhandler institutionens ideologiske tilgang til friluftsliv, siger hun;

Så vi har nok litt sånn verdi om at det... Ja i forhold til miljø og gjenbruk, at vi i iallfall ønsker å være.... Vi ønsker egentlig å være litt sånn motvekt til det der trendy friluftslivet. For det er jo fint at friluftslivet har blitt trendy, men at man kanskje ikke trenger de og de klær eller utsyr, for å kunne være på tur da (Helsearbejder 1).

Helseinstitutionen ønsker at videreføre de værdier som det traditionelle friluftsliv ivaretager, og jævnfør ovenstående citat så trækker helsearbejderen på en traditionel friluftslivsdiskurs, som har indlejret en miljødiskurs der er kritisk til trendy friluftslivsaktiviteters store forbrug af udstyr. Senere

i interviewet trekker helsearbejderen også på en anden diskurs, som må siges at stå stærkt i norsk kultur. Hun siger:

Jeg tenker at vårt faglige fundament er jo også i det gode gammeldagse friluftslivet. Altså jeg tror det er fem stykk i gruppa nu som leser Pelsjegerliv, haha for lissom å trekke frem de gamle gode polarheltene (Helsearbejder 1).

Her trækkes på en nationaldiskurs, når hun refererer til "de gamle gode polarheltene." Silje Solheim Karlsen skriver i sin ph.d. afhandling, at ekspeditionsberetningerne fra de store norske polarhelte, har haft stor betydning for den nationale selvforståelse, og har således indgået i en nationaldiskurs (Karlsen, 2011, s. 11). Helge Ingstad levede det norske friluftsliv, han var pelsjæger i Canada, og beskriver i sine bøger, hvordan han oplever glæden ved det simple friluftsliv foran bålet. Ingstands og andre polarheltes fortællinger står stærkt i norsk identitetsfølelse, og virker netop derfor som et stærkt argument for at bruge det enkle friluftsliv i sin praksis. Således bidrager helseinstitutionerne til at videreføre og forstærke fortællingen om det norske enkle friluftsliv, som også findes i den politiske diskurs. I begge tilfælde synes de to diskurser; national- og miljø diskursen, at legitimere den traditionelle friluftslivsdiskurs. Miljødiskursen legitimerer det enkelte friluftsliv med at den indeholder bedre værdier fordi det, i lyset af miljøkrisen, synes mere miljøvenligt. Den nationale diskurs legitimerer det enkle friluftsliv blandt andet fordi den henviser til personer med heltestatus, som også dyrkede det enkle friluftsliv. I en konkret tekstanalyse bliver det også synligt hvordan brugen af metaforer, i de to ovenstående citater er med til at konstruere en virkelighed, der fremstiller den traditionelle friluftslivsdiskurs i et positivt lys. Når "De gode gamle polarheltene" bliver nævnt, så fungerer udtrykket umiddelbart som en metafor, der giver os associationer til specifikke personer, der har opnået helsestatus i Norge. Metaforen er i dette tilfælde med til at understrege, at helseinstitutionens diskursive praksis trekker på andre diskurser for at støtte op om den diskursive orden.

Når man bliver en del af en diskurs, så ses dette ved, at man (ofte ubevidst) benytter sig af sproglige vendinger og strukturer, som er etablerede i diskursen, og fletter derfor også disse forestillinger ind i sin kropslige praksis. Et konkret eksempel på dette er helseinstitutionernes tilgang til sikkerhed på tur. Helsearbejder 1 siger i interviewet:

Og så skal vi jo da i løpet av disse dagsturene gå igjennom det som trengs av kunnskap for å gå på langtur så de da kan lære å mestre omgivelsene. Vi setter opp telt i alt slags vær og vinn. Vi lærer å fyre bensin primus. Altså alle de momentene som skal til da. Og så har vi litt sådan ulikt fokus rundt året.

Helsearbejderen nævner ikke ordet; tur efter evne, men selve konceptet rundt tankegangen træder tydeligt frem i citatet, hvor helsearbejderen interdiskursivt trækker på de sproglige karakteristika som omgiver tur efter evne. Altså det at man må oparbejde sig kundskab for at mestre omgivelserne. Formuleringen ligger så tæt op ad måden det formuleres i den politiske diskurs, men afslører ikke nødvendigvis, at helsearbejderen har læst stortingsmeldingen for friluftsliv. I stedet vidner det om, at de sproglige strukturer, som præsenterer tur efter evne, er godt forankret i friluftslivsdiskursen. Eksemplet viser, hvordan helsearbejdere er med til at videreføre en diskursiv praksis, samtidig med at de konstituerer tur efter evne i deres sociale praksis. I dette tilfælde påvirker regeringen ikke igennem konkrete lovtiltag (som det er tilfældet med allemandsretten), men i stedet igennem en reproduktion af diskursen, som altså også synes at blive reproduceret i helseinstitutionernes diskursive praksis og sociale praksis.

Jeg tror nok vi er mest preget av det tradisjonelle. vi har hatt noen små innslag av mere action pregede ting, vi har prøvd litt klatring og sånn. Men vi er generelt opptatt av å prøve å gjøre det enkle friluftslivet uten for mye utstyr. Og også noe som ungdommene kan klare å gjenskape på egen hånd uten at de trenger masse utstyr, erfaringer og kunnskap (Helsearbejder 2).

På samme måde som helsearbejder 1, refererer helsearbejder 2 til det traditionelle og enkle norske friluftsliv, og det synes også at være styrende for måden de omtaler deres praksis. I citatet fremkommer det, at de er bevidste om muligheden for at kunne bruge et moderne action præget friluftsliv. Dette ses også i et skriftligt dokument, som blev sendt af institutionen efter overstået interview. Her beskrives mulige aktiviteter hvorunder action baserede aktiviteter, bl.a. klatring i træer og på klippe, nævnes. Dokumentet beskriver også oplæggets faste aktiviteter, der alle passer til en traditionel friluftslivsdiskurs; gåtur i naturen, vedsankning, bål-tænding og fælles madlavning på bål. Således bliver det tydeligt at den traditionelle friluftslivsdiskurs er forankret i en social praksis, der er førende inden for helseinstitutionerne, og er med til at konstruere en forståelse af hvordan friluftslivet dyrkes.

Ja i friluftsterapi så har vi som sagt først noen samlinger i forkant for å bli kjent og bli trygg, og for å lære litt om hvordan setter man opp telt, hvordan klær man sig og hvordan pakker man sekk. Og vi tester ut å gå med sekk for å se litt sådan hvordan de takler det. (Helsearbejder 3)

Citatet viser hvordan det at mestre nogle af friluftslivets basale færdigheder; pakning af rygsæk, slå telt op osv., er en del af helseinstitutionens praksis. Hos helseinstitutionerne er friluftslivsdiskursens sociale praksis således med til at understøtte den diskursive praksis. Dette er fordi at etablerede

forestillinger og talemåder om hvordan friluftslivet udøves, hos helseinstitutionerne konkret udspiller sig igennem en gennemførelse af friluftslivsaktiviteter, som stemmer overens med forestillingen om hvordan friluftsliv udøves.

5.2.3 Modsætninger og forstærkninger i friluftslivsdiskursen

Som en opsummering af ovenstående analyse kan det siges, at regeringen er et politisk organ med magt til at påvirke andre institutioner i samfundet, bl.a. igennem konkrete lovændringer og konkrete vedtag, men også igennem deres sproglige omtale af fænomener. I dette tilfælde kan vi afdække, at regeringen ligger føringer der tilgodeser en traditionel friluftslivsdiskurs, fordi deres måde at omtale friluftslivet på i højere grad relaterer sig til værdier som findes i denne diskurs. De politiske føringer består derfor ikke i direkte krav, hvori ord som; ”må”, er toneangivende, men i stedet igennem sproglige greb, der indeholder underbevidste toner, som tilgodeser en traditionel friluftslivsdiskurs. Således er de med til at reproducere en friluftslivsdiskurs som opstod i 1970’erne. Helseinstitutionerne er med til at forstærke den politiske diskurs, da vi finder samme diskurs hos helseinstitutionerne, som dermed også er med til at reproducere den diskursive praksis. Konkrete eksempler på dette er f.eks. konceptet om tur efter evne, der derfor får indflydelse på social praksis. Analysen viser også at der eksisterer en magtkamp mellem den traditionelle og nyere friluftslivsdiskurs. Nye aktiviteter udfordrer traditionelle tilgange, der igennem lovgivningen i allemandsretten tidligere havde monopol på hvad der kan kaldes friluftsliv. Tilsyneladende synes den traditionelle friluftsdiskurs at være såpas godt forankret, at den diskursive orden ikke er ændret i særlig stor grad, og helseinstitutionernes sociale praksis knytter sig derfor mest til en traditionel friluftsdiskurs.

5.3 Hvordan omtales natur?

Analysen af, hvordan natur omtales, identificerer ikke *en* naturdiskurs på samme måde som ovennævnte friluftslivsdiskurs og helsediskursen der afdækkes i næste analyseafsnit. Som det nævnes i baggrundskapitlet, er naturbegrebet mangfoldigt, og derfor vanskeligt at definere. På grund af dette er det vanskeligt at identificere en naturdiskurs i henholdsvis det politiske og helseinstitutionelle materiale. I stedet er der blevet fokuseret på diskurser som udtaler sig om brug af naturen. Hermed blev det mere konkret, og i de politiske dokumenter afdækkes en miljødiskurs og arenadiskurs. I det empiriske materiale fra helseinstitutionerne afdækkes der også en

miljødiskurs, men ikke en arena diskurs. I stedet afdækkes en aktørdiskurs. Igennem en økokritisk analyse af henholdsvis arena- og aktørdiskursen blev det også muligt at identificere, hvilke natursyn som ligger bag diskurserne.

5.3.1 Den politiske miljødiskurs

Miljødiskursen kan både læses som en underdiskurs i friluftslivsdiskursen, og som en selvstående diskurs. Først præsenteres den som en selvstående diskurs, hvorefter den knyttes til friluftslivet. Hos regeringen synes miljødiskursen at legitimere sig selv igennem referencer til anerkendte forskningsmiljøer. Miljødiskursen kendetegner sig ved, at den ønsker, at naturen skal være så mangfoldig som muligt for at kunne opretholde flest mulige arter. Diskursen kendetegner sig også ved at ville svare på klimaforandringerne med en bærekraftig måde at bruge naturen på. Diskursen har en stærk tro på, at friluftslivet indeholder kvaliteter, som virker regulerende på folk således at de tager miljøvenlige valg. Ikke desto mindre indeholder denne diskurs, som de fleste andre, modsigelser. Hajer skriver: "Environmental discourse should not be understood as one coherent whole. In fact a discussion of a typical environmental problem involves many different discourses" (1995, s. 45). Miljødiskursen som nedenstående analyse frembringer, er således en del af en større miljødiskurs. I henhold til dette projekt afdækkes dog kun de dele af miljødiskursen, som relaterer sig direkte til naturbrug og friluftsliv.

Som et greb der skal sikre og øge befolkningens deltagelse i friluftsliv, har regeringen stort fokus på brug af nærnatur.

Bynatur og parker er for mange en arena for naturoplevelser i dagliglivet og for rekreasjon og aktivitet. Disse grøntområdene (urbane øko- systemer) er også viktige arenaer for læring, lokal identitet og forståelse av natur. Videre er de viktige for mange menneskers helsetilstand og opplevelse av livskvalitet, samt for barns lek og kognitive utvikling. Grøntområder skaper grunnlag for forståelse av og engasjement for hvorfor det er viktig å ta vare på natur, og de kan være viktige sosiale møteplasser. Flere studier har funnet at tilgang til grøntområder kan redusere restitusjonstiden etter skade og sykdom (Meld. St. 14, 2015, s. 32)

Først og fremmest må vi huske på, at ovenstående citat er politisk produceret. Således går jeg ud fra, at teksten vil forsøge at fremlægge sine mål, samtidig med at denne vil forsøge og overbevise læseren om at acceptere selvsamme mål og de ideologier, som ligger bag. I en diskursanalyse bliver det derfor vigtigt at afsløre hvilke greb forfatterne har brugt i deres ønske om at overbevise læseren. I det ovenstående citat fremkommer sætningskonstruktionen: "grøntområder skaber

grundlag for”, efterfulgt af en forklaring af, hvad det er godt for flere gange.

Sætningskonstruktionen tilsiger, at forfatteren antager, at grøntområder er positive. Ydermere viser de en høj grad af tilslutning til teksten ved at fremstille det som en universel sandhed. Måden sætningen er bygget op på er med til at overbevise læseren om at nære grøntområder er gode for både helsen, oplevelse af livskvaliteten, og i relation til miljødiskursen; ivaretagelse af naturen. Til sidst i citatet refererer de til ”studier”, således at deres argumenter for nærnatur får en videnskabelig forankring, noget der også er med til at legitimere argumentationen. Senere i samme melding inddrages studier fra Norsk Institut for Naturforskning og Vista Analyse. NINA beskriver sig selv som en uafhængig stiftelse, der forsker på natur og samspillet natur-samfund. På forsiden af deres hjemmeside; www.nina.no, findes en video, som viser deres fokusområder. Videoen bærer tydeligt præg af en naturværn perspektiv, da den igennem billeder viser flere truede dyrearter samtidig med romantiske billeder af fin natur. I videoen forekommer også skriftlig tekst, som skal beskrive deres virksomhedsområder. Her vises ord som økosystemer, klimaændringer, naturmangfold, naturrestaurering og fornybar energi, der alle er slået op som store overskrifter. Alle disse overskrifter skaber umiddelbart associationer til værn og bevaring af natur. Studiet, som stortingsmeldingen referer til, viser grønstrukturens betydning for økosystemtjenester som naturmangfold, overvandshåndtering, forbedret luftkvalitet, rekreation og derfor også dets indflydelse på psykisk og fysisk helse (Meld. St. 14, 2015-2016, s. 153). At stortingsmeldingen refererer til NINA og Vista Analyse, er med til at påvirke det intertekstuelle forhold, da regeringen er afhængig af at kunne vise til konkret forskning, for at få gennemslag for sin politik. NINA, er således med til at påvirke føringer og tiltag for regeringens politik. Det er også værd at bemærke hvordan diskurser igen trækker på hinanden for at fremstå som legitime. I dette tilfælde trækker regeringen som sagt på en forskningsdiskurs ved at referere til NINA, som synes at være påvirket af en naturværndiskurs, men som henter legitimitet og hegemonisk magt igennem dets uafhængighedsforhold til politik, og dermed er med til at konstituere feltet inden for bærekraftigt naturbrug.

Friluftslivet i miljødiskursen

Regeringen lægger vægt på hvordan friluftslivet spiller en vigtig rolle i arbejdet med at overbevise befolkningen om, at de skal tage miljøvenlige valg. Dette ses i citatet:

Friluftsliv gir både sanselige og fysiske oplevelser. I tillegg vil et aktivt friluftsliv kunne gi den enkelte et forhold til naturen, som igjen kan medføre økt vilje til å foreta miljøvennlige valg (Meld. St. 18, 2015-2016, s. 10)

I de politiske dokumenter er miljødiskursen således filtret sammen med friluftslivsdiskursen, og de synes begge at hente styrke fra hinanden. I næste citat fremgår det, hvordan en mangfoldig natur menes at påvirke friluftslivet.

Et rikt naturmangfold beriker friluftslivsopplevelsen. Å ivareta naturmangfoldet er dermed også et viktig bidrag for å legge til rette for friluftsliv, både i form av ivaretagelse av naturarealer og i form av den naturopplevelsen som et rikt naturmangfold representerer (Meld. St. 18, 2015-2016, s. 10)

Det går altså begge veje; udøvelse af friluftsliv påvirker mod grønnere valg, og omvendt giver et større naturmangfold og grøntarealer friluftslivet mulighed til at trives. Som forrige analyse synliggjorde eksisterer der modsigelser inden for friluftslivsdiskursen, da den både indeholder moderne friluftslivsaktiviteter, som har fokus på spænding og action, og det traditionelle enkle friluftsliv med fokus på naturoplevelser, og som også synes at have en miljøkritisk/bærekrafts profil. Uanset synes miljødiskursen og friluftslivsdiskursen at være i et gensidigt afhængighedsforhold, noget som ses i den diskursive praksis, hvor de to diskurser lægger føringer for hinanden. Desuden ses det konkret i friluftsløven, der kan forstås som en social praksis, og som får direkte konsekvenser for befolkningen (herunder helsepersonel). Et eksempel på dette kan være bestemmelsen, der almindeligvis omtales som "allemannsplikten" (Meld. St. 18, 2015, s. 28). Den vægtlægger, at alle brugere af naturen forpligter sig til at færdes hensynsfuldt i miljøet. Det vil også være rimeligt at antage, at friluftslivet, som netop er en del af den norske nationalitetsforståelse og det norske folks primære adgang til naturen, vil fungere som et politisk virkemiddel, hvorigennem miljødiskursen kan få indflydelse. Når miljødiskursen trækker på friluftslivet, får friluftslivs således en opdragende rolle, hvorigennem man skal lære at tage miljøvenlige valg.

5.3.2 Den politiske arenadiskurs

En anden diskurs, som identificeres inden for regeringens tale om brug af natur, er arena diskursen, der ser på naturen som en arena for at udføre aktiviteter. Dette ses igennem en analyse af de sproglige konstruktioner, som tillægger et arena perspektiv på naturen. Nedenfor følger en række eksempler hvor naturen konkret omtales som en arena:

Fjellet gir også økosystemtjenester i form av opplevelser. Fjellet er en populær arena for friluftsliv, rekreasjon og naturbasert reiseliv, og det gir grunnlag for verdiskaping (Meld. St. 14, 2015-2016, s. 28)

Sprogbrug har direkte konsekvenser for, hvordan vi tænker og handler. Ved at omtale naturen som en arena, skaber det umiddelbart associationer til en opfattelse af naturen som noget afgrænset. Naturen synes dermed at kunne afgrænses på samme måde som byer eller en idrætshal. Tidligere i samme stortingsmelding omtales, hvilke konsekvenser temperaturstigninger vil få for vinterfriluftslivsarealer i lavlandet, som fx akebakker, skilegeområder og skiløjper. Her nævnes det, at en større udbygning af anlæg, der producerer kunstsne, vil kunne være med til at kompensere for øget snesmeltning. Afsluttende skrives; "Mindre snø i lavlandet vil trolig medføre at fjellområdene blir mer attraktive som arena for vinterfriluftsliv" (Meld. St. 18, 2015-2016, s. 25). Igen beskrives naturen (fjeldområderne) som en arena, en opfattelse, som forstærkes af, at udtalelsen knytter sig til omtale om anlæg, der også kan betegnes som konkrete arenaer. Sammenligningen giver et indtryk af, at begge typer af arenaer (fjeldområder og skianlæg) hører ind under samme kategori og tildeles samme værdier. Dette synliggør, at arena diskursen står i et hegemonisk magtforhold til miljødiskursen i de politiske dokumenter. En øget sportificering af friluftslivet skaber ændringer i allemandsretten, som igen kræver at stier, skiløjper osv. udbygges, for at få plads til alle (Meld. St. 18, 2015-2016, s. 27). Ændringer i brugen af friluftslivsaktiviteter skaber ændringer i regeringens diskursive praksis. Arenadiskursen står i et hegemonisk magtforhold til miljødiskursen, fordi den synes at være toneangivende for social praksis. Dvs. at friluftslivsloven og allemandsretten står over for en ændring, der udvider handlingsrummet for nye aktiviteter, således at disse også får lovlig tilgang til færdsel i udmark. Dette på trods af, at flere af disse aktiviteter vil efterlade større spor i landskabet end mere traditionelle.

5.3.3 Den helseinstitutionelle miljødiskurs

Miljødiskursen kommer til udtryk i helseinstitutionerne igennem deres beskrivelser af, hvordan de bruger naturen i sit arbejde. Den kendetegner sig ved referencer til et begrænset brug af udstyr, et ideal om sporløs færdsel, og en kritik af at bevæge sig for langt væk fra nærområdet.

I baggrundskapitlet redegøres der for, at friluftslivet forbrug af udstyr gør sådanne aktiviteter til en af de store syndere med hensyn til belastning af miljøet. Miljødiskursen, som findes hos helsearbejderne, synes at indeholde kritiske formuleringer mod disse tendenser. I Interviewet med helsearbejder 2 nævner hun, at de forsøger at bruge udstyr der er bærekraftigt lavet, og købe mad som er økologisk. Helsearbejderen nævner også, at dette ikke altid er let, da det sygehus, som de er

en del af, allerede har deres leverandører. I interviewet med helsearbejder 1 nævner hun, at de er bevidste om miljø og genbrug, og siger:

Så vi har nok litt sånn verdi om at det... Ja i forhold til miljø og gjenbruk, at vi i iallfall ønsker å være.... Vi ønsker egentlig, altså å være litt sånn motvekt til det der trendy friluftslivet, som... Som ja... For det er fint at friluftslivet har blitt trendy, men at man ikke trenger de og de klærne eller utstyret for å kunne være på tur da (Helsearbejder 1).

I begge tilfælde tydeliggøres det, hvordan miljødiskursen og friluftslivsdiskursen trækker på hinanden. Hos helsearbejder 3 kommer det frem, at de har haft bedre erfaringer med det traditionelle friluftsliv frem for mere moderne aktiviteter, fordi tempoet ofte er lavere i disse. Miljødiskursen trækker på en traditionel friluftslivsdiskurs, som vægtlægger brugen af enkelt og bærekraftigt udstyr. Ved at trække på en traditionel friluftslivsdiskurs vinder miljødiskursen dermed indpas på feltet; brug af natur og friluftsliv i psykisk helsearbejde, og får således muligheden for at træde ind i den diskursive orden. Som det vil blive vist længere nede, medfører dette, at helseinstitutionerne overfører værdier, der ligger indlejret i miljødiskursen til brugerne. Samtidig kan man også argumentere for, at den traditionelle friluftslivsdiskurs allierer sig med miljødiskursen, og trækker på denne for at kunne indgå i den magtkamp, som foregår indad i friluftslivsdiskursen. Her henvises til de modsatrettede elementer, som findes mellem talen om traditionelle og mere moderne aktiviteter i friluftslivsdiskursen. Den politiske miljødiskurs har som mål, at friluftslivet skal føre til mere miljøvenlige valg, og med tanke på interdiskursivitet så synes helseinstitutionerne at adoptere de samme ideer.

Når noen som er veldig opptatt av naturen er veldig forbruks mennesker og bruker mye utstyr, og reiser mye og bruker.... Ja det har vi jo også gjort selv ikke sant, vi har jo brukt fly til å reise rundt og lære om dette, så vi har noen sådanne etiske dilemmaer knyttet til hvordan vi bruker naturen. Men som sagt i avdelingen vor så er jo vårt mandat å ikke akkurat utnytte naturen, men at målet skal være at de skal bli bærekraftig beviste mennesker og et bedre liv (Helsearbejder 3)

Målet om at helseinstitutionens praksis ikke kun skal være helsefremmende og rehabiliterende, men også skabe miljøbevidste mennesker, fremkommer tydeligt i ovenstående citat. Måden helsearbejderen formulerer sig på, har tydelige ligheder med måden den politiske diskurs udtaler sig på. Helseinstitutionen er således med til at reproducere en miljødiskurs, som kobles sammen med det traditionelle friluftsliv. På trods af at helsearbejderen ikke nævner friluftslivet i ovenstående citat, så har den tidligere analyse af friluftslivsdiskursen afdækket at de knytter sig til en traditionel friluftslivsdiskurs i deres diskursive praksis. Et andet karaktertræk ved ovenstående

citater, at det udstråler en følelse af dårlig samvittighed. Modalitetsbegrebet kan uddybe dette, da helsearbejderen udtrykker sig subjektivt, og tydeligt udtrykker deres mål. Informanten viser høj grad af affinitet til sin udtalelse, ved at vise hvordan de tidligere har brugt fly til at rejse med, men nu ønsker at have en miljøvenlig profil som overføres til deltagerne. De to andre helseinstitutioner knytter også kortere rejser til deres miljøprofil, samtidig med at de lægger vægt på deres økonomiske og tidsmæssige begrænsninger ved at rejse.

5.3.4 Den helseinstitutionelle aktørdiskurs

Aktørdiskursen er blevet etableret ud fra en analyse af tekstmaterialet knyttet til helseinstitutionerne. Arenadiskursen, som er identificeret i de politiske dokumenter, fik dette navn fordi dokumenterne gentagende gange brugte ordet "arena", knyttet til naturbrug. På trods af at ordet "aktør" ikke nævnes i helseinstitutionernes tekstmateriale, har diskursen alligevel fået dette navn fordi helsearbejdernes udtalelser, i høj grad, har vist sig at være i overensstemmelse med et økocentrisk aktør perspektiv. Således har diskursanalysen været aktuel for at kunne identificere, dels hvordan helsearbejderne snakker om naturen, hvor udtalelserne stammer fra, og hvordan disse udtalelser står i relation til de politiske dokumenter. Ud fra dette kunne jeg have etableret en diskurs der hedder "egenartsdiskursen", eller "økofilosofidiskursen", fordi helsearbejdernes udtalelser synes at bygge på flere af de samme værdier som disse to. Men med en videre økokritisk analyse, og dens teoretiske fundament fra teorikapitlet, har det været muligt at identificere et aktørperspektiv igennem helsearbejdernes fortællinger om brug af natur. Dermed har denne diskurs, som direkte knytter sig til helsearbejdernes brug af natur igennem aktiviteter, fået navnet; aktørdiskursen.

Helsearbejdernes udtalelser om deres brug af natur, synes at adskille sig fra de politiske dokumenter igennem sætninger som; "Altså det er naturen som er vår terapeut" (Helsearbejder 1). "Vi er tilhengere av å bruke oppmerksomt naturnærver i vår omgang med naturen" (Helsearbejder 3). "Vi er opptatt av relasjonen til naturen i seg selv" (Helsearbejder 2). Sætningen; "Det er naturen som er vår terapeut", kan ses som et metaforisk udtryk, hvor naturen bliver en slags terapeut, dvs. et handlende væsen, der kan forme dem som måtte have behov for dens terapeutiske virkemidler. Sætningen er således ikke bare en sætning i sig selv, men indeholder også hints om hvilken mening terapeuten tillægger naturen i en rehabiliteringsproces. Dermed afsløres dele af den magt, som denne sproglige konstruktion måtte have, nemlig at den skjuler en ide og opfattelse af, at naturen

er aktivt medvirkende i rehabiliteringsprocessen. I et dokument tilsendt af helseinstitutionen, som beskriver helseinstitution 1's praksis forklares det, at naturen giver direkte tilbagemeldinger på det man gør, og refererer derefter til artiklen; *Therapy in the open air. Introducing wilderness therapy to the adolescent mental health services in Scandinavia*, som kalder dette for "naturlig konsekvens." Referencen viser også en tilknytning til at se på naturen som værende deltagende i helseprocessen. Ydermere fungerer referencen som et støttende værktøj. Da kilden er en publiceret artikel, trækker helseinstitutionen på akademiske tekster i arbejdet med at få tilhold i deres holdning til naturen som aktiv medpart. Vi bør dog være opmærksomme på, at processen går begge veje, fordi artiklen også vil kunne tænkes at have en konstituerende effekt. Igennem dens publicering, og for øvrigt at forfattere som er kendte i naturterapi miljøet, fremstår artiklens pointer som legitime for helseinstitutioner, der ønsker at bruge naturen i en terapeutisk proces.

Sprog kan virke konstituerende for praksis og omvendt. Men sprog kan også virke vildledende for den reelle praksis. Konkret vil det sige, at der kan findes modsigende tendenser i sproget, som f.eks. kommer til udtryk ved at helsearbejdere beskriver naturen som en arena, samtidig med at helsearbejderens beskrivelser af praksis relaterer sig mere til en aktørdiskurs. Dette ses i interviewet med helsearbejder 2, hvor hun fortæller; "Og vi har nu erfart at naturen er en fin arena å være i for nettopp å få gode opplevelser sammen." Naturen beskrives konkret som en arena, men et par sætninger længere nede uddyber hun institutionens forhold til natur; "Vi mener at naturen bidrar inn i det, og at når vi er ute i den så den skaper den jo situasjoner som gjør at de opplever en endring, som ikke nødvendigvis kommer utenfor naturen." Sætningen vidner om en tro på at naturen rummer noget, som gør, at den kan skabe situationer som adskiller sig fra andre steder. Helsearbejderens brug af ordet arena, kan forklares med at det er mere almindeligt at tale om naturen som en arena frem for en aktør. Dette er på trods af, at helseinstitutionerne synes at se noget mere aktivt medvirkende i naturen, altså en aktør. Interdiskursivt kan helseinstitutionerne således siges at trække på perspektiver og diskurser, der knytter naturen sammen med mennesket. I det nedenstående forfølges dette nærmere igennem en økokritisk analyse, hvor der fokuseres på konkrete situationsbeskrivelser. Disse beskrivelser afslører, hvordan naturen, ud fra et teoretisk aktør perspektiv, agerer som aktør.

5.3.5 Økokritisk analyse af arenadiskursen

Det er aktuelt at supplere ovenstående diskursanalyser af arena- og aktørdiskursen med en

økokritisk analyse for at blive bevidst om miljø- og arenadiskursens natursyn. Dette er fordi, at begge diskurser skaber specifikke forestillinger om, hvordan naturen skal bruges, hvilket får direkte konsekvenser for social praksis. Arena- og aktør diskursen præges således af det samfund, som omgiver dem. I det nedenstående analyseres arena diskursen.

Sætningen; "Brug af natur som læringsarena" forekommer gentagne gange i Meld.St. Nr. 18 (2015-2016) og i handlingsplanen for friluftsliv (Klima- og miljødepartementet, 2018). Som oftest følger den i forbindelse med en beskrivelse af, hvordan aktiviteter i naturen kan bidrage til bedre læring, helse og interesse i beskyttelse af miljøet. Arena diskursen er historisk og kulturelt forankret, fordi den, som alle andre diskurser, er en del af samfundet. Diskursen er således en del af et samfund, som hovedsageligt ser på naturen med et antropocentrisk udgangspunkt. Med tanke på dette, og ved at bruge begrebet; assumptions, kan det derfor tænkes, at regeringen tager det for givet, at naturen som en læringsarena tildeles kvaliteter udelukkende for menneskelig udfoldelse.

Beskrivelsen af naturen som en arena, er også med til at skabe et skille mellem menneske og natur, dvs. et subjekt/objekt skille. Metaforisk kan det også siges, at når regeringen skriver "brug af naturen", så indeholder det et andet syn på naturen, end hvis de f.eks. skriver "i samarbejde med naturen." Denne eller lignende sætninger forekommer dog ikke i de politiske dokumenter.

Sætningen; "brug af naturen", skaber forestillinger om, at naturen står til mennesket disposition, at den kan kontrolleres, drages nytte af, og blive et værktøj, der kan bruges for menneskers nytte. Således indeholder den politiske arenadiskurs et antropocentrisk natursyn.

5.3.6 Økokritisk analyse af aktørdiskursen

Den nedenstående beskrivelse stammer fra interview 3, og beskriver en hændelse, som helsearbejderen har oplevet. I den efterfølgende analyse vil der blive lagt vægt på, hvordan naturen, i samarbejde med andre aktører, agerer som aktør. Historier som denne findes i alle tre interviews, men denne er valgt, da den er mest sammenhængende, noget som gør det lettere at identificere aktører.

Helsearbejderen har besluttet, at de skal lave en øvelse, som knytter sig til opmærksomt naturnærvær. Øvelsen går ud på at deltagerne skal finde en sten, som de synes repræsenterer ubehagelige tanker og oplevelser inden i dem selv. Deltagerne kan vælge at kaste stenen i vandet som en symbolsk måde at give slip på oplevelserne og ubehaget, eller de kan bygge en varde som da skal repræsentere at oplevelserne er en del af dem, og at de derfor vil tage dem med videre i

livet. Herefter kan deltagerne vælge at gå sammen og snakke igen, eller gå væk og være lidt alene. Efterhånden som alle er samlet, reflekterer de over processen i fællesskab. Helsearbejder 3 fortæller om en pige, som har haft nogle ubehagelige og voldelige oplevelser med et familiemedlem. Pigen fortalte helsearbejderen, at hun havde gået rundt og fundet en meget stor sten, som hun synes repræsenterede familiemedlemmet. Det, at stenen var stor og mørk, gjorde at den blev valgt, fordi den kunne repræsentere hendes store problemer og udfordringer. Pigen havde så valgt at kaste stenen i vandet, og set den forsvinde. Herefter valgte hun at gå lidt rundt for sig selv. En stund sad hun og kikkede udover området. Hun fortalte til helsearbejderen, at denne rolige stund, i disse omgivelser, gav hende en følelse af at kunne give slip. Helsearbejderen afslutter sin fortælling om oplevelsen med at sige, at denne øvelse kan være meget stærk for nogle, samtidig med at den kan føles meget mærkelig for andre.

Hvis ovenstående beskrivelse tillægges et ANT perspektiv, åbner vi for at kunne forsøge at identificere flere aktører, og deres gensidige sociale påvirkning på hinanden. Som skrevet i teorikapitlet, danner aktører relationer til hinanden, og det er disse relationer, som kan være med til at skabe en ændring. Bevægelsen kan opfattes igennem udtalelser, forandringer i holdninger, væremåde, eller et ændret syn på noget (Latour, 2005). Den første aktør, som kan identificeres, er helsearbejderen. Helsearbejderen er en aktør, fordi hun fortæller om, og starter aktiviteten med, pigen. Således er hun med til at starte den bevægelse, som skal føre til en forbedring af pigens psykiske helse. Vi kan tænke, at helsearbejderen, forud for aktiviteten, har planlagt den. Det kan tænkes at hun bliver påvirket af andre aktører til at lave denne aktivitet. Eksempler på disse kan være andre personer eller observationer af lignende aktiviteter eller læsning af tekster. I beskrivelsen ovenover vil den første aktør, som kan spores, dog være helsearbejderen. Næste aktør kan identificeres som stenen, fordi den vælges som repræsentant for familiemedlemmet. Kommunikationen mellem pigen (subjektet) og stenen (objektet) afslører en aktiv handling. Pigen har sine vaner, historie og kulturelle baggrund med sig når hun vælger stenen. Men med tanke på ANT må vi også tænke, at stenen i det øjeblik appellerer til pigen, og bliver en metafor for familiemedlemmet. Stenen får en rolle som mediator, fordi det er uvist hvilken ændring den vil skabe, og om den vil fungere som helsearbejderen tænker, eller eventuelt åbne op for andre utilsigtede handlinger. Ikke desto mindre er stenens (aktørens) handlingsmuligheder påvirket af omgivelsernes strukturelle og diskursive rammer (Blok & Jensen, 2011). I dette tilfælde er de konkrete omgivelser knyttet til et vand i naturen, og de diskursive rammer er sat af helsearbejderen

og det, at det er en rehabiliteringskontekst. Med tanke på at helsearbejder 3 nævnte, at denne øvelse har forskellig indflydelse på deltagerne, så kan stenen også risikere at fungere som en intermediary. Hvis en person kaster stenen, og stenens input bliver det samme som dens output, dvs. at personen ikke ser andet end det de forventer at se (altså at stenen træffer vandet, og laver et plask), så er stenen ikke en aktør, som skaber ændring. Tilbage til fortællingen: Næste aktør synes at være det sted, som pigen sidder og reflekterer. Beskrivelsen er ikke udfyldende nok til at kunne sige konkret hvor hun sidder, men pigens fortælling tilsiger, at stedet tilbød ro, således at hun kunne reflektere over øvelsen. I fællesrefleksionen kan der findes flere aktører.

Helsearbejderen synes igen at være aktør, samtidig med at hun sætter rammebetingelserne for refleksionen. Som supplement til ovenstående beskrivelse kan bålet nævnes som en mulig aktør. Alle de interviewede helsearbejdere nævner netop bålet som en positiv faktor for samtaler med gode refleksioner. "Det er gjerne når vi sidder rundt et bål så begynder de å fortelle om ting som de husker, de kan få assosiasjoner ute i naturen så kommer de på ting" (Interview 2). "Bålet forandrer seg jo, og man kan sitte lenge og se" (Interview 3). Bålet kan således også ses som en mediator, der i kraft af dens foranderlighed eller spontanitet kan skabe ændringer. Med tanke på helsearbejderens refleksion over at det ikke er alle, som oplever disse øvelser som frugtbare eller relevante, så ser jeg dette som en bekræftelse på, at et subjekts ændring netop sker i mødet med en aktør. Aktøren må indeholde egenskaber, som taler til den enkelte, og som muligvis ikke vil skabe ændringer hos en anden. Dette understreger også Latour's pointe med, at vi må følge de enkelte aktører i mødet med subjektet for at forstå, hvordan forandringen er blevet medieret.

Interviewene afslører ikke et enstemmigt antropocentrisk eller økocentrisk syn. Sproget i interviewene afslører, at hvert interview indeholder dele af begge natursyn. F.eks. refererer helsearbejder 1 til, at bålet kan have positiv påvirkning på mennesker fordi det "vekker noe urmenneske innen i os, det der med å sitte og se inn i et bål som knitrer og spraker og brenner altså." Urmennesket bliver da en metafor for det "oprindelige og naturlige" menneske som hørte til, og var en del af, naturen. Et sådant syn knytter sig til en forståelse af, at vi fortsat er bundet sammen med naturen, altså det økocentriske. På trods af dette skinner det antropocentriske igennem flere gange. Det bedste eksempel synes at være det, at helsearbejderne bruger naturen for at forbedre personers helse. Inden for aktørdiskursen synes interviewene at indeholde et gennemgående fejrende syn på naturen. Med tanke på techne begrebet, kan en mulig forklaring på dette være, at helsearbejderne ser på naturen som bidrager positivt til helsen. Dette er også et

udpræget syn i de politiske dokumenter og i samfundet generelt, hvormed denne diskurs kan siges at influere helsearbejderne.

5.3.7 Modsætninger og forstærkninger i brug af natur

Inden for kategorien; brug af natur, opstår der både modsætninger og forstærkninger imellem de politiske og helseinstitutionelle diskurser. Analysen afdækker en miljødiskurs hos begge, og finder, at den helseinstitutionelle miljødiskurs generelt er med til at forstærke den politiske miljødiskurs. Dette kommer bl.a. til udtryk ved, at miljødiskursen giver friluftslivet en opdragende rolle. Hos helseinstitutionerne kommer dette klart til udtryk ved, at de ønsker at overføre miljøvenlige værdier i form af mindre udstyr osv. Desuden kommer det til udtryk igennem et fokus på brug af nærnatur, hvor argumentet for dette ligger i, at det er mindre ressource krævende, både med tanke på tidsforbrug og miljøvenlige tiltag som mindre forbrug af brændstof.

Med hensyn til den politiske arenadiskurs og den helseinstitutionelle aktørdiskurs, så forekommer der både modsætninger og forstærkninger. Fra helseinstitutionel side træder forstærkningen af den politiske diskurs frem, idet ordet; arena, dukker op i den helseinstitutionelles diskursive praksis. Således reproducerer de ordet i deres tale om natur. Der forekommer dog modstand imod den politiske arena diskurs, idet helseinstitutionens beskrivelser knytter en anden mening til naturen. Dette relaterer sig til et mere helhedsligt perspektiv på naturen. Der kan dermed siges at opstå et skille imellem begreb og praksis. Fordi naturbegrebet er såpas mangfoldigt og vanskeligt at definere bliver det knyttet til flere forskellige praksisser, noget som skaber et skille i opfattelsen af naturens kvaliteter. Ovenstående analyse afdækker derfor, at helsearbejderne præges af en sproglig praksis, hvor ordet; arena, bruges. Men de tillægger samtidig naturen andre værdier, hvormed de interdiskursivt påvirkes af mere helhedslige natur diskurser og perspektiver.

5.4 Hvordan omtales helse?

5.4.1 Den politiske helsediskurs

Overskriften på regeringens strategi for god psykisk helse hedder: *Mestre hele livet* (Departementene, 2017-2022). På side 9 beskriver de god helse som "trivsel og oplevelse af god livskvalitet, mening med tilværelsen, og evne til å mestre hverdagens udfordringer, samt fravær af alvorlige psykiske plager og lidelser." Denne forståelse af helse ligger sig tæt op af Verdens helse organisations (WHO) beskrivelse af god helse. På side 7 nævner dokumentet også, at strategien for

god helse er i tråd med, og forankret i WHO's føringer for hvordan god helse bør opnås. WHO er en stor og meget respekteret organisation. Igennem manifest intertekstualitet, dvs. deres henvisning til WHO, bidrager det til at legitimere regeringens tale om, og syn på psykisk helse. Regeringen taler sig derfor også ind i den holistiske helsemodel. Med ordene; mestring og mening taler regeringen sig ind i en salutogen og recovery – orienteret tilgang, som desuden kan knyttes til WHO's anbefalinger for god helse. Diskursen indeholder dog modsætninger, da den manifesterede intertekstualitet også bruges som en legitimering for hvilke råd og anbefalinger som gives. Her henviser regeringen til effektmålinger af livskvalitet, og samtidig til organet som har ansvaret for disse målinger; Nasjonalt Kompetansesenter for psykisk helsearbeid (NAPHA) (Departementene, 2017-2022, s. 14). Regeringens bruger således effektmålinger som argumentation for, hvordan befolkningens psykiske og fysiske helse oplever udfordringer. Disse målinger er vanskelige at argumentere imod, da de opnår legitimering igennem deres status som forskningsresultater. Den psykiske helsediskurs synes derfor også at fokusere på målbare værdier og effektmålinger. I den diskursive praksis bliver disse brugt som argumentationsredskaber for diskursen. Således er regeringen med til at skabe normer for, hvad der kan ses som et godt og sundt liv. Man kan argumentere for, at regeringen ved at skabe sådanne normer, kan man argumentere for at regeringen, i sin sociale praksis delvis taler imod en recovery-orienteret tilgang, hvor individets egne erfaringer tæller lige så højt som ekspertens. Med tanke på, at det netop er politiske dokumenter, som analyseres, så kan disse modsætninger forstås som en kamp imellem det, at regeringen påvirkes af diskurser ude fra samfundet, samtidig med at de har en politisk agenda.

Regeringen ønsker at bedre folkets fysiske og psykiske helse igennem friluftslivet. De vil lægge til rette for, at flere kan "mestre livet" og opleve naturen "som en kilde til helse og livskvalitet." Ved at henvise til helsedirektoratets nationale anbefalinger for fysisk aktivitet (Meld. St. 18, 2015-2016, s. 18), og en række udenlandske rapporter med et positivt syn på naturens påvirkning på den psykiske helse (s. 16), er de med til at formidle en form for disciplinerende magt, der indeholder klare normer for, hvordan man bør leve. Når Regeringen opsætter betingelser for, hvordan man opnår mestring, refererer de igen til andre organer, i dette tilfælde helsedirektoratet, hvorigennem synspunktet henter autoritet. De definerer mestringsbetingelser som "(...) forholdet mellem individets kompetanse og ressourcer og omgivelsenes krav og muligheder" (Departementene, 2017-2022, s. 13). Dermed udnævner diskursen automatisk nogle tabere og vindere. Vinderne bliver dem, som kan acceptere det norske friluftsliv (som indeholder klare idealer for hvordan man bør dyrke friluftslivet), finde øget livskvalitet igennem naturen, og desuden klare at følge de nationale

retningslinjer for fysisk aktivitet. Taberne bliver det modsatte – dem som ikke nødvendigvis klarer at følge rådene, eller kan identificere sig selv med en norsk friluftslivstradition. Således bliver friluftslivet et middel for bedre helse, og skal fungere som opdragende for folket; ”Friluftsliv gir gode oplevelser og bedre folkehelse. Personer som deltar aktivt i friluftsliv får gjerne også et engasjement for å ta vare på natur og miljø” (Klima- og miljødepartementet, 2014-2020, s. 3). Den politiske helsediskurs er dermed med til at fremme friluftslivets position i norsk samfund, og bidrager til at legitimere dets hegemoniske magtforhold. Dette medfører at regeringens argument for en kampagne for øget brug af friluftsliv bliver med udgangspunkt i dets målbare helseværdier. Således knytter helsediskursen friluftslivet til dens normative syn på god helse, som kommer til udtryk igennem krav til individet, der skal indehave kompetencer til at klare omgivelsernes udfordringer, og samtidig kunne identificere, hvilke muligheder som findes. Ovenstående citat viser også, hvordan henholdsvis helse- og miljødiskursen kæmper om rettighederne til at kunne være definerede for friluftslivets retmæssige plads i norsk politik.

Inden for den politiske helsediskurs tillægges begreber som brugermedvirkning, recovery, salutogenese og empowerment stor værdi. Måden de omtales på knytter sig både til en demokratisk diskurs og en behandlingsdiskurs. Inden for den psykiske helsediskurs kæmper disse to diskurser om retten til at give brugermedvirkningsperspektivet mening. Regeringen lister argumenter op for at have brugermedvirkning hos behandlingsinstitutioner for psykisk helse: ”For mange vil brukermedvirkningen ha en terapeutisk effekt.” Og ”Brukermedvirkning og implementering av erfaringsbasert kunnskap i beslutningene er et viktig demokratisk prinsipp.” (Klima- og miljødepartementet, 2014-2020, s.18) Den første sætning argumenterer ud fra et behandlingsperspektiv, hvor effekten af brugermedvirkning tillægges værdi. Sidste sætning vægtlægger derimod brugermedvirkningens demokratiske principper, og retter sig dermed mod empowerment princippet, som fokuserer på at myndiggøre individet, og jævnfør kapitel 2, støtter de sig dermed til den politiske helsemodel.

5.4.2 Den helseinstitutionelle helsediskurs

Helseinstitutionerne legitimerer deres praksis igennem referencer til teorierne; recovery, salutogenese og positiv psykologi. Alle disse helseteorier og strategier bygger på et helhedsligt syn på helse, hvor fysisk og psykisk helse ikke kan ses som adskilte fra hinanden. ”Vi er opptatt av positiv psykologi med fokus på styrker som ressurs og mestring, og som forskningen jo mener er helsefremmende” (Helsearbejder 3). Helsearbejderen bruger forskning til at understøtte sine

argumenter. Interdiskursiviteten, dvs. i hvilke grad helsearbejderen trækker på andre diskursive praksisser, træder frem igennem at ord som ressource og mestring nævnes. Læser man beskrivelser af, hvad som kendetegner positiv psykologi, så vil ordene; ressource og mestring også nævnes. Dermed reproduceres diskursive praksisser knyttet til disse helsestrategier igennem helsearbejderens videreføring af konkrete udtryk, som knytter sig hertil. Det samme ses i interviewene med helsearbejder 1 og 2, hvor de fortæller:

Både fordi min arbejdsgiver har fokuseret på recovery og salutogenese og det å fokusere på ressourcer og mestring i stedet for... ja en mer sånn medisinsk tilnærming, der en tenker at før en kan gå i gang med aktivitet må en ta bort symptomene (Helsearbejder 1)

Og i sykehusverdenen er fokus jo på årsak/virkning som er en sånn lineær tenkning. Og den lineære tenkningen den har vi ikke. Så systemet i et sykehus den krasjer rundt disse lineære systemene, både i journalsystemet og hele systemet er sånn. Men vi har mer en sirkulær og psykodynamisk tenkning (Helsearbejder 2).

Referencen til disse helseteorier fungerer også som et forsøg på at legitimere deres ønske om at være en modvægt til en lineær medicinsk tilnærmelse, som har fokus på målbare resultater. Recovery perspektivet er opstået igennem ønsket om, at være en modvægt til det medicinske (Karlsson & Borg, 2017), og således præges helsediskurs i de undersøgte helseinstitutioner af, at den reproducerer de forestillinger, som findes i helhedslige helseperspektiver, så som den holistiske helsemodel.

Med henblik på brugermedvirkning, så knytter helsearbejderne denne til demokratiske principper. Dette kommer til udtryk igennem referencer til oprettelsen af et brugerråd (Helsearbejder 1), hvor brugerne får mulighed for at ønske hvad de vil gøre. Helsearbejder 2 og 3 inddrager det demokratiske princip, hvormed brugerne får indflydelse på praksis som værende afgørende for deres oplæg. Brugermedvirkningsdiskursen demokratiske principper synes derfor at blive reproduceret af helseinstitutionerne. Der opstår dog modsatrettede tendenser, idet brugermedvirkning skal gennemføres i naturen og igennem friluftslivsaktiviteter. Friluftslivets ideologiske føringer påvirker helsearbejderne således, at brugermedvirkningsperspektivet til tider kan komme i konflikt med helsearbejdernes ønske om at oplære brugerne i det traditionelle friluftsliv. F.eks. lægger helsearbejder 2 og 3 begge vægt på, at de vil have, at deltagerne lærer principperne for at færdes i naturen. Her nævner de det at gå med rygsæk, tænde bålet, færdes skånsomt i naturen, og tur efter evne princippet. Ydermere fortæller helsearbejder 1:

Så der er jo absolutt en sådan medbestemmelsesrett, men det er klart at som der kanskje er på alle turer, eller iallfall i litt sånn offentlig sammenheng, så er det jo definert at det er mig som turlleder som har hovedansvaret. Men det som er med brukermedvirkning og sådan, er jo at med disse gruppene... For mange så blir det jo en sånn grunnleggende opplæring i friluftslivet.

Den diskursive praksis i talen om friluftslivet skaber føringer, som bliver lagt af en traditionel friluftslivsdiskurs, og synes at være såpas stærke, at de influerer helseinstitutionernes sociale praksis. Dette kommer til udtryk igennem ønsket om at overføre friluftslivets værdier, tur efter evne, lære at gå med rygsæk osv. til brugerne. Det kan dermed tænkes, at det til tider kan komme i konflikt med det demokratiske princip, som ligger i brugermedvirkningsdiskursen, og som den psykiske helsediskurs trækker på.

Afslutningsvis for den institutionelle helsediskurs kan det nævnes, at denne synes at indeholde en kritik af mere kliniske praksisser. Helsearbejder 2 siger:

Ja altså vi er jo en del av et sykehus. Og i sykehusverdenen er fokus jo på årsak/virkning som er en sånn lineær tenkning. Og den lineære tenkningen den har vi ikke. Så systemet i et sykehus den krasjer rundt disse lineære systemene, både i journalsystemet og hele systemet er sånn. Men vi har mer en sirkulær og psykodynamisk tenkning. Du kan si at vi kjører mot strømmen i systemet. Men det er jo veldig mange sykehus som har disse pakkeforløp som høres ut som en fabrikk. Mens vi skreddersyr jo vårt opplegg til den enkelte. Eller sagt på en annen måte; de økonomiske rammene kan jo være utfordrende. At andre skal forstå vår bruk av tid, altså at vi går ut med folk.

De ideologiske værdiladede føringer, som findes i den traditionelle friluftslivsdiskurs, træder frem i citatet. Dette ses igennem flere metaforer, som dukker op i det ovenstående. Den tydeligste metafor er, når sygehusets forløb beskrives som pakkeforløb. Dette giver næsten billeder af samlebåndslignende processer med lange rækker af folk i hvide kitler, nær dem som findes i musikvideoen til Pink Floyds *The wall*. En mere underliggende metafor bliver, at naturen og friluftslivet repræsenterer det at gå imod strømmen. De bliver en modsats til samfundet, som ellers er præget af ressource og "lineære" tenkning og pakkeforløb. Med omtalen af "årsag/virkning" knytter helsearbejderen sygehuset til den biomedicinske helsemodel, i modsætning til helsearbejderens "cirkulære og psykodynamiske" tenkning, som indikerer en holistisk helsemodel. En anden helsearbejder fortæller om dette.

Men det som kommer som noe kritikk er at vi bruker mye tid da, spesielt på de lange turene. At det ikke er rart at vi får så gode resultater fordi vi er så lenge borte. Hvis de hadde brukt like mye tid på annen terapi, så mener de at de også hadde fått like gode resultater som oss da.... Hehe. Ja det handler lissom om denne her kost/nytte tenkningen, ikke sant. Er det vært å bruke så mye tid på disse folk (Interview 3).

5.4.3 Modsætninger og forsterkninger

Den politiske diskurs legger vekt på, at helseinstitusjonelle praksisser bør ta utgangspunkt i en recovery tankegang, men samtidig virker deres normative syn på, hva "god helse" er, imot selve grunnverdierne i recovery tilgangen. Den helseinstitusjonelle diskurs forsterker recovery perspektivet, da de viderefører synspunkter ved å referere til recovery samt andre helhedsorienterte helsetradisjoner. Dog forekommer der motstand inden for dette, da den politiske recovery tilgang synes å identifisere seg med to underliggende diskurser; en demokratisk og en behandlings/effekt diskurs. Den helseinstitusjonelle diskurs trekker derimot kun på diskursive praksisser, som knytter seg til en demokratisk diskurs og som dermed forsterker den politiske. Derimot uttaler de seg kritisk om "medisinske pakkeforløp", og udøyer derfor underforstået en form for motstand mot en effektorientert tilgang. Det bør nevnes, at det at den politiske diskurs har et større fokus på effektmålinger og ressursforbruk, ikke nødvendigvis skyldes, at de bekymrer seg mindre om menneskene, som er i behandling, men nærmere at det nettopp er en politisk diskurs, som derfor også må ha fokus på ressursforbruk i penge versus den effekt, som behandlingen gir. Helsearbejdernes motstand mot en "kost/nytte tankegang" og effektmålinger legitimeres som sagt ved å knytte seg til andre helsetilganger, som fokuserer på mestring og brukermedvirkning.

6 Diskussion

Analysen i forrige kapitel gjorde det muligt at sætte fokus på, hvilke sider af helseinstitutionernes italesættelse af friluftsliv, natur og helse, som præges af, og forstærker, førende politiske diskurser, og hvilke sider, som skaber en modstand mod disse, og som derfor præges af diskurser uden for den politiske diskursorden. På baggrund af dette diskuterer dette kapitel mulige konsekvenser af den helseinstitutionelle modstand eller forstærkning af de politiske diskurser. Konsekvenserne træder frem i form af, hvorvidt en forstærkning af, eller modstand imod, diskurserne, enten kan virke indskrænkende eller udvidende for helsearbejdernes praksisarbejde. Dette kan både relatere til, hvordan helseinstitutionerne kan bruge naturen og eventuelt også, hvordan den kan virke helsefremmende. Først følger en diskussion af perspektiv og diskurs, hvor friluftslivs, miljø og helsediskursens konsekvenser for helsearbejdet i praksis diskuteres med perspektiver fra Bourdieu, samt fra helse og diskursteori. Diskussionskapitlet afsluttes med en økokritisk diskussion af hvordan henholdsvis et arena eller aktør perspektiv kan virke indskrænkende eller udvidende for helsearbejdet i praksis.

6.1 Perspektiv og diskurs

6.1.1 Friluftslivsdiskursens konsekvenser for helsearbejdet i praksis

Friluftslivsdiskursen kan ses som en ideologisk diskurs, der ligger stærke føringer for de undersøgte helseinstitutioners praksis. Som analysen viser, så synes diskursen at være konstituerende for deres praksis, og forstærkningen af den politiske friluftslivsdiskurs får derfor en række konsekvenser, som både kan være indskrænkende og udvidende for den helseinstitutionelle arbejdspraksis, som bruger friluftsliv og natur. Bourdieu skriver, at når en agent træder ind i et felt bliver han, hun eller de umiddelbart situeret i feltets struktur, som uddeler kapital. Termen, censur, beskriver det, at feltets struktur bestemmer, hvad som er passende at sige (Bourdieu, 1993, s. 91). Med tanke på dette, så kan en forstærkning af friluftslivsdiskursen virke indskrænkende, fordi den er med til at censurere dels, hvad som er passende at sige, men også hvilke muligheder, som kan findes i andre praksisser, som ligger uden for friluftslivsdiskursens rammer. At feltet præges af en eller flere diskurser, konstruerer en virkelighedsforståelse for agenterne på feltet, dvs. helsearbejderne, som netop er styret af feltets diskurser. Et konkret eksempel på dette kan være konceptet; tur efter evne, som står stærk i både den politiske og helseinstitutionelles diskursive praksis. Måden,

helseinstitutionerne og dens helsearbejdere snakker om sikkerhed, får konsekvenser for den sociale praksis. Og netop fordi tur efter evne baserer sig på subjektive vurderinger, kan konceptet risikere at virke indskrænkende for helsearbejdernes brug af friluftsliv og natur, fordi disse må føle sig kompetente til at kunne vurdere sikkerheden. Omvendt kan denne subjektive tilgang til vurderinger også virke udvidende, netop fordi den er subjektiv, og de låses derfor ikke fast i metodiske analysemodeller.

Friluftslivsdiskursens ideologi ligger ikke kun føringer for, hvad der opfattes som friluftsliv, men også, hvordan det bør udføres. Analysen af interviewene viser, at helseinstitutionerne taler om, at de bruger det enkle og traditionelle friluftsliv, og dette ses i deres sociale praksis, hvor flere beskriver aktiviteter som at fyre bål, gå med rygsæk, fyre primus og sætte telt op. Den diskursive praksis former således den sociale praksis, fordi diskursen indeholder indforståede tanker om, hvad som er "rigtigt" friluftsliv, som skabes igennem den kommunikative begivenhed. I interviewene beskriver helsearbejderne disse aktiviteter som positive og helsefremmende, og med tanke på, at deres praksisser tager udgangspunkt i en holistisk helsetilgang så kan den sociale praksis, som den traditionelle friluftslivsdiskurs lægger til rette, for virke udvidende for helseinstitutionernes praksis. Dette er fordi aktiviteterne (det at fyre bål, sætte telt op, osv.) sætter noget på spil.

Helsearbejderne fortæller om, hvordan aktiviteter, som gøres i friluftslivet, ofte føles meningsfulde for brugerne, blandt andet fordi aktiviteterne, og friluftslivet generelt, bliver en metafor for livet. Set i et salutogent perspektiv, kan aktiviteterne således siges at opleves som meningsfulde for brugerne, fordi de kan spejle sit eget liv i det, de gør. Helsearbejderne overfører deres forståelse og ideer om friluftslivet til brugerne, og i analysen træder dette frem blandt andet ved at brugerne læser bøger som Helge Ingstads *Pelsjegerliv*. Brugerne får altså en relativt klar forståelse af, hvilke aktiviteter de skal lave. Dette spiller godt sammen med begrebet; begribelighed, som også er vigtigt for at brugerne skal opleve aktiviteterne som meningsfulde. De faste rammer, som ligger i den traditionelle friluftsdiskurs gør, at aktiviteterne med god sandsynlighed vil blive opfattet som forudsigelige af brugerne. Når de rejser på tur, får de en rutine, som er forudsigelig; de står op, spiser, pakker sækken, bevæger sig, sætter camp og telt op, laver bål og mad. At aktiviteterne bliver forudsigelige, gør det lettere at skabe begribelighed, og dermed opbygge en tillid til at klare dem. Dette knytter sig også til mestring, hvor man må kunne identificere og håndtere ressourcer for at mestre aktiviteterne. Ud fra ovenstående salutogene tankegang kan friluftslivsdiskursen virke udvidende for helsearbejdernes praksisfelt. Fordi friluftslivsdiskursen indeholder en ideologi, der

skaber føringer for, hvordan man taler om hvad der er friluftsliv, så får det indflydelse på den sociale praksis. Dermed kan det virke udvidende for helsearbejdernes praksisfelt, fordi at aktiviteterne kan siges at egne sig til at skabe et salutogent og holistisk oplæg. Og dermed kan man teoretisk set have en formodning om, at aktiviteterne er positive for brugernes helse. En nærmere undersøgelse af, om denne tanke eller hypotese holder, ville kræve et empirisk grundlag, som også inddrager interviews eller lignende af de enkelte brugere. Ovenstående diskussion viser, at en forstærkning af den politiske friluftslivsdiskurs til en helseinstitutionel friluftslivsdiskurs, i teorien, kan virke udvidende for praksisfeltet. Dette kan sammenholdes med resultater fra analysen, som viser, at helsearbejderne trækker på en demokratisk brugermedvirkningsdiskurs, når de fortæller om oplevelser, hvor brugerne har fundet et sted ekstra fint, og derfor har fået lov til at blive på dette sted en ekstra nat. Helsearbejdernes fortællinger, som er det nærmeste dette projekt kommer den virkelige praksis, tilsiger, at brugermedvirkningsperspektivet går godt i spænd med friluftslivet, og især det traditionelle, fordi tempoet synes at være langsommere, hvormed brugerne får mere til refleksion.

Analysen afslører, at friluftslivsdiskursen kan indeholde stærke føringer for, hvordan praksis bør gennemføres. I teksten overfor diskuteres det, hvordan disse føringer kan være med til at styrke og lægge til rette for en praksis baseret på et holistisk menneskesyn, hvor brugermedvirkning og salutogenesens teori om sence of coherence stærkt. Omvendt kan det også tænkes, at disse føringer vil kunne komme i konflikt med konceptet om brugermedvirkning, og dermed virke indskrænkende for helseinstitutionernes praksis, der netop tager udgangspunkt i et recovery orienteret og holistisk menneskesyn. I analysen nævnes det kort, at den diskursive praksis, som eksisterer inden for friluftslivsdiskursen, skaber føringer for den sociale praksis, og dermed hvilke aktiviteter som gennemføres. Det nævnes også, at det dette muligvis vil kunne komme i konflikt med det demokratiske princip, som ligger i brugermedvirkning og medbestemmelse. Flere af de interviewede helsearbejdere beskriver helseinstitutionens praksis som en slags modstand mod den etablerede årsag/virkning og lineære tankegang, der præger sygehusverdenen, og som ifølge Foucault har spillet en dominerende rolle i udviklingen af helsetjenesterne og kundskabsgrundlaget i den vestlige verden (Karlsson & Borg, 2017, s. 49). Foucault har givet værdifulde bidrag til recovery tilgangen ved at gøre opmærksom på at ethvert samfund har fastsat det, som kan omtales som normalitet og afvig, og især synet på hvad der kan beskrives som galskab. Dette samfundsmæssige mandat ændrer sig med den sociale, politiske kulturelle og historiske kontekst som vi lever i

(Karlsson & Borg, 2017, s. 49). Flere af de undersøgte helseinstitutioner forsøger derfor delvis at distancere sig fra sygehusenes praksisser, blandt andet ved at knytte sig til en traditionel friluftslivsdiskurs, som indeholder andre værdier. Med tanke på Foucault kan man dog argumentere for, at diskursen også har fastsat praksisser, der kan omtales som normalitet eller afvig. De aktiviteter, som indordner sig under den diskursive praksis i den traditionelle friluftslivsdiskurs, vil kunne beskrives som normale. Og de, som falder uden for diskursen, f.eks. mere moderne friluftslivsaktiviteter, vil kunne karakteriseres som afvig. Det kan derfor tænkes, at recovery perspektivet, som baserer sig på, at det er to eksperter som mødes (terapeuten og brugeren), kan blive udfordret af en praksis, som indeholder klare diskursive føringer for, hvad som er normalt at gøre i naturen. Fordi brugermedvirkningsperspektivet, som tager udgangspunkt i brugeren selv frem for friluftslivets praksisser, vil kunne risikere at blive udfordret af disse. Således kan friluftslivsdiskursen også få den konsekvens, at den virker indskrænkende på et praksisfelt, der tager udgangspunkt i et holistisk menneskesyn. Analysen afdækker, at helsearbejderne bidrager til at overføre friluftslivets værdier til brugerne, og at praksissen samtidig kan risikere at få konsekvenser, som virker indskrænkende. Det bør dog nævnes at dette ikke synes at forekomme i nævneværdig grad. Ikke desto mindre er ovenstående diskussion relevant for at belyse konsekvenser, som kan tænkes at opstå, når der forekommer en forstærkning af den politiske friluftslivsdiskurs.

6.1.2 Miljødiskursens konsekvenser for helsearbejdet i praksis

Helseinstitutionerne forstærker i høj grad den politiske miljødiskurs ved at implementere flere af dens budskaber i deres diskursive og sociale praksis. Nedenfor vil det først blive diskuteret, hvordan miljødiskursen, fordi den virker opdragende, kan virke indskrænkende for helseinstitutionernes praksis. Herefter vil det blive diskuteret, hvordan den kan virke udvidende for praksissen ved at medvirke til en bedre relation til naturen.

Analysen peger på, at når friluftslivsdiskursen inkluderer et miljøperspektiv i sin diskursive praksis, så får det et slags opdragende moment. I den politiske diskurs det træder frem når friluftslivet beskrives som et fænomen, der påvirker dets deltagere til at tage mere miljøvenlige valg. I den helseinstitutionelle diskurs træder det blandt andet frem igennem et ønske om at påvirke brugerne til efterlade færre spor i naturen og mindske forbruget af udstyr. Desuden kommer det til udtryk igennem en slags dårlig samvittighed, som beskrives igennem en bevidstgørelse af, hvordan

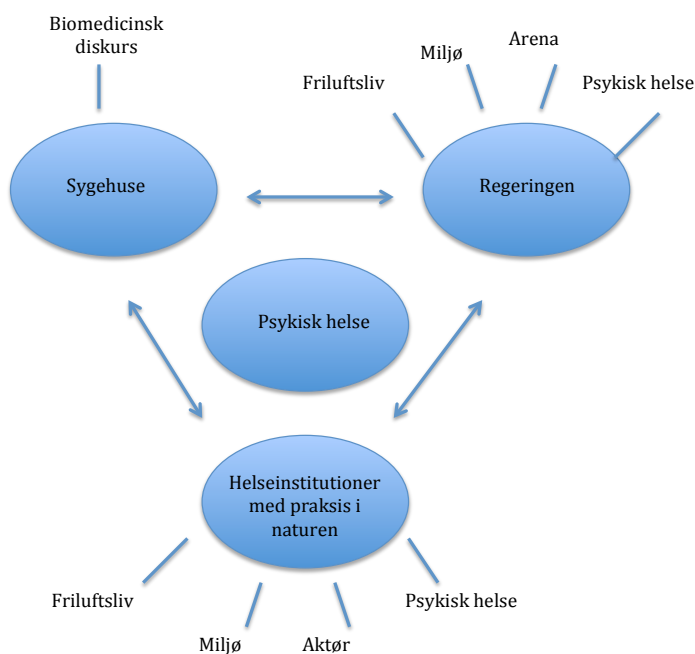
tidligere praksisser har haft konsekvenser for, miljøet (f.eks. flyrejser, udstyrsforbrug og Salo opvask i bækken). Der kan argumenteres for at det kan virke indskrænkende for helseinstitutionernes praksis, hvis negativiteten, knyttet til miljøkrisen, kommer i fokus frem for rehabiliteringen i naturen. Dette ville være problematisk for praksis, hvis helsearbejderne og/eller brugerne forbandt naturen med negative tanker. Ovenstående skal ses som et eksempel, og med tanke på helsearbejdernes praksis, som tager udgangspunkt i et holistisk menneskesyn, så vil det måske være sandsynligt, at miljødiskursen i stedet vil kunne virke udvidende for praksis.

Inden for den salutogene tankegang ligger et iboende princip, som siger at mennesker, der har kontakt til den kultur og natur, som omgiver dem, har en tendens til dels at føle en større oplevelse af sammenhæng (sense of coherence, og en overordnet forståelse for livet (Tellnes, 2003). Med tanke på dette kan man sige, at når helseinstitutionernes praksis foregår i naturen, så vil brugerne blive introduceret til naturen og derigennem få en større kontakt med den. Som nævnt i teorikapitlet er SOC en global indstilling, hvilket blandt andet medfører, at SOC ikke kun knytter sig til individet men også til det som omgiver det (Antonovsky, 2012). Således påvirkes vi af vores omgivelser (naturen og kulturen). Derfor kan man tænke sig at en miljødiskurs, som fokuserer på bærekraftige måder at bevæge sig i naturen, vil kunne virke udvidende for helseinstitutionernes praksis, fordi dens talemåder netop er med til at sætte fokus på sammenhængen mellem mennesket og naturen. Ved at brugerne befinder sig i naturen, og igennem miljødiskursens fokus på bærekraft og menneskelig påvirkning, opnår brugeren en bevidsthed, som kan tænkes at føre til en større forståelse og en større oplevelse af sammenhæng.

6.1.3 Helsediskursens konsekvenser for helseinstitutionernes praksis

Analysen afslører, at der både forekommer forstærkninger og modsætninger inden for den helseinstitutionelle helsediskurs set i forhold til den politiske helsediskurs. I det nedenstående vil det blive diskuteret, hvordan de undersøgte helseinstitutioners modstand mod en biomedicinsk diskurs, som kendetegner sygehusstrukturen, kan være med til at udfordre diskursordenen, og dermed virke udvidende for deres praksis. Derefter vil det blive diskuteret hvordan den politiske helsediskurs' fokus på ressourcer og effektmåling, kan virke indskrænkende på helsearbejdernes praksis.

Dette projekt koncentrerer sig i udgangspunktet om, hvordan helseinstitutioner påvirkes af regeringens diskurser i deres praksisarbejde med natur og friluftsliv i en rehabiliteringsproces. Som tidligere sagt, så kan det politiske felt påvirke helseinstitutionel praksis direkte igennem konkrete love (som f.eks. allemandsretten), eller igennem økonomisk finansiering (som f.eks. en nedprioritering af finansieringer). Deres måde at tale om feltet på får også konsekvenser for helseinstitutionel praksis, da den sproglige påvirkning sker igennem føringer og ideologiske synspunkter. Således afdækker analysen, at helseinstitutionerne enten danner modstand eller forstærkning af de politiske diskurser. De politiske diskurser, som afdækkes i analysen, er dog ikke nødvendigvis opstået i stortinget og regeringen, men er nærmere et resultat af en historisk og kulturel udvikling i det norske samfund. Således er politikerne også med til at skabe forstærkninger eller modstande mod diskurser, som findes i det norske samfund. Diskurser som f.eks. friluftslivsdiskursen og helsediskursen eksisterer derfor også i samfundet. Men idet diskurserne integreres i det politiske felt, så formes den af de diskursive og sociale praksisser, som allerede findes på feltet. Det samme er gældende for det helseinstitutionelle felt, som bruger friluftsliv og natur i en rehabiliteringsproces. Pointet er, at det ikke kun er den politiske diskurs, som påvirker de undersøgte helseinstitutioner. Som et eksempel på denne gensidige påvirkning har jeg lavet nedenstående model.

Inspireret af Bourdieu beskriver modellen, hvordan forskellige aktører kæmper om retten til at kunne definere feltet; psykisk helse. Modellen indeholder de undersøgte politiske diskurser og de undersøgte helseinstitutioner med deres tilhørende diskurser. Øverst til venstre er en anden aktør;

sygehusene, med deres biomedicinske diskurs. Denne aktør er inddraget, fordi nedenstående diskussion, med udgangspunkt i analysen, vil fokusere på, hvordan modstandende som identificeres i den institutionelle helsediskurs, retter sig mod en medicinsk diskurs, repræsenteret igennem sygehusene. Havde diskussionen drejet sig om påvirkninger fra andre institutioner eller organisationer, som f.eks. DNT eller Norskfriluftsliv, så kunne disse have erstattet dette felt. Pilene repræsenterer den gensidige påvirkning, som feltets diskurser har på hinanden.

Analysen identificerer som sagt en diskursiv modstand mod sygehusstrukturen, og helsearbejderne kalder denne for en "lineær" og "årsag/virknings" tankegang. Dette knytter sig til det, som i baggrundskapitlet beskrives som en biomedicinsk model, der ofte findes inden for sygehusverdenen. Sygehusene udgør en stor del af helsesektoren, og har derfor stor magt til at influere social praksis, og desuden opnå et hegemonisk magtforhold. Helseinstitutionerne tilslutter sig dog den holistiske helsemodel med holistisk menneskesyn og en recovery praksis. Således skaber de en modstand mod det, der kan beskrives som en biomedicinsk praksis, og udfordrer igennem nye sociale praksisser (brug af friluftsliv og natur), der hidtil har været ukendte for sygehusstrukturen. Det, at helsearbejderne udfordrer den sociale praksis, som ellers er normal inden for sygehusverdenen, gør, at de udfordrer den diskursorden, der igennem en biomedicinsk praksis ellers ville være tilgængelig. Udfordringen af diskursordenen kan derfor ses som værende udvidende for de undersøgte helseinstitutioners praksisarbejde, og jævnfør Faircloughs dialektiske syn; hvordan nye sociale praksisser kan skabe nye diskursive praksisser. Dette sker, idet de medvirker til at inkorporere andre helsestrategier inden for feltet; psykisk helse, som ifølge helseinstitutionerne passer bedre til en praksis, som foregår i naturen. Det bør nævnes, at ovenstående diskussion kan risikere at fremstille et meget sort/hvidt billede af den virkelige verden. F.eks. vil de fleste sygehuse rigtig nok arbejde ud fra en biomedicinsk model, men samtidig være påvirket af andre helsediskurser, f.eks. en holistisk tilgang.

Den politiske helsediskurs præges af en effekt målinds tilgang og et fokus på ressource brug i henhold til økonomi. Det er muligt, at en videre undersøgelse af den institutionelle helsediskurs, f.eks. igennem interviews af administrativt personale i institutionerne, ville have afdækket et lignende indhold i deres diskurs. Dog finder denne undersøgelse, at der opstår en modstand imod dele af den politiske helsediskurs. Modstanden opstår bl.a. ved, at helsearbejderne tilslutter sig værdier inden for det traditionelle friluftsliv, hvor naturoplevelser og følelsen af at have god tid

kendetegner praksissen. At den politiske helsediskurs vægtlægger økonomiske ressourcer i form af tid, kan derfor virke indskrænkende på en praksis, hvor netop god tid i naturen synes at være afgørende for helsearbejdernes mulighed til at skabe rehabilitering og bedre brugernes helse. Som et konkret eksempel på aktiviteter, som kræver tid og ro, kan nævnes opmærksomt naturnærvær. I interview 3 nævner helsearbejderen gentagne gange begrebet; opmærksomt naturnærvær som en vigtig del af praksissen, og at et stort fokus på præstationsprægede aktiviteter kan fjerne muligheden for at blive opmærksom på sig selv i naturen. Opmærksomt nærvær er en norsk betegnelse for mindfulness, der kort sagt kan beskrives som en tilstand, hvor personen er opmærksomt tilstedeværende, med et åbent sind og hjerte, i forhold til det, der sker i og rundt en. Man erfarer, erkender og accepterer det, der sker uden at blive fanget i tanker og følelser rundt det (Vibe, 2010, s. 1). Sådanne aktiviteter kendetegner sig ofte ved at være rolige og kræve tid, og et tidspres vil derfor kunne virke negativt ind på dette. Helsearbejderen afslutter med at sige, at nogle har meget vanskeligt ved at få noget ud af øvelser med fokus på opmærksomt nærvær, og at det kan hjælpe med mere fysisk prægede aktiviteter, hvorigennem man kan så kan "lure" dem til at blive opmærksomme på det, som findes rundt dem. Dette vil blive diskuteret nærmere i den senere diskussion af naturen som aktør og arena.

6.2 Arena og aktør perspektivets konsekvenser for helsearbejdets praksis

De undersøgte helseinstitutioner synes alle at bruge en alternativ tilgang til naturen. Arena diskursen, som præger de politiske dokumenters syn på og tilgang til naturen, adskiller sig fra den tilgang til natur, som kommer frem igennem helsearbejdernes beskrivelser af, hvordan de ser på og bruger naturen. Teorien ANT blev brugt som et supplement til diskursanalysen, og inspireret af denne fik diskursen navnet; aktørdiskursen, fordi den kendetegnes ved at se på naturen som en aktør frem for en arena. I nedenstående vil det blive diskuteret hvilke konsekvenser en modtand mod den politiske arena diskurs kan have for helseinstitutionernes praksis.

Den politiske videreformidling af både et antropocentrisk syn på naturen og en arena diskurs kan virke indskrænkende for helseinstitutionernes praksis, fordi en stor del af det, som indvirker positivt på helsen, efter deres mening netop er relationen til naturen selv. Helseinstitutionernes praksis i naturen vil således kunne risikere at møde modstand, fordi den antropocentriske diskurs, på

samfundsniveau, synes at stå i et hegemonisk magtforhold i diskursordenen. Dette kan virke indskrænkende for helseinstitutionernes praksis, fordi de kan risikere at møde mindre forståelse for deres praksis. F.eks. kan sådanne indskrænkninger komme til udtryk igennem manglende forståelse for mængden af tid, som brugere og helsearbejdere må tilbringe i naturen. I alle interviewene nævner helsearbejderne at tiden er vigtig i naturen. At have tid til at tage sig god tid:

Men på disse turene er der jo også noe ift. tid. Vi har ikke dette jaget etter klokka når vi er på de turene. Vi lager lissom bare et kronologisk program uten å si; klokka ditt og klokka datt skal vi sånn og sånn (Interview 2).

Og dette kan der komme kritik af:

Men det som kommer som noe kritikk er at vi bruker mye tid da. Spesielt på de lange turene, at det ikke er rart at vi får så gode resultater fordi vi er så længe borte. Men det tar jo tid å få skapt gode relasjoner, og dette med oppmerksomt naturnærvær (Interview 3)

Måske især fordi de fleste til daglig omgives af en antropocentrisk diskurs, kræver det tid at genoplive de relationer, som skabes i naturen, men som synes at være vigtige for vores helse. Den politiske arena diskurs indeholder et dualistisk syn, som adskiller mennesket fra naturen, ved at mennesket får status som et subjekt, og naturens "inventar" får status som objekter, fordi de ikke er menneskelige. Næss argumenterer for at denne dualisme kan være skadelig for os, fordi vi overser det relationelle perspektiv. Evnen til at kunne skabe relationer til andre væsner rummer potentialet til at give glæde, fordi det skaber baggrund for en større forståelse af det, som omgiver en, og dermed også det, som får indflydelse på ens liv (P. Næss, 1992). Konsekvensen af et sådant perspektiv bliver, at vi tillader naturen at fremstå som et subjekt for os. At den fremstår som et subjekt betyder, at den kan blive en aktiv medspiller i en rehabiliterende proces. Som analysen viser, så kan naturen fungere som en aktør, der virker positivt på brugernes helse. Det antropocentriske syn kan derfor virke indskrænkende for helseinstitutionernes praksis, fordi det ikke åbner for at se på naturen som aktivt medvirkende. Dette er et problem, fordi analysen netop viser, at den relation som skabes imellem naturen og brugeren, (f.eks. som det er tilfældet med beskrivelsen af pigen og stenen, eller når brugere sidder rundt et bål), kan virke rehabiliterende og positivt for helsen. Ifølge både Latour og Næss er det netop dette dualistiske syn, som kan være ødelæggende. Latour bruger et lignende perspektiv i ANT, når han snakker om subjekt/objekt relationen. På trods af at han kalder det for objekt, averterer han også imod dikotomiske

konstruktioner som natur/samfund, og mener i stedet at objekter også kan skabe relationer. Som nævnt i teorikapitlet, handler mennesker også uden menneskelig social kontakt, og bliver derfor påvirket af andre aktører, hvortil man knytter relationer (Latour, 2005).

I analysen kommer det også frem, at øvelserne, hvorigennem naturen får mulighed for at agere som aktør, ikke nødvendigvis synes at påvirke alle. Dette knytter jeg sammen med at det relationelle syn ikke er upåvirket af den sociale og kulturelle kontekst, som det findes i, men dog er et personligt udtryk for, hvad vi erfarer og værdsætter (P. Haukeland & Lund-Kristensen, 2020, s. 72). Det antropocentriske syn omgiver os i dagligdagen, og det er derfor meget sandsynligt, at dette vil påvirke deltagerne således, at det, de erfarer og værdsætter, præges af det antropocentriske. Men idet helseinstitutionerne bruger naturen som en aktør, og tillægger deres praksis økocentriske værdier, så synes det muligt at det økologiske Selvet kan udvikles, hvorigennem brugerne lærer at skabe relationer til andre, noget som kan virke gensidigt fordi det åbner op for dybere møder som giver glæde. Set ud fra dette perspektiv får naturen både en brugsværdi for mennesket ved at bidrage til en bedre helse, samtidig med at vi anerkender det som Næss og Haukeland (1998) kalder for naturens egenværdi. Betegnelsen refererer til en forståelse af, at naturen har en værdi i sig selv, og som går udover menneskets behov. En helsepraksis, som tager udgangspunkt i økocentriske værdier, og som anerkender naturen for at være en aktør frem for en arena, behøver dog ikke at udelukke hverken brugs- eller egenværdi perspektivet. Tankegangen, som accepterer at naturen kan agere som aktør, anerkender den jo netop som et levende subjekt, hvortil man kan skabe relationer. Og når disse relationer viser sig at være positive for helsen, så synes begge perspektiver at kunne eksistere samtidig.

Ovenstående diskussion finder det indskrænkende for helseinstitutionernes praksis, at den politiske arenadiskurs med dens antropocentriske syn formidles igennem de politiske dokumenter. Grunden til dette er, at analysen, i kombination med ovenstående diskussion viser, at det netop er et aktørperspektiv kombineret med økocentriske værdier som kan virke positivt på helsen. Det skal nævnes, at projektet ikke udelukker, at aktiviteter i et arena perspektiv også kan vise sig at skabe situationer, som er positive for helsen. Som nævnt i slutningen af det tidligere afsnit, hvor konsekvenser af helsediskursen er diskuteret, påpeges det, at helseinstitution 3 bruger opmærksomt nærvær som en del af deres praksis. Afsnittet afsluttes med at helsearbejderen gør opmærksom på, at det erfaringsvis ikke er alle brugere, der kan sidde stille og få noget ud af disse

øvelser. På et senere tidspunkt i interviewet beskriver helsearbejderen en episode, hvor de har besluttet sig for at blive på samme sted i stedet for at bevæge sig videre. Hun siger:

At det kan noen av ungdommene da ha bruk for, ja for å kunne slappe av og være tilstede. (...) Men så er der andre som jo har med seg en uro i kroppen og de synes kanskje det er tungt å sitte stille for lenge.

Dette kan ses som et argument for, at et snævert syn på det, som virker positivt for helsen, kan føre til, at man mister andre egenskaber som et arena perspektiv kan give. Øvelserne i opmærksomt nærvær kan risikere at virke indskrænkende, hvis de ikke er tilpasset brugerne. Eller sagt med udgangspunkt i økofilosofien; at presse brugeren til at have dybe møder i naturen uden at brugeren har redskaber til at kunne skabe en relation til naturen vil sandsynligvis virke mod sin hensigt, fordi fokus har ligget på at gennemføre en specifik praksis frem for på brugeren selv. I ovenstående situation fortæller helsearbejderen videre, at nogle fra gruppen vælger at blive i lejren, mens andre får mulighed for at klatre op på en fjeldtop. I denne situation synes det mere gavnligt at bruge naturen som en arena for fysisk aktivitet og mulig præstation. Med tanke på dette, kunne fjeldtoppen lige så godt have været et træningsanlæg i en park. Således får naturen i højere grad en brugsværdi for mennesket. Det som synes mest hensigtsmæssigt at dog, når arena perspektivet ikke udelukker aktørperspektivet eller omvendt. I situationen kan man argumentere for, at naturen bliver en arena, samtidig med at den rummer mulighederne for at være en aktør. Hvis en bruger oplever mestring, eller får ro i kroppen ved at bestige fjeldtoppen, så kan dette skyldes selve det fysiske aspekt, som da medvirker positivt på den psykiske helse. I tillæg kan det dog også skyldes konkrete ting som sker undervejs, f.eks. en elv som må krydses, og netop det at mestre det projekt kan føre til en ændring. Med tanke på ANT skabes ændringen på baggrund af et netværk af aktører. Elven kan f.eks. ses som en mediator eller intermediaries afhængig af dens rolle i ændringsprocessen hos brugeren. Dette støtter Næss's tanker om, at naturen rummer muligheden for at opnå spontane møder, som kan virke positivt ind på personen selv og være med til at skabe en relation til naturen. Pointet er, at et arena og aktør perspektiv synes at kunne eksistere side om side, og det mest indskrænkende for helseinstitutionernes praksis vil måske i virkeligheden være at lade det ene perspektiv diktere det andet.

7 Konklusion

Når regeringen og helseinstitutionerne snakker om at rehabilitere personers psykiske helse igennem friluftsliv og natur bliver det diskursordenen, inden for den enkelte institutionen som er styrende for, hvilke diskurser som tilgængelige. Således bliver diskursordenen bestemmende for, hvordan der tales og skrives om friluftsliv, natur og psykisk helse. Analysen finder, at den politiske og helseinstitutionelle diskursorden både indeholder ligheder og forskelle. Fra helseinstitutionel side kommer disse enten til udtryk som forstærkning af eller modstand mod diskurserne inden for den politiske diskursorden.

Helseinstitutionerne forstærker i stor grad den politiske friluftslivsdiskursen ved at reproducere talemåder om friluftslivsbegrebet. Denne forstærkning bidrager til at videreføre en friluftslivspraksis, der langt hen ad vejen stemmer overens med forestillingen om det enkle norske friluftsliv. I en holistisk helsepraksis, eller i relation til diskussionen; en recovery og salutogen helsepraksis, så synes forstærkningen at kunne virke udvidende for helseinstitutionernes praksis, fordi aktiviteter knyttet til en traditionel friluftslivsdiskurs synes at være kompatible med sådanne helsestrategier. Omvendt kan en forstærkning af diskursen også virke indskrænkende for deres arbejde, fordi friluftslivsdiskursen indeholder stærke føringer for, hvordan friluftsliv bør udføres. Hvis det er disse føringer som bliver udgangspunkt for, hvordan en rehabiliteringspraksis skal foregå, så risikerer det at underminere selve grundlaget i en holistisk, recovery og salutogen praksistilgang.

Analysen finder også, at helseinstitutionerne hovedsageligt forstærker den politiske miljødiskurs. Forstærkningen forekommer, idet miljødiskursen kobles sammen med friluftslivet, hvormed denne får et opdragende aspekt. Konkret kommer dette til syne idet politiske diskursive føringer som allemansplikten, reproduceres i helseinstitutionernes diskursive praksis, som så kommer til udtryk i en social praksis, hvor man efterlader så få spor i naturen som muligt. Forstærkningen kan være indskrænkende for helseinstitutionelt praksisarbejde, hvis diskursen medfører en modstand mod at bevæge sig i naturen. Tillægger man et salutogent perspektiv, kan diskursen dog også tænkes at virke udvidende, fordi miljødiskursens fokus, bærekraftigt naturbrug kan føre til en større forståelse af naturen, og dermed en større oplevelse af sammenhæng.

I henhold til den psykiske helsediskurs, så finder analysen, at der fra helseinstitutionel side både forekommer modstand og forstærkning af den politiske diskurs. I den forbindelse identificeres endnu en aktør (eller institution); sygehusene, der er indehaver af en biomedicinsk diskurs, som både påvirker helseinstitutionerne og regeringen. Påvirkning fører til, at helsediskursen hos regeringen oplever modsætninger, da de på den ene side anbefaler en recoveryorienteret praksis, og på den anden side skaber normer for hvad, der kan forstås som "god helse." Hos helseinstitutionerne forekommer direkte modstand imod denne. Den helseinstitutionelle modstand mod en biomedicinsk diskurs kan virke udvidende for helseinstitutionel arbejdspraksis, fordi en holistisk tilgang, i kombination med friluftsliv og natur, synes at være givende for praksis. Desuden vil en sådan social praksis kunne tænkes at skabe forandringer i en diskursorden, hvor biomedicinske diskurser står i et hegemonisk magtforhold. Med hensyn til den politiske diskurs fokus på ressourcer og effekt VS tidsforbrug, kan en konsekvens være, at dette virker indskrænkende på helseinstitutionernes arbejdspraksis, fordi netop følelsen af god tid synes at være essentiel for rehabiliteringsprocessen.

Ved at kombinere diskursanalysen med en økokritisk analyse skabes muligheden for at etablere henholdsvis en politisk arena diskurs og en helseinstitutionel aktør diskurs, der hver især indeholder forskellige natursyn. Således bliver det muligt at sige, at der fra helseinstitutionel side forekommer en modstand imod regeringens antropocentriske tilgang til naturen. Netop fordi en accept af naturen som et subjekt skaber muligheden for at lade den være aktivt medvirkende, så synes dette at være givende i en rehabiliteringsproces. Inspireret af ANT får naturen således muligheden for at være en aktør. Når naturen inddrages som en aktør, åbner dette desuden for, at naturen både får en brugsværdi og en egenværdi. Alligevel kan der også argumenteres for, at et aktør perspektiv alene vil kunne virke indskrænkende. På samme måde som at en friluftslivsdiskurs med stærke føringer kan virke indskrænkende, så kan et aktør perspektiv, der udelukker et arena perspektiv, også risikere at virke indskrænkede for arbejdspraksis, netop fordi denne må være tilpasset til brugerne.

7.1 Videre forskning

Dette projekt kan ses som et bidrag til en større forståelse af, hvordan diskurser påvirker praksisser, og desuden som et forsøg på at kombinere kritisk diskursanalyse med økokritisk analyse for at udvide det diskursanalytiske blik. Eftersom dette projekt baserer sig på et begrænset empirisk materiale, kan jeg ikke udtale mig om samtlige helseinstitutioner, der inkluderer friluftsliv og natur i deres praksis. I stedet foreslås det, at projektet kan ses som et eksempel på, hvordan en større undersøgelse kunne udføres. I den henseende er der flere dimensioner, som ville være relevante at undersøge. Først og fremmest vil en mere uddybende analyse af politiske dokumenter, samt en inddragelse af flere helseinstitutioner, kunne skabe en bedre grundlag for at forstå den gensidige diskursive og praktiske påvirkning imellem de to institutioner. Netop fordi dette kun har koncentreret sig om politisk påvirkning på helseinstitutionerne, og ikke omvendt, ville det også være interessant at undersøge, hvordan helseinstitutioners praksis er med til at forme de politiske diskurser. For det andet ville en videre forskning gavne af at inddrage helseinstitutionernes målgruppe, dvs. brugerne/patienterne, i det empiriske datagrundlag. Således ville man få mulighed for at undersøge de faktiske konsekvenser for brugerens psykiske helse og deres følelser af forbundenhed med naturen, når helseinstitutionernes arbejdspraksis inkluderer friluftsliv og natur.

8 Litteraturliste

Antonovsky, A. (2000). *Helbredets mysterium: At tåle stress og forblive rask*. Hans Reitzel Forlag.

Antonovsky, A. (2012). *Helsens mysterium: Den salutogene modellen* (A. Sjøbu, Overs.). Gyldendal akademisk.

Bischoff, A., Marcussen, J., & Reiten, T. (2007). *Friluftsliv og helse: En kunnskapsoversikt*. Høgskolen i Telemark.

Blok, A., & Jensen, T. E. (2011). *Bruno Latour: Hybrid Thoughts in a Hybrid World*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203835272>

Borg, M., Karlsson, B., & Stenhammer, A. (2013). Nasjonalt kompetansesenter for psykisk helsearbeid (NAPHA).

Bourdieu, P. (1993). *Sociology in question*. Sage.

Bourdieu, P. (2005). The Political Field, the Social Science Field, and the Journalistic Field. I R. Benson & É. Neveu (Red.), *Bourdieu and the journalistic field*. Polity.

Braut, G. S. (2018). Helsefremmende arbeid. I *Store medisinske leksikon*. http://sml.snl.no/helsefremmende_arbeid

Bruno Latour. (1996). On actor-network theory: A few clarifications. *Soziale Welt*, 47(4), 369–381.

Byrne, M. (2001). Hermeneutics as a methodology for textual analysis. *AORN journal*, 73, 968–970. [https://doi.org/10.1016/S0001-2092\(06\)61749-3](https://doi.org/10.1016/S0001-2092(06)61749-3)

Christensen, J. (2008). *Hvad er et natursyn?: Refleksjoner over natursyn som begreb*. Aalborg:Institut for Samfundsforskning og Planlægning.

Christensen, J. (2009). *Menneskers forhold til naturen: Et forsøg på at kortlægge menneskers forhold til naturen som ytrrer sig mangfoldigt i det praktiske virke med naturen i et moderne samfund*. Institut for Samfundsforskning og Planlægning.

- Departementene. (2017). *Mestre hele livet—Regjeringens strategi for god psykisk helse 2017-2022*.
https://www.regjeringen.no/contentassets/f53f98fa3d3e476b84b6e36438f5f7af/strategi_for_god_psykisk-helse_250817.pdf
- Eikenæs, I., Gude, T., & Hoffart, A. (2006). Integrated wilderness therapy for avoidant personality disorder. *Nordic Journal of Psychiatry, 60*(4), 275–281.
<https://doi.org/10.1080/08039480600790093>
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Polity Press.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse—Textual analysis for Social research* (2. udg.). Routledge.
- Fernee, C., Gabrielsen, L., Andersen, A., & Mesel, T. (2015). Therapy in the open air: Introducing wilderness therapy to adolescent mental health services in Scandinavia. *Scandinavian Psychologist, 2*. <https://doi.org/10.15714/scandpsychol.2.e14>
- Fernee, C., Gabrielsen, L., Andersen, A., & Mesel, T. (2017). Unpacking the Black Box of Wilderness Therapy: A Realist Synthesis. *Qualitative Health Research, 27*, 114–129.
<https://doi.org/10.1177/1049732316655776>
- Finansdepartementet. (1972). *Spesialanalyse om friluftsliv*. Finansdepartementet.
- Folkehelseinstituttet. (2018). *Helsetilstanden i Norge 2018 (Public Health in Norway 2018)*.
Folkehelseinstituttet.
- Gabrielsen, L., Eskedal, L., Mesel, T., Aasen, O., Hirte, M., Kerlefsen, R., Palucha, V., & Fernee, C. (2018). The effectiveness of wilderness therapy as mental health treatment for adolescents in Norway: A mixed methods evaluation. *International journal of adolescence and youth*.
<https://doi.org/10.1080/02673843.2018.1528166>
- Gabrielsen, Leiv E., & Fernee, C. R. (2014). Psykisk helsearbeid i naturen – friluftsliv inspirert av vår historie og identitet. *Tidsskrift for Psykisk Helsearbeid, 11*(4), 358–367.

- Gabrielsen, Leiv Einar, Fernee, C. R., Aasen, G. O., & Eskedal, L. T. (2016). Why Randomized Trials Are Challenging Within Adventure Therapy Research: Lessons Learned in Norway. *Journal of Experiential Education*, 39(1), 5–14. <https://doi.org/10.1177/1053825915607535>
- Gadamer, H.-G. (2003). *Forståelsens filosofi: Utvalgte hermeneutiske skrifter* (Bd. 45). Cappelen.
- Gjernes, T. (2004). Helsemodeller og forebyggende helsearbeid. *Sosiologisk tidsskrift*, 12(2), s. 143-165, 229.
- Glotfelty, C., & Fromm, H. (1996). *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*. University of Georgia Press. <https://books.google.no/books?id=eJ4RIFKWCoC>
- Goga, N. (2016). Miljøbevissthet og språkbevissthet. Om ungdomsskoleelevers møte med klimalitteratur. *Norsklæreren*, 3, 60–72.
- Goga, N. (2017). I begynnelsen var treet. Økokritisk lesning av omformingene fra et stykke tre til gutt i Carlo Collodis *Le avventure di Pinocchio. Storia di un burattino* (1883). *Barnelitterært Forskningstidsskrift*, 8(1), 1308750. <https://doi.org/10.1080/20007493.2017.1308750>
- Goga, N., Guanio-Uluru, L., Hallås, O., & Nyrnes, A. (2018). *Ecocritical perspectives on children's texts and cultures: Nordic dialogues*. Palgrave Macmillan.
- Goksøyr, M. (1994). Nasjonal identitetsbygging gjennom idrett og friluftsliv. *Nytt norsk tidsskrift (trykt utg.)*, 11(1994)nr 2, 182–193.
- Gurholt, K. (2008). Norwegian friluftsliv and ideals of becoming an 'educated man'. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 8, 55–70. <https://doi.org/10.1080/14729670802097619>
- Gurholt, K. P. (1999). *"Det har bare vært naturlig": Friluftsliv, kjønn og kulturelle brytninger* [Phd]. Norges Idrettshøgskole.

- Gurholt, K. P., & Haukeland, P. I. (2020). Scandinavian friluftsliv (outdoor life) and the Nordic model: Passions and paradoxes. I M. B. Tin, F. Telseth, J. O. Tangen, & R. Giulianotti (Red.), *The Nordic model and physical culture* (1. udg., s. 165–181). Routledge.
- Habermas, J. (1972). *Knowledge and Human Interests*. Heineman.
- Hajer, M. A. (1995). *The politics of environmental discourse: Ecological modernization and the policy process*. Clarendon Press.
- Hallås, B. O., Aadland, E., & Lund, T. (2019). Oppfatninger av natur i planverkene for kroppsøving og mat og helse i femårige grunnskolelærerutdanninger. *Acda Didactica Norge*, 13.
<https://doi.org/10.5617/adno.6097>
- Hansen, M. K. (2020). Bevissthet. *Norsk filosofisk tidsskrift*, 4, 253–268.
<https://doi.org/10.18261/issn.1504-2901-2020-04-03>
- Haukeland, P. I. (2008). *Dyp glede: Med Arne Næss inn i dypøkologien* (O. E. Ness, Overs.). Flux forl.
- Haukeland, P., & Lund-Kristensen, H. (2020). Den livskraftige barnehagen. *Studier i Pædagogisk Filosofi*, 8, 69–89. <https://doi.org/10.7146/spf.v8i1.113923>
- Horgen, A. (2018). *Tillit og mistillit i norsk fjellsport* [Powerpoint]. Fjellsportkonferansen.
http://www.fjellsportkonferansen.no/wp-content/uploads/2018/11/Andre-Horgen_Tillit-og-mistillit.pdf
- Horgen, A. (2019). *Sikkerhet og risiko i norsk friluftsliv og naturbasert reiseliv—En kulturhistorisk studie* [Ph.D]. Universitetet i Sørøst-Norge.
- Huber, M., Knottnerus, J., Green, L., Horst, H., Jadad, A., Kromhout, D., Leonard, B., Lorig, K., Loureiro, M., Meer, J., Schnabel, P., Smith, R., Weel, C., & Smid, H. (2011). How should we define health? *BMJ (Clinical research ed.)*, 343, d4163. <https://doi.org/10.1136/bmj.d4163>
- Hverven, S. (2018). *Naturfilosofi* (Bd. 2). Dreyers forl.

- Høyem, J. & Westersjø. (2011). Friluftsliv og folkehelse. I Nina C. Øverby, M. K. Torstveit, & R. Høigaard (Red.), *Folkehelsearbeid* (s. 213–227). Høyskoleforlaget.
- Høystad, O. M. (1994). Det menneskelege og naturen: Innføring i filosofisk antropologi. I *Norbok*. Samlaget. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008012800003
- Johannessen, K. S. (1988). *Tradisjoner og skoler i moderne vitenskapsfilosofi* (4. oppl.). Sigma.
- Johannessen, L. E. F. (2018). *Hvordan bruke teori? : Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Universitetsforl.
- Jørgensen, M. W., & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse—Som teori og metode*. Roskilde Universitetsforlag.
- Karlsen, S. S. (2011). *Triumf, lojalitet, avstand Fridtjof Nansens Fram-ekspedisjon (1893-1896)—Og bøker i dens kjølvann* [Ph.D, Tromsø]. <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/3796/thesis.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
- Karlsson, B., & Borg, M. (2017). *Recovery: Tradisjoner, fornyelser og praksiser*. Gyldendal akademisk.
- Klima- og miljødepartementet. (2009). *Naturopplevelse, friluftsliv og vår psykiske helse* (T-1474). Miljøverndepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/naturopplevelse-friluftsliv-og-var-psyki/id578787/>
- Klima- og miljødepartementet. (2014). *Nasjonal strategi for et aktivt friluftsliv—En satsing på friluftsliv i hverdagen; 2014–2020*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/4061fdb13c834bccaebed8b920f9e96b/t-1535.pdf>
- Klima- og miljødepartementet. (2018). *Handlingsplan for friluftsliv—Natur som kilde til helse og livskvalitet*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/handlingsplan-for-friluftsliv/id2607767/klim>

- Korpela, M. K., Eija, S., & Pia, J. (2016). Nature Walks as a Part of Therapeutic Intervention for Depression. *Ecopsychology*, 8(1), 8–15.
- Latour, B. (2005). *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press, Incorporated.
- Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning: En innføring* (3. utg.). Universitetsforl.
- Martinsen, E. W. (Erik W. (2018). *Kropp og sinn: Fysisk aktivitet, psykisk helse, kognitiv terapi* (3. utg.). Fagbokforl.
- Meld. St. 14. (2015). *Natur for livet Norsk handlingsplan for naturmangfold*. Klima- og Miljødepartementet.
- Meld. St. 18. (2015). *Friluftsliv—Natur som kilde til helse og livskvalitet*. Klima og Miljødepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-18-20152016/id2479100/>
- Miljødirektoratet. (2016). *Friluftslivets år 2015 – Gjennomføring og resultater* (M–607). Miljødirektoratet. <https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/m607/m607.pdf>
- Nedrelid, T. (1993). *Ut på tur: På nordmanns vis*. Cappelen.
- Nortvedt, F., Kristoffersen, N. J., & Skaug, E.-A. (2016). *Grunnleggende sykepleie 1* (G. H. Grimsbø, Red.). Gyldendal akademisk.
- Norwegian Environment Agency. (2019). *Participation in outdoor recreation*. [Online] Norwegian Environment Agency. <https://www.environment.no/Topics/Outdoor-recreation/>
- Næss, A. (1976). *Økologi, samfunn og livsstil*. Universitetsforlaget.
- Næss, A., & Haukeland, P. I. (1998). *Livsfilosofi*. Universitetsforlaget.

- Næss, P. (1992). *Miljøfilosofiske essays*. Norsk institutt for by- og regionforskning.
https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2010060706012
- Pedersen, K. (2003). Chapter 5 Discourses on nature and gender identities. I A. Viken & K. Pedersen, *Nature and identity: The cultures of nature* (s. 121–150). Høyskoleforlaget.
- Ricoeur, P. (1976). *Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning*. TCU Press.
- Ricoeur, P. (2016). *Hermeneutics and the human sciences: Essays on language, action and interpretation* (3. udg.). Cambridge University Press.
- Summers, J. K., & Vivian, D. N. (2018). Ecotherapy – A Forgotten Ecosystem Service: A Review. *Frontiers in Psychology, 9*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01389>
- Tellnes, G. (2003). *Samsillet natur—Kultur—Helse: NaKuHel-konseptet i teori og praksis*. Unipub.
- Tellnes, G. (2017). *Helsefremmende samhandling: Natur og kultur som folkehelse*. Fagbokforl.
- Thornquist, E. (2003). *Vitenskapsfilosofi og Vitenskapsteori for helsefag*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Tordsson, B. (2010). *Friluftsliv, kultur og samfunn*. Høyskoleforlaget Kristiansand.
- Vibe, M. de. (2010). Oppmerksomt nærvær. *Tidsskrift for Den norske legeforening*.
<https://doi.org/10.4045/tidsskr.10.0887>
- Vaage, O. F. (2015). *Fritidsaktiviteter 1997-2014. Barn og voksnes idrettsaktiviteter, friluftsliv og kulturaktiviteter* (s. 112). Statistisk sentralbyrå.
- WHO. (2006). *CONSTITUTION OF THE WORLD HEALTH ORGANIZATION*.
https://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf
- Wood, C. (2020, januar 2). *Hvordan økoterapi har som mål å tappe inn i naturen for å forbedre din velvære*. InnerSelf. <https://no.innerself.com/content/living/health/healing-disciplines/22103-how-ecotherapy-aims-to-tap-into-nature-to-improve-your-wellbeing.html>

World Commission on Environment and Development. (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>

Wright, G. H. von. (1971). *Explanation and Understanding*. Cornell University Press.

Øian, H. (2014). Friluftsliv – norsk kulturarv og nasjonal identitet. I *Friluftsliv i Norge anno 2014 – status og utfordringer*. NINA.

Øverby, Nina Cecilie, Torstveit, M. K., Høigaard, R., & Geir. (2011). *Folkehelsearbeid*. Høyskoleforl.

Aall, C., Klepp, I. G., Engeset, A. B., Skuland, S. E., & Støa, E. (2011). Leisure and sustainable development in Norway: Part of the solution and the problem. *Leisure studies*, 30(4), 453–476. <https://doi.org/10.1080/02614367.2011.589863>

9 Bilag

9.1 Forespørgsel om deltagelse i projektet (godkendt af NSD)

Forespørgsel om deltagelse i forskningsprojekt fra USN

Projektets tema:

Naturens rolle i psykisk helsearbejde: påvirkning, kontekst og mening.

Studiets indhold, opbygning og formål

Studiet vil identificere menneskelige og institutionelle faktorer som får indvirkning på naturens betydning i psykisk helsearbejde, specielt i forhold til natursyn og naturbrug.

Studiets undersøgelsesmateriale består af:

- Interviews af psykisk helse fagpersonale (informanter) som bruger natur i en behandlingsproces
- Dokumenter fra informanternes institutioner som bruger natur i psykisk helsearbejde indeholdende mål med, rammeplaner om, og beskrivelser af oplæggene
- Dokumenter fra den norske regering som omhandler visioner og mål for natur og psykisk helse

Disse områder vil blive belyst

- Hvordan bruger helsearbejdere naturen i en behandlingsproces?
- Hvilke institutionelle rammebetingelser får indvirkning på hvordan naturen bruges?
- Hvad er offentliges syn på natur og psykisk helse?
- Hvordan ser psykiske helsearbejdere på naturen?
- Hvordan påvirker institutionerne (regeringen og psykisk helse institutioner) måden psykiske helsearbejdere bruger naturen i behandlingsprocesser?

Studiets baggrund

Studiet er en masteropgave ved Universitetet i Sørøst Norge, Bø i Telemark.

Masterstudenten er: Jens Damgård Jensen og vejleder er: Per Ingvar Haukeland.

Som et led i udvælgelsesprocessen af informanter til interview er følgende kriterier sat op:

- Personer som har uddannelse inden for psykisk helse, og som bruger naturen i psykisk helse arbejde

Hvorfor har jeg taget kontakt til jer

I er en norsk organisation eller institution som bruger natur i psykisk helsearbejde. Jeg håber at i vil deltage i studiet, da natur og helse er meget relevant i nutidens samfund. Det er vigtigt at få skabt god forskning inden for området, for at få en større forståelse for samspillet mellem natur og helse. Desuden er forskningen med til at sætte fokus på området, og dets behov for prioritering i forhold til økonomiske midler.

Hvad indebærer det at deltage i studiet

Hvis jeres arbejdsplads vælger at deltage i studiet er håbet at:

kunne lave et interview med en eller flere af jeres personel, som arbejder med psykisk helse og natur. Interviewet vil fokusere på:

- Hvordan i bruger naturen i jeres arbejde (type aktiviteter, deltagernes rolle, helsearbejderens rolle)
- Hvorfor i mener at naturen kan bruges i en behandlingsproces
- Hvordan jeres institution er opbygget

Desuden er ønsket at kunne få noget information (f.eks. igennem dokumenter) om hvordan jeres organisation eller institution bruger naturen i oplæggene, hvad målet med brug af natur er og hvordan i lægger til rette for at bruge naturen.

Det er frivilligt at deltage

Det er frivilligt at deltage i projektet. Hvis du vælger at deltage, kan du når som helst trække samtykket tilbage uden at opgive nogen grund. Alle dine personoplysninger vil da blive slettet. Det vil ikke have nogen negative konsekvenser for dig hvis du ikke vil deltage eller senere vælger at trække dig.

Informationen behandles konfidentielt

Interviewene vil blive transskriberet til tekst, og informanterne gjort anonyme ved at erstatte institutionens og interviewpersonens navn med andre navne. Både dokumenter og interviews vil blive opbevaret på en PC med password, og vil blive slettet ved projektets forventede afslutning i juni 2021. Under opbevaringen af dataene vil det kun være projektleder: Jens Damgård Jensen og vejleder Per Ingvar Haukeland som har tilgang til dem.

Dine rettigheder

Så længe du kan identificeres i datamaterialet, har du ret til:

- indsyn i hvilke personoplysninger som er registreret om dig, og å få udleveret en kopi av oplysningerne,
- at få rettet personoplysningerne om dig,
- at få slettet personoplysningerne om dig, og
- at sende klage til Datatilsynet om behandlingen af dine personoplysninger.

Hvad giver os ret til at behandle personoplysninger om dig?

Vi behandler oplysningerne om dig baseret på dit samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Sørøst-Norge (USN) har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurderet at behandlingen av personoplysningerne i dette projekt er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finde mere information

Hvis du har spørsmål til studiet, eller ønsker å benytte dig av dine rettigheter, tag kontakt med:

- *Jens Damgård Jensen – Masterstudent ved Universitetet i Sørøst-Norge*
Mobil nr: 92341552
Mail: jens.d.j@hotmail.com
- *Per Ingvar Haukeland – Veileder for prosjektet.*
Mail: per.i.haukeland@usn.no

- *Personvernombudet, USN*
Mail: personvernombud@usn.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Jens Damgård Jensen – Masterstudent og projektansvarlig

Per Ingvar Haukeland – Veileder

9.2 Interviewguide

	Tema	Interviewspørgsmål
	Indledning	<i>Hvad har haft indflydelse på din karriere som helsearbejder, og det at du bruger naturen i en rehabiliteringsproces?</i>
	Magtfordeling Rollefordeling Eksterne påvirkninger Beslutningsprocesser/ inspirationskilder Helse og natursyn	<i>Hvordan er jeres institution opbygget?</i> <ul style="list-style-type: none"> • Tilknyttet eller underlagt andre institutioner? • Hvilken type folk er knyttet til de forskellige arbejdsområder i naturen? • Udfordringer fra eksterne kilder ift. gennemførelse af oplæg? <i>Med udgangspunkt i en oplevelse, kan du beskrive processen når i skal planlægge et oplæg i naturen?</i> <ul style="list-style-type: none"> • Hvem deltager i planlægningen? • Hvordan beslutter i aktiviteter, indhold? • Hvad er jeres fokus når i planlægger? • Påvirkes i af andre instanser her i Norge? <i>Hvad er institutionens mål, med at bruge naturen i en behandlingskontekst?</i> <ul style="list-style-type: none"> • Målgruppe?
	Aktivitetstyper Natur som arena Natursyn Helsearbejderens påvirkning	<i>Beskriv med udgangspunkt i en oplevelse hvordan du bruger naturen i jeres behandlinger.</i> <ul style="list-style-type: none"> • Aktiviteter og deres fokus? • Hvilke muligheder rummer aktiviteterne? • Hvilke muligheder rummer naturen? • Har du forskellige roller i naturen – hvilke? • Hvordan skifter de undervejs?

	<p>Indhold i ændringen</p> <p>Patogent/salutogent fokus</p> <p>Natur som aktør</p> <p>Helsearbejders kompetence</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hvilken indflydelse har deltagerne på oplægget? <p><i>Har du oplevet af der skete en ændring med en af deltagerne i naturen?</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvad skete der? • Hvilke ændringer? • Var det en kollektiv ændring eller et enkelttilfælde? • Hvad lavede i? • Hvilken rolle spillede naturen i processen? • Hvilken rolle havde du? • Gjorde du noget aktivt for at skabe ændringen? <p><i>Hvordan adskiller naturen sig fra andre steder, f.eks. en idrætshal?</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kvaliteter?
	<p>Afslutning</p>	<p><i>Oplever du at der forekommer nogle magtkampe mellem institutioner, eller andre instanser ved brug af friluftsliv i psykisk helse arbejde?</i></p>